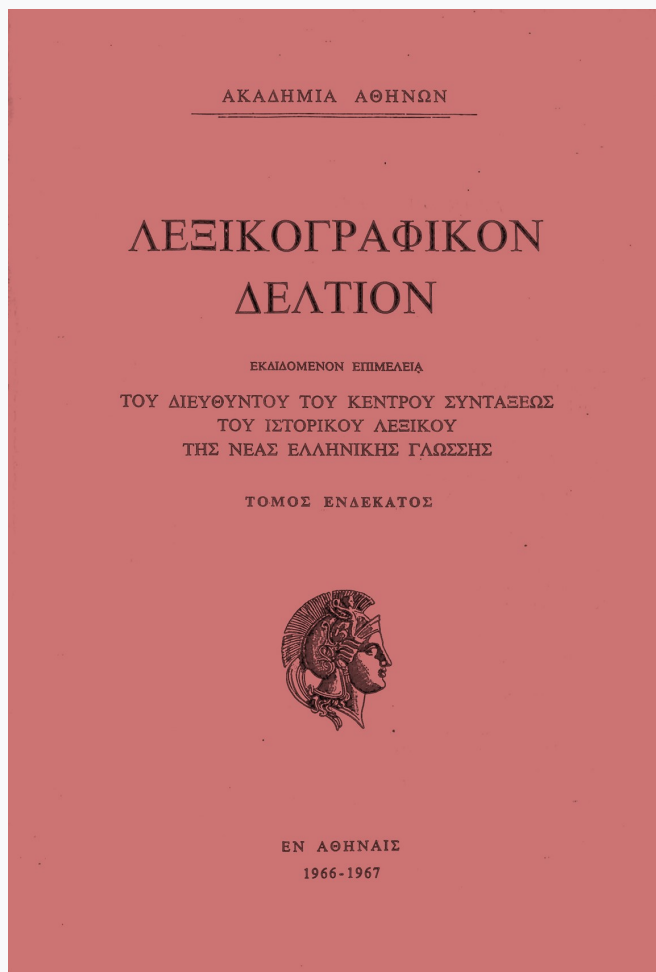

Lexicographic Bulletin

Vol 11 (1969)

Λεξικογραφικόν Δελτίον

Άντικωφωτικά φαινόμενα βορείων ιδιωμάτων

Stavros Manesis

doi: [10.12681/ld.40685](https://doi.org/10.12681/ld.40685)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1966-1967

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
<i>Σταύρου Μάνεση</i> : 'Αντικωφωτικά φαινόμενα βορείων ιδιωμάτων	3- 66
' <i>Αναστασίου Καραναστιάση</i> : 'Η ένετική επίδρασις επί τῆς έλληνικῆς ναυτικῆς καὶ ἀλιευτικῆς ὀρολογίας	67- 76
"Έκθεσις Γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1964	77- 88
"Έκθεσις Γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1966	89-114
<i>Νικολάου Κοντοσοπούλου</i> : 'Ο Γλωσσικὸς "Ατλας τῆς 'Ελλάδος καὶ τὰ σχετικὰ προβλήματα	115-133
' <i>Αναστασίου Καραναστιάση</i> : 'Η έλληνικὴ επίδρασις επί τῆς ναυτικῆς ὀρολογίας τῆς Τουρκίας, τῶν Βαλκανίων, τῆς Ρωσίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς 'Ερυθρᾶς θαλάσσης.	135-147
Πίναξ πραγμάτων	149-150
Πίναξ έλληνικῶν λέξεων	151-163
Πίναξ ξένων λέξεων	165-169
Πίναξ κυρίων ὀνομάτων	171
Πίναξ τοπωνυμίων	171-173
Résumé des articles	175-179

ΑΝΤΙΚΩΦΩΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΒΟΡΕΙΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ παροῦσα ἐργασία εἶναι μέρος εὐρυτέρας ἐρεύνης, προϊόντος τριῶν ἀποστολῶν, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσα κατὰ τὸ θέρος τῶν ἐτῶν 1952, 1953 καὶ 1955 εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, κατόπιν προτάσεως τῆς «ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας».

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, θεωρῶ ἐπιβεβλημένον καθῆκον ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐξάρω τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον τοῦ σεβαστοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας κ. Φιλίππου Δραγούμη πρὸς ἐπιχορήγησιν τῶν ἀποστολῶν ὑπὸ τοῦ «Μπαγκείου κληροδοτήματος», οὗ ἐπίσης Πρόεδρος τυγχάνει, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκφράσω εἰς αὐτὸν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μου, διότι μοῦ παρέσχε τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίσω μίαν τόσο ὠραίαν καὶ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐνδιαφέρουσαν περιοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Κύριος σκοπὸς τῶν ἀποστολῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐκ πρώτης χειρὸς συγκέντρωσις γλωσσικοῦ ὕλικου καὶ ὁ διὰ τούτου πλουτισμὸς τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου τυγχάνω συντάκτης.

Ἀναλυτικῶς, ἐπεσκέφθην τοὺς κάτωθι συνοικισμοὺς : 1) Ἐκ τοῦ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τοῦ νομοῦ Καστορίας τοὺς : Νεστόριον, Πεῦκον, Νέαν Κοτύλην, Πευκόφυτον, Χρυσῆν, Κυψέλην, Ἐπταχώριον, Ζούζουλην, Λάγκαν, Ἄργος Ὀρεστικόν, Ἀμμουδάραν, Βοτάνιον, Βογατσικόν. Ἐπίσης, διερχόμενος ἐκεῖθεν, τὴν Καστορίαν. 2) Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βοῖου τοῦ νομοῦ Κοζάνης σχεδὸν ἅπαντας τοὺς συνοικισμοὺς ἦτοι : τὴν Σιάτισταν, Τσοτίλιον, Νεάπολιν, Σκαλοχώριον, Νόστιμον, Δαμνσκηϊάν, Δραγασιάν, Ζώνην, Πολυκάστανον, Κλεισώρειαν, Λικνᾶδες, Αὐγερινόν, Πεντάλοφον, Δουτσικόν, Δίλοφον, Χρυσαιγὴν, Κορυφήν, Μόρφην, Ἁγίαν Σωτήραν, Βουχορίαν, Ροδοχώριον, Κριμίνιον, Ρόκαστρον, Λουκόμιον. 3) Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης : τὰ Γρεβενά, τὸ Δασύλλιον καὶ τὴν Σαμαρίναν. Τέλος δέ, τὴν Κοζάνην.

Οὐχὶ ἐξ ἐπιτοπίου ἐρεύνης, ἀλλ' ἐκ πληροφοριῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους συνήνητσα εἰς ἄλλα χωρία, συνέλεξα ὕλικὸν ἐκ τῶν χωρίων Δάφνης καὶ Πλακίδας τῆς ἐπαρχίας Βοῖου.

Διὰ τὴν συμπληρώσω τὸ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ κυρίως Βοῖου, τοῦ Γράμμου, ὕλικόν, συνέλεξα προσέτι ἄλλο, διὰ μὲν ἐπιτοπίου ἐρεύνης ἐκ τῶν χωρίων Φούρκας, Κερασόβου καὶ Πιρσόγιανης, δι' ἐξετάσεως δ' ἐκεῖθεν καταγομένων, ἐκ τῶν χωρίων Καντσιακοῦ, Λυκορράχης, Ἀετομηλίτσας, τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων.

Σημειῶ ἐπίσης ὅτι ἀρκετοὺς ἐκ τῶν συνοικισμῶν τούτων ἐπεσκέφθην δις ἢ τρίς, ὡς τὸ Τσοτίλιον, Πολυκάστανον, τὴν Ζώνην καὶ τὴν Μόρφην.

Ἐκ τῶν τόπων τούτων παραθέτω παραδείγματα ἕξ : Ἀγίας Σωτήρας, Αὐγερινοῦ, Βογατσικοῦ, Βοτανίου, Βουχορίνας, Δαμασκηγιᾶς, Διλόφου, Δουτσικοῦ, Δραγασιᾶς, Ἐπταχωρίου, Ζούζουλης, Ζώνης, Καντσιακοῦ, Κερασόβου, Κλεισωρείας, Κορυφῆς, Κριμινίου, Κυψέλης, Λάγκας, Λικνάδων, Λουκομίου, Λυκορράχης, Μόρφης, Νεαπόλεως, Νέας Κοτύλης, Νοστίμου, Πενταλόφου, Πεύκου, Πευκοφύτου, Πιρσόγιανης, Πλακίδας, Πολυκαστάνου, Ροδοχωρίου, Ροκάστρου, Σαμαρίνας, Σιατίστης, Σκαλοχωρίου, Τσοτίλιου, Φούρκας, Χρυσαιγῆς, Χρυσῆς.

ΕΙΔΙΚΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ

- ΙΛ* = 'Ιστορικὸν Λεξικὸν 'Ελλ. Γλώσσης 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν
ΑΙΛ = 'Αρχεῖον 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ 'Ελλ. Γλώσσης 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν.
ΧΙΛ = χειρόγραφον 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ.
ΧΛΑ = χειρόγραφον Λαογραφικοῦ 'Αρχείου 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν.
Ι. Βογιατζίδου (γλωσσική ἀποστ(ολή) (εἰς Κυκλάδας).
ΕΛ = Ν. 'Ανδριώτη, 'Ετυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς.

Βραχυγραφίαι τόπων, ἐξ ὧν καταγράφω παραδείγματα.

'Αγ(ια) Σωτ(ήρα)	Λουκόμ(ιον)
'Αμμουδ(άρα)	Λυκόρ(ραχη)
Αύγερ(ινός)	Μόρφ(η)
Βογατσ(ικόν)	Νεάπ(ολις)
Βοτάν(ιον)	Ν(έα) Κοτύλ(η)
Βουχορ(ίνα)	Νόστιμ(ον)
Δαμασκ(ηνιά)	Πεντάλ(οφον)
Δίλοφ(ον)	Πιρσόγ(ιανη)
Δουτσ(ικόν)	Πεῦκ(ον)
Δραγασ(ιά)	Πευκόφ(υτον)
'Επταχώρ(ιον)	Πλακίδ(α)
Ζούζουλ(η)	Πολυκάστ(ανον)
Ζών(η)	Ροδοχώρ(ιον)
Καντσ(ικόν)	Ρόκαστρ(ον)
Κεράσ(οβον)	Σαμαρ(ίνα)
Κλεισώρ(εια)	Σιάτ(ιστα)
Κορυφ(ή)	Σκαλοχώρ(ιον)
Κριμίν(ιον)	Τσοτίλ(ιον)
Κυψέλ(η)	Φούρκ(α)
Λάγκ(α)	Χρυσαιγ(ή)
Λικνᾶδ(ες)	Χρυσ(ῆ) ¹

1. "Όσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἄλλους τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους συγκριτικῶς παραπέμπω, αἱ βραχυγραφίαι εἶναι αἱ ὑπὸ τοῦ *ΙΛ* καθιερωθεῖσαι διὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ (βλ. τόμ. Α', σ. πδ-πς).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 'Αθηνᾶ = 'Αθηνᾶ, περιοδικὸν σύγγραμμα τῆς ἐν 'Αθήναις 'Επιστημονικῆς 'Εταιρείας. 'Αθῆναι (1889 κέξ.).
- Κ. 'Αμάντ., Suffix. Ortsnam. = Amantos Konstantin, Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen. München 1903.
- Κ. 'Αμάντ., 'Ετυμολ. = "Αμαντος Κωνσταντῖνος Ι., 'Ετυμολογικά, κοινὸς - κοινός : 'Αθηνᾶ 28 (1916) Λεξικογραφικὸν 'Αρχεῖον 124-125.
- Γ. 'Αναγνωστοπ., Δυναμ. τονισμ. = 'Αναγνωστόπουλος Γεώργιος Π., Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι τοῦ Ζαγορίου (ἐναλίσιμος ἐπὶ διδακτορικῇ διατριβῇ). Θεσσαλονίκη 1915.
- 'Ανδριακ. 'Ημερολ. = 'Ανδριακὸν 'Ημερολόγιον. 'Αθῆναι.
- Ν. 'Ανδριώτ., Φωνητ. βορ. ἰδιωμ. = 'Ανδριώτης Νικόλαος Π., Φωνητικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς Νέας 'Ελληνικῆς : 'Αθηνᾶ 45 (1933), 252-261.
- "Όρια βορείων = 'Ανδριώτης Νικόλαος Π., Τὰ ὅρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἐλληνικῶν ἰδιωμάτων : 'Αρχεῖον Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ 10 (1943-1944), 131-185.
- Γλωσσ. ἰδιωμ. Φαράσ. = 'Ανδριώτης Νικόλαος Π., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῶν Φαράσων. 'Αθήνα 1948.
- ΕΛ¹ = 'Ανδριώτης Νικόλαος Π., 'Ετυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς. 'Αθήνα 1951.
- Π. 'Αραβαντ., Δημ. ἄσμ. 'Ηπ. = 'Αραβαντινὸς Παναγιώτης, Συλλογὴ δημοτικῶν ἄσμάτων τῆς 'Ηπείρου. 'Αθῆναι 1880.
- Παροιμιαστ. = 'Αραβαντινὸς Παναγιώτης, Παροιμιαστήριον ἢ συλλογὴ παροιμιῶν ἐν χρήσει οὐσῶν παρὰ τοῖς 'Ηπειρώταις. 'Ιωάννινα 1863.
- 'Αρχέλαος, βλ. Σαραντίδης
- 'Αρχ. Πόντ. = 'Αρχεῖον Πόντου, σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς 'Επιτροπῆς Ποντιακῶν μελετῶν. 'Αθῆναι (1928 κέξ.).
- 'Αρχ. Θρακ. Θησ. = 'Αρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ, τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον ὑπὸ ἐπιτροπῆς Θρακῶν. 'Αθῆναι (1934 κέξ.).
- Στ. Βίου, Χιακ. γλωσσ. (Λεξ.) Βλάχου Κρητὸς = Βίος Στυλιανός, Χιακὰ γλωσσικά. Χίος 1920.
- Στ. Βίου, Χιακ. γλωσσ. (Λεξ.) Βλάχου Κρητὸς = Βλάχος Γεράσιμος, Θησαυρὸς τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς βίας τῆς τετραγλωσσος μετὰ τε τῶν ἐπιθέτων ἐκλογῆς καὶ διττοῦ τῶν Λατινικῶν τε καὶ 'Ιταλικῶν λέξεων πίνακος ἐκ διαφόρων παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων λεξικῶν συλλεχθεῖς. Βενετία 1659.

1. Πολλάκις καὶ διὰ μόνου τοῦ ΕΛ.

- Byz. Zeits.* = Byzantinische Zeitschrift. Berlin-Leipzig (1892 κέξ.).
- Π. Γενναδ., Λεξ. Φυτολ.* = Γεννάδιος Παναγιώτης, Λεξικόν φυτολογικόν περιλαμβάνον τὰ ὀνόματα, τὴν ἰθαγένειαν καὶ τὸν βίον ὑπερδεκακισχιλίων φυτῶν, ἐν οἷς καὶ τὰ λόγῳ χρησιμότητος ἢ κόσμου καλλιεργούμενα, τῶν ὁποίων περιγράφονται καὶ ἡ ἱστορία, ἡ καλλιέργεια, τὰ προϊόντα καὶ αἱ νόσοι. Ἀθῆναι 1914.
- Δελτ. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἐταιρ.* = Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι (1883 κέξ.).
- R. Dawkins, Mod. greek Asia Minor* = Dawkins R.M., Modern greek in Asia Minor, a study of the dialekts of Silli, Cappadocia and Pharsa. Cambridge 1916.
- Μ. Δέφνερ, Zakon. Gramm.* = Δέφνερ Μιχαήλ, Zakonische Grammatik, erste Hälfte. Berlin 1881.
- G. Deville, Dialecte Tsakon.* = Deville Gustave, Étude du dialecte Tsakonien. Paris 1866.
- K. Dieter., Südl. Sporad.* = Dieterich Karl, Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden. Wien 1908.
- Ἐπετ. Βυζ. Σπουδ.* = Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἀθῆναι (1924 κέξ.).
- Ἐπετ. Βουρβούρ.* = Ἐπετηρίς τῶν Βουρβούρων (Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου Συνδέσμου Βουρβούρων). Ἀθῆναι (1924-1939).
- Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθ.* = Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἀθῆναι (1902/3 κέξ.).
- A. Ζγώνη - Α. Ράχου, Τραγούδ. Γρεβ.* = Ζγώνης Ἀλέκος - Ράχος Ἀθανάσιος, Δημοτικὰ τραγούδια Γρεβενῶν. Γρεβενὰ 1938.
- Λ. Ζώη, Λεξ. Ζακ.* = Ζώης Λεωνίδας, Λεξικόν φιλολογικόν καὶ ἱστορικόν Ζακύνθου. Ζάκυνθος 1893-1916.
- C. Fauriel, Chants popul.* = Fauriel C., Chants populaires de la Grèce moderne, recueillis et publiés avec une traduction française, des éclaircissements et des mots, τόμ. 1 Chants historiques, romanesques et domestiques. Paris 1825.
- D. Hesseling, Mots marit.* = Hesseling D. C., Les mots maritimes empruntés par le grec aux langues romanes. Amsterdam 1903.
- Κ. Ἡλιοπ., Τοπων. Ἡλ.* = Ἡλιοπούλος Κ. Ν., Τὸ τοπωνυμικόν τῆς Ἡλείας : Ἀθηνᾶ 52 (1948), 145-216.
- Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδ.* = Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἀθῆναι (1922 κέξ.).
- A. Jannar., Ἄσμ. Κρητ.* = Jannarakis A., Ἄσματα Κρητικὰ μετὰ διστίχων καὶ παροιμιῶν. Leipzig 1876.
- ΙΔ* = Ἱστορικόν Λεξικόν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τῆς τε κοινῶς ὀμιλουμένης καὶ τῶν ἰδιωμάτων, τόμ. 1-4 (α-γάργαρος). Ἐκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1933-1953.
- Γ. Καζαβῆ, Νισύρ. λαογρ.* = Καζαβῆς Γεώργιος Ν., Νισύρου λαογραφικά. Νέα Ὑόρκη 1940.
- Κ. Κανελλάκη, Χιακ. ἀνάλ.* = Κανελλάκης Κωνσταντῖνος, Χιακὰ ἀνάλεκτα. Ἀθῆναι 1890.

- Η. Καρολίδ.*, Καππαδ. διάλ. = Καρολίδης Παῦλος, Γλωσσάριον συγκριτικὸν Ἑλληνοκαππαδοικῶν λέξεων, ἧτοι ἡ ἐν Καππαδοκίᾳ λαλουμένη Ἑλληνικὴ διάλεκτος καὶ τὰ ἐν αὐτῇ σωζόμενα ἔχνη τῆς ἀρχαίας Καππαδοικῆς γλώσσης. Σμύρνη 1885.
- Α. Κορ.*, Ἄτ. = Κοραῆς Ἀδαμάντιος, Ἄτακτα, τόμ. 1-5. Παρίσιον 1828-1835.
- Φ. Κουκουλέ*, Οἰνουντ. = Κουκουλὲς Φαίδων, Οἰνουντιακά, ἧτοι μελέτη περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ δήμου Οἰνούντος τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος. Χανιά 1908.
- Φ. Κουκουλέ*, Βυζ. παρων. = Κουκουλὲς Φαίδων, Βυζαντινά τινα παρωνύμια : Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 4 (1953-1954), 60-98.
- Κρητ. Ἔστ.* = Κρητικὴ Ἔστία, μηνιαῖο περιοδικό. Χανιά.
- Α. Κριάρ.*, Κρητ. ἄσμ. = Κριάρης Ἀριστείδης, Κρητικὰ ἄσματα ἠρωικά, πολεμικά, ἐρωτικά, τοῦ γάμου, τῆς τάβλας, τοῦ χοροῦ, κλπ. μεθ' ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων. Χανιά 1909.
- Κυπρ. Σπουδ.* = Κυπριακαὶ Σπουδαί, Δελτίον τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Λευκωσία (1937 κέξ.).
- Θ. Κωστάκης*, Γραμμ. Τσακων. = Κωστάκης Θ. Π., Σύντομη γραμματικὴ τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου. Ἀθήνα 1951.
- P. Lagarde*, Neugr. Kleinas. = Lagarde Paul de, Neugriechisches aus Kleinasien. Göttingen 1886.
- Λαογρ.* = Λαογραφία, Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας. Ἀθῆναι-Θεσσαλονίκη (1909 κέξ.).
- N. Λάσκαρη*, Λάστα = Λάσκαρης Νικόλαος, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της, μέρος 1-10. Πύργος 1902-1926.
- E. Legrand*, Chans. popul. gr. = Legrand Emile, Recueil de chansons populaires grecques publiées et traduites pour la première fois, κλπ. (collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-hellénique, nouvelle série, τόμ. 1), Athènes-Paris 1874.
- Λεξικογρ. Ἀρχ.* = Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς. Ἀθῆναι (1914-1923).
- Λεξικογρ. Δελτ.* = Λεξικογραφικὸν Δελτίον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι (1939 κέξ.).
- Δ. Λουκάτου*, Κεφαλ. γνωμ. = Λουκάτος Δημήτριος Σ., Κεφαλονίτικα γνωμικά, πρακτικὰ καὶ φιλοσοφικὰ παροιμίαι χωρισμέναι σὲ κεφάλαια κατὰ τὸ θέμα τους. Ἀθῆναι 1952.
- M. Λουλουδοπ.*, Καρυαί = Λουλουδόπουλος Μιλτιάδης, Ἀνέκδοτος συλλογὴ ἠθῶν, ἐθίμων, δημοτικῶν ἄσμάτων, προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν, παροιμιῶν, ἀνιγμάτων κλπ. Καρυῶν (ἐπαρχίας Καβακλή). Βάρνη 1903.
- Σ. Μανασσείδου*, Διάλ. Αἰν. = Μανασσείδης Συμεών, Διάλεκτος Αἰνίου, Ἰμβρου καὶ Τενέδου, λεξιλόγια, ἄσματα, ἔθιμα καὶ μαγγανεῖαι, παιδιὰ : Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλ. Κωνσπ. 8 (1874), 526-579.

- Σ. Μάνεση*, Τροπή ΤΣ και ΤΖ = Μάνεσης Σταῦρος, Τροπή τῶν συμφώνων ΤΣ και ΤΖ εἰς Σ και Ζ εἰς τὰ νότια ἰδιώματα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Λεξικογραφικὸν Δελτίον 10 (1965), 91-179.
- G. Meyer*, Neugr. Stud. = Meyer Gustav, Neugriechische Studien II-IV : Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, 130 (1894) τεύχ. 5 και 132 (1895) τεύχ. 3 και 6.
- Μ. Μιχαηλίδ.*, Λαογρ. σύμμ. Καρπ. = Μιχαηλίδης-Νουάρος Μ. Γ., Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου. Ἀθῆναι τόμ. Α' (1932), τόμ. Β' (1934).
- C. Morosi*, Studi dial. Otrant. = Morosi Giuseppe, Studi sui dialetti greci della terra d'Otranto. Lecce 1870.
- Ε. Μπουντώνα*, Βελβ. = Μπουντώνας Εὐθύμιος, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ : Ἀρχ. Κορ. 1 (1892), 5-120.
- Μύσων* = Μύσων, ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ τετραμηνίαν, διευθυντῆς καὶ ἐκδότῆς Μ. Γ. Καταπότης. Ἀθῆναι.
- G. Murnu*, Rumän. Lehnwört. = Murnu Georg, Rumänische Lehnwörter im Neugriechischen. München 1902.
- Ν. Ἐστία* = Νέα Ἐστία, περιοδικόν. Ἀθῆναι.
- Σ. Ξανθουδίδ.*, Ἐρωτόκρ. = Ξανθουδίδης Στέφανος, Γλωσσάριον ἐν τῇ ἐκδόσει Ἐρωτοκρίτου (ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἰδίωμα Κρήτης). Ἡράκλειον Κρήτης 1915.
- Ξενοφάνης* = Ξενοφάνης, σύγγραμμα περιοδικὸν τοῦ Συλλόγου τῶν Μικρασιατῶν «Ἀνατολή». Ἀθῆναι.
- D. Œkonomid.*, Lautl. Pont. = Œkonomides Demosthenes, Lautlehre des Pontischen. Leipzig 1908.
- Π. Παναγιωτοπ.*, Θαλασσ. ἰχθυοτροφία = Παναγιωτόπουλος Π., Θαλασσινὴ ἰχθυοτροφία καὶ οἱ ἰχθύες τῆς λιμνοθαλάσσης Μεσολογγίου. Ἀθῆναι 1916.
- Χ. Παντελίδ.*, Φωνητ. νοτ. ἰδιωμ. = Παντελίδης Χρῖστος Γ., Φωνητικὴ τῶν Νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας. Ἀθῆναι 1929.
- Α. Α. Παπαδοπ.*, Προφ. η Ποντ. διαλ. = Παπαδόπουλος Ἀνθιμος Α., Περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ η ἐν τῇ Ποντιακῇ διαλέκτῳ: Ἀρχεῖον Πόντου 11 (1941), 170 κέξ.
- Α. Α. Παπαδοπ.*, Γραμμ. βορ. ἰδιωμ. = Παπαδόπουλος Ἀνθιμος Α., Γραμματικὴ τῶν βορειῶν ἰδιωμάτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης (Γλωσσικὴ ἐν Ἀθήναις Ἑταιρεία). Ἀθῆναι 1926.
- Π. Παπαχριστοδ.*, Θρακ. ἠθογρ. = Παπαχριστοδούλου Πολύδωρος, Θρακικὲς ἠθογραφίαι, μέρος 1-4. Ἀθῆναι 1924-1927.
- Α. Pellegrini*, Dialect. Bona = Pellegrini Astore, Il dialetto grecocalabro di Bona, τόμ. 1. Torino e Roma 1880.
- Ν. Πέρδικα*, Σκῦρος = Πέρδικα Νίκη, Σκῦρος, ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαί, ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ σημειώματα, ἦθη καὶ ἔθιμα, μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ, τομ. 1. Ἀθῆναι 1940.

- H. Pernot*, Parl. Chio = Pernot Hubert, Études de linguistique néo-hellénique, 1) Phonétique de parlers de Chio. Paris 1907.
- H. Pernot*, Dial. Tsakon. = Pernot Hubert, Introduction à l'étude du dialecte Tsakonien. Paris 1934.
- N. Πολίτ.*, Παροιμ. = Πολίτης Νικόλαος, Μελέται περί τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Παροιμίαι, τόμ. 1-4. Ἀθήναι 1899-1901.
- N. Πολίτ.*, Παραδ. = Πολίτης Νικόλαος, Μελέται περί τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, Παραδόσεις μέρ. 1-2. Ἀθήναι 1904.
- A. Σακελλαρ.*, Κυπριακά = Σακελλαρίου Ἀθανάσιος, Τὰ Κυπριακά, τόμ. 1-2. Ἀθήναι 1890-1891.
- Ἀρχέλαος*, Συνασσ. = Σαραντίδης Ἀρχέλαος I., Ἡ Συνασσός, ἤτοι θέσις, ἱστορία, ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ κατάστασις, ἤθη, ἔθιμα καὶ γλώσσα τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ πόλεως Συνασσοῦ. Ἀθήναι 1899.
- Σομ.*, Λεξ. = Somavera Alessio da, Θεσαυρὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς Φράγκικῆς γλώσσας. Parigi 1709.
- Γ. Σπυριδάκη*, Σητ. = Σπυριδάκης Γεώργιος Κ., Γεωργία καὶ ἀμπελοργία ἐν Κατσιδονίῳ Σητείας: Μύσων 1 (1932), 183-195.
- Ἀγ. Τσοπανάκη*, Ἰδιώμ. Χάλκ. = Τσοπανάκης Ἀγαπητός, Τὸ ἰδιώμα Χάλκης (Δωδεκανήσου). Ρόδος 1949.
- Ἀγ. Τσοπανάκη*, Σιατιστ. ἰδιώμ. = Τσοπανάκης Ἀγαπητός, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδιώμα, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ β' τόμου τῶν Μακεδονικῶν. Θεσσαλονίκη 1950.
- Weigand G.*, Balkan-Archiv. = Weigand Georg, Balkan-Archiv. Wien.
- B. Φάβη*, Σκύρ. ἰδιώμ. = Φάβης Βασίλειος, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Σκύριον ἰδιώμα: Τεσσαρακονταετηρὶς Κ. Σ. Κόντου. Ἀθήναι 1909, σ. 242-270.
- B. Φάβη*, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ. = Φάβης Βασίλειος, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ ἰδιώμα Αὐλωναρίου καὶ Κονιστρῶν. Ἀθήναι 1911.
- Ξ. Φαρμακίδ.*, Κύπρ. ἔπη = Φαρμακίδης Ξενοφῶν Π., Κύπρια ἔπη. Λευκωσία Κύπρου 1926.
- M. Φιλήντ.*, Γλωσσογν. = Φιλήντας Μένος, Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία Ἑλληνική, τόμ. 1-3. Ἀθήναι (1924-25).
- Δ. Χαβιαρᾶ*, Συμ. διαλ. = Χαβιαρᾶς Δημοσθένης, Συμαϊκὴ διάλεκτος, γλωσσάριον, παροιμίαι, αἰνίγματα: Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 8 (1874), 464-490.
- Γ. Χατζιδ.*, Einleit. = Χατζιδάκης Γεώργιος Ν., Einleitung in die neugriechische Grammatik. Leipzig 1892.
- Γ. Χατζιδ.*, MNE = Χατζιδάκης Γεώργιος Ν., Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικά, τόμ. 1-2. Ἀθήναι (1905-1907).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι ίσως κάπως παρακεινδυνευμένον νὰ πραγματευθῆ τις ὑπὸ μίαν Μύκονον περὶ τῆς γλώσσης ὀλοκλήρου περιοχῆς, ἡ ὁποία παρὰ τὰς βασικὰς φωνητικὰς, τυπολογικὰς καὶ λεξιλογικὰς ὁμοιότητας παρουσιάζει ἱκανὰς ἀποκλίσεις ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, διὰ νὰ μὴ εἶπω ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον. Πολλῶ μᾶλλον, ὅταν ἡ περιοχὴ αὕτη περιλαμβάνῃ κατοίκους, πλείστας καὶ ποικίλας ὑποστάνας ἐπιμειξίας ἔνεκα ἐπανειλημμένων καὶ μακροχρονίων ἐπιδρομῶν, ἐκπατρισμῶν καὶ τῶν συνδρόμων τούτοις ἐπιδράσεων ξενοφώνων ἢ διάφορα ἰδιώματα λαλούντων.

Ἐπειδὴ ὅμως, παρὰ πάσας τὰς περιπετείας ταύτας, ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως ἰσχυροτάτη πάντοτε τυγχάνει καί, κατὰ τὰ βασικὰ στοιχεῖα, παρετήρησα ἱκανὴν ὁμοιομορφίαν, δὲν ἐδίστασα νὰ περιλάβω ἅπαντας τοὺς κατοίκους εἰς μίαν μεγάλην γλωσσικὴν οἰκογένειαν.

Αἱ ποικίλαι ὡς ἄνω συνθῆκαι συνετέλεσαν ὥστε νὰ λάβουν τὰ ἰδιώματα τὴν σημερινὴν ρευστὴν φωνητικὴν αὐτῶν μορφήν κυμαινόμενα ἐκάστοτε ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον, καὶ ἐνίοτε παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ εἰς διαφόρους ψυχολογικὰς στιγμάς, ἀπὸ καθαρῶς βορείων εἰς βόρεια ἀνειμένα ἢ ἡμιβόρεια μετ' ἀποκλίσεων πρὸς τὴν κοινὴν Νεοελληνικὴν.

Γενικῶς ὅμως δύναται τις νὰ τὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἐνεργεῖα μὲν ἡμιβόρεια, διότι ἀποβάλλουν συνηθέστατα τὰ ἄτονα *i* καὶ *u*, διατηροῦν ὅμως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ἀλώβητον τὴν προφορὰν τῶν ἀτόνων *o* καὶ *e*¹, δυνάμει δὲ βόρεια, διότι πολλάκις τὸ αὐτὸ ἄτομον ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου καὶ εἰς στιγμάς αὐθορμησίας, ὡς θυμοῦ, κλπ., ὁμιλεῖ τὴν ὀρθόδοξον βόρειον διάλεκτον.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, δύναται νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς πόσον συμβατικὸς εἶναι

1. Δύνανται οὕτω νὰ ὑπαχθῶσι, κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ καθηγητοῦ Ν. Ἀνδριώτη (Τὰ ὅρια τῶν βορείων, ἡμιβορείων καὶ νοτίων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων, Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 10 [1943-44], σ. 131-185 καὶ ἰδιαιτέρως σ. 131-139, ὅπου παρατίθεται γλωσσικὸς ἀτλας τῶν περιοχῶν καὶ ὀρίων βορείων καὶ νοτίων ἰδιωμάτων μετὰ τῶν ἀποκλίσεων αὐτῶν), εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἡμιβορείων, ἣτις περιλαμβάνει τὰ «μαστοροχώρια» τῆς Ἠπείρου (Βούρμπικην, Καστάνιανην, Μόλισταν κ.ά.), τὴν Δεσφίναν (τῆς νοτίου Φωκίδος), τὴν Σκυρον, τὴν Μύκονον, ὠρισμένην περιοχὴν τῆς Ἀν. Θράκης (περὶ ἧς βλ. κείμενον) καὶ τινὰ χωρία τοῦ Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος.

Κατὰ τὸν Α. Α. Παπαδόπ., Γραμμ. βορ. ἰδιωμ., σ. 12, ὡς ἡμιβόρεια χαρακτηρίζονται τὰ ἰδιώματα Ναίμονα, Μεσημβρίας, Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης, Στενημάχου Ἀν. Ρουμελίας, Ἀρτάκης καὶ Πανόρμου τῆς ἐπαρχίας Κυζίκου, Λήμνου καὶ Σκύρου, «διότι σώζον ἀπαθῆ τὰ ἄτονα *e* καὶ *o* πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων». Ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως διεπίστωσα κατὰ τὴν τελευταίαν (θέρους 1965) διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀποστολὴν μου εἰς τὴν νῆσον Ἀντίπαρον ὅτι καὶ αὕτη πρέπει νὰ ὑπαχθῆ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἡμιβορείων, διότι παρουσιάζει συνήθη κώφωσιν τοῦ *e* καὶ σπανίαν τοῦ *o*, καθὼς καὶ συνηθεστάτην ἀποβολὴν τοῦ ἀτόνου *i* καὶ σπανιωτέραν τοῦ ὁμοίου *u*.

ὁ διαχωρισμὸς τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων εἰς βόρεια καὶ νότια ὑπὸ τοῦ μεγάλου διδασκάλου Χατζιδάκι, ἂν μὴ πρέπη νὰ ὑπολογίσωμεν τοὺς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πληθυνθέντας λόγους ἀλληλεπιδράσεων ἐκ τῆς προόδου τῶν μέσων τῆς ἐπικοινωνίας.

Ἡ ρευστότης γίνεται μεγαλυτέρα, ὅταν τὸ μετ' αὐτῶν συνδιαλεγόμενον πρόσωπον εἶναι ξένον, ὁμιλοῦν τὴν κοινὴν Νεοελληνικὴν ἢ ἀνωτέρας μορφώσεως ἐν γένει. Ἔτι δὲ μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν δημοτικῶν ἄσμάτων πρὸς καταγραφὴν, ὁπότε ὁ ἀπαγγέλλων παρακαλούμενος νὰ πράξῃ τοῦτο εἰς βραδὺν ρυθμὸν, προσπαθεῖ νὰ ἀποκαθιστᾷ τὰ ἰδιωματικά του προφέρων αὐτὰ κατὰ τρόπον πλησιέστατον πρὸς τὸν τῆς κοινῆς. Καὶ ἄς μὴ λησμονῶμεν, ἄλλωστε, ὅτι τὰ ἄσματα δὲν εἶναι πάντοτε τὰ προσφορώτερα μέσα διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἐνὸς γλωσσικοῦ ἰδιώματος.

Ὅταν λοιπὸν ὁ ξένος συνδιαλέγεται μετὰ τῶν ἐντοπίων, μένει μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν ἐπιχωριάζει παρ' αὐτοῖς ἢ κώφωσις τῶν ἀτόνων *ο, ε*. Ἡ κατάστασις μάλιστα, φθάνει πολλάκις μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀτόνων *ι, υ*, τόσων συνήθων εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα, νὰ ἀκούονται *ε, ο* ἀντιστοίχως, κατὰ τινα νόμον ἀντικωφώσεως, θὰ ἔλεγον.

Τὸ πρᾶγμα μὲ ἐξένισε, τοσοῦτω μᾶλλον καθόσον οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἔχει ἐπισημάνει τὴν ἔκτασιν τοῦ φαινομένου παρὰ τοῖς βορείοις¹, τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ προχείρως

1. Ὁ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 260, διαλαμβάνων περὶ τῆς κωφώσεως καὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων, παρατηρεῖ τι περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἀμφίσσης, ὅπερ δίδει ποιὰν τινα ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου: «Ἐν Ἀμφίσσῃ τὰ ἄτονα *ε* καὶ *ο* δὲν ἐκφέρονται ὡς τέλεια *ι, υ*, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς μεταξύ τινες φθόγγοι, ὥστε οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἐκφωνοῦντες αὐτοὺς δύνανται νὰ ὀρίσωσι, πότερον *ε* ἢ *ι*, *ο* ἢ *υ* λέγουσιν. Ἐντεῦθεν συμβαίνει, ὥστε θέλοντες νὰ γράψωσι λέξιν τινά, ἥς τὴν ὀρθογραφίαν δὲν ἔχουσι μάθει ἐκ τῆς γραφομένης γλώσσης καὶ δὴ ἀγνοοῦσιν, ἂν πρέπη νὰ γράψωσιν *ο, ω* ἢ *ου* καὶ *ε, αι* ἢ *ι, η, ει* κλπ., διστάζουσι τίνας φθόγγους νὰ γράψωσιν». Συνεχίζων γράφει ἐνθ' ἄν., σ. 261: «Ἐν Ἀμφίσσῃ ἄρα δὲν συνετελέσθη μέχρι τοῦδε ἡ τροπὴ, τοῦναντίον δὲ ἐν Μεσσολογίῳ, ἐν πάσῃ τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν βορείων Σποράδων καὶ ἀλλαχοῦ συνετελέσθη καὶ ἡ τροπὴ καὶ ἡ συστολὴ καθ' ὀλοκληρίαν». Εἰς ταῦτα παρατηρῶ: Ὁ Χατζιδάκις ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι «ἐν τινι μεταφράσει τῆς Ἀγίας Γραφῆς γενομένη ὑπὸ Ἑβραίου καὶ ἐκτυπωθεῖσα ἐν Κων/λει τῷ 1547... ἀναγινώσκονται παραδείγματά τινα τῆς τροπῆς ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς ἀποβολῆς (... ὄριξε ... ζουνάρια...)» «τολμᾷ νὰ εἰκάσῃ» ὅτι ἡ τροπὴ θὰ εἶχεν ἀρχίσει κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἴσως ὀρθόν, διότι ἡ μὲν κώφωσις ἀπαιτεῖ πολλάκις καὶ εἰδικὰς γνώσεις πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχικοῦ τύπου ὑπὸ τοῦ ἀγραμμάτου ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐγγραμμάτου γράφοντος—π.χ. ὁ τύπ. *πιτορόπ'ττα* θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκατασταθῇ ἐσφαλμένως μὲν ὡς *πιτυρόπιττα*, ὀρθῶς δὲ ὡς *πετουρόπιττα*, — ἐνῶ πᾶς τις προφέρων *μ'λίρ'* δὲν θὰ διστάσῃ νὰ γράψῃ *μουλάρι* κ.ο.κ. Τὸ πρᾶγμα διεπίστωσα προσωπικῶς εἰς δύο περιπτώσεις: τὴν μίαν ἀναδιφῶν τὸ δημοτολόγιον τοῦ χωρίου Χρυσῆ, ὅπου ὁ ἡμιμαθὴς γραμματεὺς κατέγραψε τὰ ὄνόματα τῶν ὁμοχωρίων του ὡς τὰ ἤκουσε μετὰ κωφώσεως μὲν τῶν ἀτόνων *ο, ε* καὶ «ἀντικωφώσεως», οὐχὶ ὁμως καὶ μετὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀντιστοίχων *ι, υ*. Ἀγύρου, Ἀργύρου, Βασίλου, Λύφνου, Δέσπου, Κυράτσου, Πανάγιου, Σταμάτου, Στιργιανῆ, Χάιδου, — ἀλλὰ: Βεργενία, Εὐαγγελή — ὅπου τὸ *ε* τοῦ δευτέρου ἴσως διὰ τὸ λ. Πβ. ἐπίσης τὰ ἐν τῷ αὐτῷ δημοτολογίῳ Κρουστάλλου - Κοντύλου, ὅπου τὸ *ο* τοῦ δευτέρου διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ἰσχὺν τοῦ *κον* —, ὡς θέλομεν ἰδεῖ.

Τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἀποτελεῖ ἐπιστολὴ ὀγδοηκονταετοῦς λογιωτατίζοντος γέροντος ἐξ Ἀγίας Σωτήρας, τὴν ὁποίαν μοῦ ἔστειλεν εἰς ἀπάντησιν εὐχητηρίου δελταρίου καὶ τῆς ὁποίας παραθέτω χαρακτηριστικὸν ἀπόσπασμα: «...Εἶμαι κατενθουσιασμένος ὅτι ἔλαβον τὴν ἀγαπητὴν

ἀντελήφθην ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἐξ αὐτηκοῦτας κατὰ τὰς περιοδείας μου εἰς τὴν λοιπὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα, δὲν φαίνεται νὰ περιορίζεται εἰς τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν μόνον περιοχὴν¹.

Ἡ ἔκτασις τοῦ φαινομένου ὀδηγεῖ πολλάκις εἰς σύγχυσιν. Διότι εἶναι δυσχερὲς ἀκούων τύπους ὡς *ξεροπαϊά*, ἢ (Κεράσ.), *χερόβολο* (Χρυσαιγ.), *φλοριὰ* (καθ' ἅπασαν τὴν περιοχὴν), νὰ διακρίνης, ἐὰν προφέρωνται οὕτω δι' ἰδιαίτερον λόγον ἢ κατὰ τὴν κοινὴν Νεοελληνικὴν. Διὰ τοῦτο, πλὴν ὀλίγων παραδειγμάτων, τὰ ὅποια καίτοι εἶναι συνήθη καὶ εἰς τὴν τελευταίαν, τὰ αἰσθάνομαι ὡς σχηματισθέντα παραλλήλως ἐπὶ τόπου, κατέγραψα κυρίως, διὰ τὴν ἔρευναν καὶ τὰ πορίσματά μου, τὰ ὅλως ἰδιωματικὰ δυνάμενα νὰ θεωρηθῶσι ὑπὸ τοῦ ὁμιλοῦντος τὴν κοινὴν.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ φαινόμενον, ὡς πρὸς τὸ ἕτερον σκέλος, τῆς ἀντικωφώσεως τοῦ *i*, τυγχάνει παλαιότατον, ἔχον τὴν ἀρχὴν του εἰς τὴν Κοινὴν τῶν πρώτων μ.Χ. αἰώνων, ἔχει δὲ μελετηθῆ καὶ ἐν τῇ γενέσει καὶ ὅλη τῇ ἐκτάσει αὐτοῦ εἰς τὰ μεταγενέστερα καὶ μεσαιωνικὰ κείμενα ὑπὸ τοῦ Karl Dieterich² καὶ ὑπὸ

σας κάρτα εὐχετήριον... καὶ θὰ σὰς παρεκαλέσουν...». Καὶ ἀκούεται μὲν καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ εὐχετήριον, ἀλλὰ προκειμένου περὶ βορείων, τὸ πρᾶγμα ξενίζει.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ παρατηρῶ ὅτι ἡ θέσις τοῦ Χατζιδάκι ὡς πρὸς τὴν ἀποβολὴν καὶ «συστολήν» μεταξὺ ἄλλων περιοχῶν καὶ «ἐν πάσῃ τῇ Μακεδονίᾳ», ἀποδεικνύεται ὡς δογματικῶς ἰσοπεδωτικὴ.

1. Οὕτω, ἵνα μὴ ἀναφέρω παραδείγματα, τὰ ὅποια ἤκουσα τυχαίως καθ' ὁδὸν καὶ παρ' ἀτόμων ἀγνώστου διαμονῆς ἢ μεμονωμένων, (κοπέττα π.χ., παρ' Ἀγρινιώτου ἐν Ἀθήναις διαμενοντος· νὰ σποδάση, παρὰ Κοζανιτίσσης ὁμοίως ἐν Ἀθήναις διαμενούσης· λολούδια, σκοπίδια, παρὰ Λαρισινής ἐν Ἀθήναις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διαμενούσης· σημειῶ χαρακτηριστικῶς τὰ κάτωθι, τὰ ὅποια κατέγραψα κατὰ σύντομον συνομιλίαν μου ἐν Πολυγύρῳ μετὰ τινος χωρικοῦ ἐκ τοῦ γειτονικοῦ χωρίου Βραστὰ καταγομένου καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του κατοικοῦντος, ὀνόματι Γεωργίου Μπουμπούρη, ἐτῶν 25 : 1) τοῦ *i* : ἀφελότιμος, (δὲν σὲ) ἐπετρέπ' (εἰ), ἔγερναν πολλὰς πολυκατοικίας, ἔχε (= ἔχει), (ἔγινε) καθεστέρησ' (15 μέρες), (ὁ «ἐργάτης» εἶν' ἕνα) μεκρόβιο (σὰ λόγαρος = ρόγαλος, -ίδα) πολὺ τρεφερός, (δὲν) πεστεύω, Πολυγερ' νός (= ἐκ Πολυγύρου καταγόμενος), (μιλᾶνε) προσφεγικά, ταχεδρόμος, φελόλογος. Ἐπίσης "Ἀης-Ἐλιάς καὶ περνάρ' (διὰ τοῦ πινάρ', διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν ἐκ τοῦ π(ου)ρνάρ', ἀν μὴ ἐκ τοῦ πινάρ'(ι) <πρινάρι.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι κατὰ σύμπτωσιν ἐκ τῶν 15 παραδειγμάτων τὰ τρία, ἦτοι τὰ "Ἀης-Ἐλιάς, (Ἔσ τὸν "Ἀε-Λιά), πεστεύω καὶ τρεφερός τὰ ἐσημείωσα καὶ ἐκ Δυτ. Μακεδονίας, τὸ δὲ περνάρι ὑπὸ τὸν τύπ. πορνάρ' <πουρνάρι. Ἐπίσης δεόν νὰ σημειωθῆ ὅτι κατὰ συντριπτικὸν ποσοστὸν πρόκειται περὶ λέξεων τῆς λογίας γλώσσης, τὰς ὁποίας ὁ συνομιλητῆς μου ἴσως ἤθελε νὰ ἀποκαταστήσῃ ψευδῶς, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι τὸ *i* τῶν βορείων ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ὀρθὸν *e* τῶν τὴν κοινὴν λαλούντων.

Τοῦ *uo* : βοιά, βοιοχώρ', βοιάνε, νὰ δολέψωμε, Μοδανιά τά, Ὁρανία, τραγοδᾶνε. Ἐν τῇ συνεκφορᾷ : (εἶναι λίγα χρόνια) πᾶ (φυτεύουν πατάτες — ἀντὶ πού).

Σημειωτέα καὶ ἐνταῦθα τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ μετὰ τῶν τῆς Δυτ. Μακεδονίας παραδειγμάτων. Ὡς θέλομεν ἶδει, τυγχάνουν τὰ ἡμίση τῶν τοῦ *i*, παρὰ τὰ ἴδια σύμφωνα, κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν προτονικῶς, κατὰ σύμπτωσιν δὲ τὰ, παραδ. βοιά (βοιοχώρ'), δολεύω ἔχω σημειώσῃ καὶ ἐν Δυτ. Μακεδονίᾳ.

2. Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache von der hellenistischen Zeit bis zum 10. Jahrh. n. Ch., Leipzig 1898.

του Γεωργίου Χατζιδάκι ¹, καθώς γράφει και ο Ν. Ανδριώτης ², εξετάζων λεπτομερῶς τὸ παράλληλον φαινόμενον τῆς τροπῆς τονουμένων *i*, *ú* εἰς *e*, ὁ ἀντιστοίχως, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον τῆς τροπῆς τῶν ἀτόνων ὁμοίων φωνηέντων, συνηθέστατον παρὰ τοῖς νοτίοις, τῶν νήσων ἰδίᾳ, ξενίζει ἀπαντῶν παρὰ τοῖς βορείοις.

Ἀκολουθῶς καταγράφω, κατὰ τὴν καθιερωμένην συμβατικὴν τάξιν, τὰ παραδείγματα, κατὰ λόγον τοῦ προκαλοῦντος τὴν τροπὴν τοῦ *i* εἰς *e* συμφώνου ³, ὅσα ἤκουσα κατὰ τὰς εἰς τοὺς διαφόρους συνοικισμοὺς περιοδείας μου παρακολουθῶν τοὺς χωρικοὺς εἰς ἀβιάστους συζητήσεις καὶ χωρὶς νὰ καταβάλλω ἰδιαιτέραν προσπάθειαν πρὸς ἄγραν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος τύπων.

Τὰ παραδείγματα τόσον τοῦ *i* ὅσον καὶ τοῦ *ú* εὐρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα εἰς χιλίαις ἐπτακοσίας περίπου σελίδας ἐξ τετραδίων ἀποκειμένων εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ὑπ' αὐξ. ἀριθ. 670, 681 καὶ 687.

Μετὰ τὰ παραδείγματα τοῦ *i* ἀκολουθοῦν σχετικαὶ παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα ἐξαχθέντα ἐκ συγκριτικῶν στατιστικῶν ὑπολογισμῶν, ἐν συνεχείᾳ δέ, κατὰ τὴν αὐτὴν διαδικασίαν, παρατίθενται τὰ παραδείγματα τοῦ *ú*.

Πρὸς κατατόπισιν τοῦ ἀναγνώστου, σημειῶ ὅτι κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τῶν παραδειγμάτων ὑπολογίζω τινὰ ἐξ αὐτῶν ὡς δις καὶ τρίς καὶ ἐνίοτε τετράκις ἀπαντῶντα, ἐφόσον τὰ ἔχω σημειώσει ἐκ διαφόρων χωρίων ἢ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν χωρίου, ἀλλ' ὑπ' ἄλλον τύπον (ἀριθμὸν, χρόνον ρήματος, κλπ.). Οὕτω π.χ. ὁ τύπ. Ἀρμερὸς φέρεται ὡς διπλοῦν παράδειγμα, ὡς καταγεγραμμένος ἐκ Νέας Κοτύλης καὶ Πενταλόφου, καὶ δὴ μετὰ πάροδον ὀλοκλήρου τριετίας τοῦ πρώτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου. Ἐπίσης οἱ τύποι τοῦ αὐτοῦ ρήματος γυρίζω ἀναφέρονται τρίς ἐκ διαφόρων χωρίων, ὡς γερνάει (ἐκ Σαμαρίνας), γερίζ' (ἐκ Διλόφου), γερίσης (ἐκ Χρυσῆς). Σημειωτέον καὶ ἐνταῦθα ὅτι τὴν μὲν Σαμαρίναν ἐπεσκέφθην τὸ 1953, τὸ Δίλοφον τὸ 1955, τὴν δὲ Χρυσὴν τὸ 1952. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ ὁμόρριζος τύπ. γερολόγοι (ἐκ Λικνάδων) ἀναφέρεται ὡς χωριστὸν παράδειγμα, κ.ο.κ.

Πρὶν παραθέσω τὰ παραδείγματα, θεωρῶ σκόπιμον νὰ προτάξω πίνακας ἐμφαίνοντας ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ χωρία, ὅπου κατέγραψα παραδείγματα ἀντικωφώσεως ἀμφοτέρων τῶν φθόγγων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκεῖνα, ὅπου κατέγραψα τὴν ἀντικώφωσιν τοῦ ἑτέρου αὐτῶν. Παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχει ἀριθμὸς δηλῶν τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῷ καταγραφέντων παραδειγμάτων. Ἡ καταγραφή γίνεται κατὰ σειρὰν συχνότητος :

1. MNE I, 239 καὶ Ἀθηνᾶ 4 (1892), 470.

2. Φωνητικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς, Ἀθηνᾶ 45 (1933), 252-269, βλ. ἰδιαιτέρως σ. 259.

3. Οὕτω, ἐπειδὴ καὶ ἐκ τῆς στατιστικῆς ἐξετάσεως ἐπέισθην περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν ἐρρινῶν ἐφ' ὅλων τῶν λοιπῶν, ὅπου ὑπάρχει τύπος μετὰ *ρ* παρὰ τὸν τρεπόμενον φθόγγον, τὸν τοποθετῶ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ *ρ*, ἀκόμη καὶ ὅταν, ὡς εἰς τὴν μοναδικὴν περίπτωσιν τοῦ τύπου *λερί*, ὑπάρχη καὶ ὁ ἐξ Ἰσου ταραχοποιὸς φθόγγος *λ*. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐτοποθέτησα τὸ παράδ. *στομπίζω* π.χ. εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ *μ*, κ.ο.κ.

Τόποι, ὅπου ἀπαντᾷ ἡ τροπή ἀμφοτέρων τῶν φθόγγων:

1) ἙΑγ. Σωτήρα	22	16) Νεάπολις	5
2) Νέα Κοτύλη	22	17) Σιάτιστα	5
3) Λικνᾶδες	19	18) Αὐγερινὸς	4
4) Σαμαρίνα	18	19) Βοτάνιον	4
5) Χρυσῆ	14	20) Ἑπταχώριον	4
6) Πεῦκον	13	21) Πιρσόγιανη	4
7) Κεράσοβον	11	22) Κορυφή	3
8) Κυψέλη	11	23) Χρυσαιγή	3
9) Πεντάλοφον	11	24) Βογατσικὸν	2
10) Ζούζουλη	8	25) Δαμασκητιὰ	2
11) Δίλοφον	6	26) Λάγκα	2
12) Μόρφη	6	27) Νόστιμον	2
13) Πολυκάστανον	6	28) Πλακίδα	2
14) Ρόκαστρον	6		
15) Κλεισώρεια	5		220

Τόποι μὲ παραδείγματα τοῦ ἑτέρου τῶν φθόγγων:

i > e

167 παραδείγματα κατανεμόμενα κατὰ χωρία ὡς ἀκολούθως :

1) ἙΑγία Σωτήρα	17	21) Τσοτίλιον	3
2) Νέα Κοτύλη	15	22) Βουχορίνα	2
3) Σαμαρίνα	13	23) Κορυφή	2
4) Λικνᾶδες	11	24) Λυκόρραχη	2
5) Πεῦκον	10	25) Πιρσόγιανη	2
6) Πευκόφυτον	10	26) Ρόκαστρον	2
7) Πεντάλοφον	8	27) Αὐγερινὸς	1
8) Χρυσῆ	8	28) Βογατσικὸν	1
9) Κυψέλη	7	29) Δαμασκητιὰ	1
10) Σκαλοχώριον	6	30) Καντσικὸν	1
11) Πολυκάστανον	5	31) Κλεισώρεια	1
12) Ζούζουλη	4	32) Κριμίνιον	1
13) Κεράσοβον	4	33) Λάγκα	1
14) Λουκόμιον	4	34) Νόστιμον	1
15) Μόρφη	4	35) Πλακίδα	1
16) Σιάτιστα	4	36) Χαραυγή	1
17) Βοτάνιον	3		
18) Δίλοφον	3		165
19) Ἑπταχώριον	3	Κοινὰ ἐν τῇ περιοχῇ	2
20) Νεάπολις	3		167

$u > o$

96 παραδείγματα κατανεμόμενα ως ακόλουθως κατά χωρία :

1) Λικνᾶδες	8	20) Χρυσαιγή	2
2) Κεράσοβον	7	21) Βογατσικόν	1
3) Νέα Κοτύλη	7	22) Βοτάνιον	1
4) Χρυσῆ	6	23) Δαμασκητιά	1
5) Ἄγ. Σωτήρα	5	24) Δουτσικόν	1
6) Σαμαρίνα	5	25) Δραγασιά	1
7) Ζούζουλη	4	26) Ἐπταχώριον	1
8) Κλεισώρεια	4	27) Ζώνη	1
9) Κυψέλη	4	28) Κορυφή	1
10) Ροδοχώριον	4	29) Λάγκα	1
11) Ρόκαστρον	4	30) Νόστιμον	1
12) Αὐγερινός	3	31) Πλακίδα	1
13) Δίλοφον	3	32) Πολυκάστανον	1
14) Πεντάλοφον	3	33) Σιάτιστα	1
15) Πεῦκον	3		
16) Μόρφη	2		93
17) Νεάπολις	2	Κοινὰ ἐν τῇ περιοχῇ	3
18) Πιρσόγιανη	2		96
19) Φούρκα	2		

Τόποι, ὅπου ἀπαντᾷ ἡ τροπή τοῦ ἐτέρου μόνον τῶν φθόγγων

 $i > e$ $u > o$

1) Πευκόφυτον	10	1) Ροδοχώριον	4
2) Σκαλοχώριον	6	2) Φούρκα	2
3) Λουκόμιον	4	3) Δουτσικόν	1
4) Τσοτίλιον	3	4) Δραγασιά	1
5) Βουχορίνα	2	5) Ζώνη	1
6) Λυκόρραχη	2		—
7) Καντσικόν	1		9
8) Κρμίνιον	1		+2
	<hr/>		<hr/>
	29		11
	+2		
	<hr/>		
	31		

Α'. ΛΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἐκ τῶν ἐρευνητῶν τῶν βορείων ιδιωμάτων ὁ Ἄνθιμος Παπαδόπουλος¹ σημειώνει ἀπλῶς: «τὸ ε ἐμφανίζεται πάντοτε ἀντὶ τοῦ ι... παρὰ τὸ ρ καὶ ἀλλαχοῦ μὲν, πρὸ πάντων δὲ ἐν Σκύρω, ἔνθα λέγεται... βούτερες, γερεύω...». Ἄλλ' ὡς θὰ ἴδωμεν λεπτομερῶς περαιτέρω, οὔτε «πάντοτε» οὔτε μόνον παρὰ τὸ ρ ἐμφανίζεται τὸ ε, οὐδὲ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ τὸ ο, καθὼς προεῖπον².

Ὁ Η. Pernot³ ἀναφέρει ἀπλῶς παραδείγματα τροπῆς τοῦ ι εἰς ο «παρὰ τὰ ὑγρά ἢ τὸ ἔρρινον ν», καθὼς καὶ τινα «ἄλλα παραδείγματα», χωρὶς νὰ ἐπιχειρῇ ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου. Τὸ ἐνδιαφέρον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι ὅτι τὸ φαινόμενον παρατηρεῖται παρὰ τοῖς νοτίοις καὶ ὅτι τὸ ἐξετάζει συγκριτικῶς πρὸς ἄλλα ιδιώματα⁴.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐρευνητῶν τῶν βορείων παρετήρησε τὸ φαινόμενον, καὶ δὴ ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὴν τροπὴν τοῦ ι>ο, ἐν Ἰκανῇ ἐκτάσει ἐν Σκύρω, ὁ Β. Φάβης⁵.

Ὁ Ἄγαπ. Τσοπανάκης τάξας ὡς σκοπὸν τῆς μελέτης του⁶ νὰ περιγράψῃ «τὰ σημαντικώτερα στοιχεῖα τοῦ Σιατιστινοῦ ιδιώματος...» δὲν ἀναφέρει τι περὶ τοῦ φαινομένου.

1. Γραμμ. Βορ. ιδιωμ., σ. 22.

2. Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς συνέγραψε τὴν γραμματικὴν του βασιθεὶς εἰς τὰς μέχρι τότε (1926) ἐκδεδομένας μελέτας περὶ τῶν βορείων ιδιωμάτων, ἡ ἔλλειψις δὲν βαρύνει τὸν ἴδιον. Λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τούτου σκέπτομαι πόσον ὠφέλιμος ἀποβαίνει διὰ τὸν συντάκτην τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἡ ἄμεσος ἐπαφή του μετὰ τοῦ φορέως τῆς γλώσσης ἑλληνικοῦ λαοῦ, διὰ νὰ μὴ γίνεταί ἡ σύνταξις ἐπὶ τῇ βάσει ἢ priori τρόπον τινα καθιερωμένων φωνητικῶν νόμων — taboo. Συγκεκριμένως, ἐὰν λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸ τυπωμένον ἄρθρον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀριστερός, εὐρίσκομεν παρ' αὐτὸν τὸν τύπον ἀριστερός — ὅστις θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἦτο καὶ ἀρ'στ'ρός — μετὰ τὸν χαρακτηρισμὸν «βόρ. ιδιώματα». Ἐγὼ ὅμως ἤκουσα παρὰ τοῖς βορείοις τὸν τύπον ἀρεστερός, τὸν ὁποῖον δὲν περιέχει τὸ ἄρθρον. Ὁμοίως εἰς τὸ ἄρθρον ἀλυσίδα ἔχει ὑπαχθῆ ὡς βόρειος ὁ τύπος ἀλτσίδα, τὸν ὁποῖον ἤκουσα, ἀλλ' ὁ τύπος ἀλεσίδα, τὸν ὁποῖον κατέγραψα ἐκ Μακεδονίας, χαρακτηρίζεται ὡς νότιος.

3. Études de linguistique néo-hellénique, 1) Phonétique des parlers de Chio, Paris 1907, σ. 154-156.

4. Ὅπου (βλ. Η. Pernot, Parl. Chio, σ. 155-156) μετὰ τῶν ἄλλων νόθων ἢ ἀμφιβόλων παραδειγμάτων παρατίθενται τὰ: ὄρανός, ἐκ Κρήτης (ἐν Α. Jannar., Ἄσμ. Κρητ., σ. 358), (ν) ὄριά, πολλαχόθεν, (βλ. σ. 155, ὑπόσημ. 1), παρνώ, ἐκ Νισύρου, Σύμης — ἀλλὰ τοῦτο ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ πρωῖν — σκωριασμένον (γρ. σκο- διὰ τὴν ἀντικώφ.), ἐκ Σύμης, σφοντζίζει, ἐκ Χίου. Λόγον ποιούμενος περὶ τῆς τροπῆς τοῦ φθόγγου παρὰ τὸ ν, ἐπιλέγει: «Ἡ ὑπαρξις τῆς ἐξελλίξεως ταύτης ἐν τῇ Νεοελληνικῇ τίθεται ἐκτὸς ἀμφιβολίας διὰ τοῦ παραδείγματος φωντωτὸ - φωντωτὸ - φεττειτὸ παρὰ Χαβιαρῶ, ἐν Καρπάθῳ 277, 34...». Ἄλλὰ τὸ ὑποθετικὸν παράδειγμα τοῦ ἤκουσα ἐν τῇ ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῇ. Βλ. περαιτέρω, σ. 44.

5. Βλ. Γλωσσικαὶ ἐπιστάσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Σκύριον ἰδίωμα, Τεσσαρακονταετηρὶς Κ. Σ. Κόντου, Ἀθῆναι 1909, σ. 242-270 καὶ ἰδιαιτέρως σ. 247. Περὶ τούτου λεπτομερέστερον βλ. περαιτέρω.

6. Βλ. Ἄγ. Τσοπανάκη, Σιατιστ. ἰδίωμα., σ. 266-298.

Ἐκ τῶν μελετητῶν τῶν νοτίων ἰδιωμάτων, ὁ Χρ. Παντελίδης¹, ἀφοῦ ἀφιερώνει εἴκοσι καὶ μίαν σειρὰς εἰς τὴν παράθεσιν παραδειγμάτων τροπῆς τοῦ *i* εἰς *e*, ἀναγράφει μόνον δύο τροπῆς τοῦ *u* εἰς *o*, ἦτοι οὐγγία>δοντζιά (Κύπρ. Μεγίστ.) καὶ Αὔγουστος - Ἀουστος - Ἀοστος (Μεγίστ.).

Β'. ΑΚΡΙΒΗΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1. Παραδείγματα *i* > *e*

α) Παρὰ τὰ ὑγρά *ρ*, *λ* :

Παρὰ τὸ *ρ* : ἀρεστερός² (Νόστιμ.), Ἀρμερός³ (Ν. Κοτύλ. Πεντάλ.), ἀφωρεσμένος⁴ (Πευκόφ.), ἄχερο⁵ (Ἀγ. Σωτ. Πεντάλ.), βεράν'κος⁶ (Σιάτ.), Βεργενία⁷ (Χρυσ.), βούτερο⁸ (Πευκόφ.), γερνάει⁹ (Κλεισώρ. Σαμαρ.), γκαλντερίμι¹⁰ (Ζούζουλ.), ἐρήν'¹¹ (Κεράσ.), ἐπιθεωρετής (Σκαλοχώρ.), θερίο¹² (Μόρφ.),

1. Βλ. Φωνητική τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας, Ἀθήναι 1929. Τὴν τροπὴν τοῦ *i*-*e*, σ. 14, παρατηρεῖ «παρὰ τὰ ὑγρά (*λ*, *ρ*) καὶ τὰ ἔρρινα (*μ*, *ν*)».

2. Ἐν φρ. ἔς τὸ ἀρεστερό μέρος. Τὸ ΙΑ ἐν λ. ἀριστερός δὲν ἀναγράφει τὸν τύπ.

3. Ἡ πόλις Ἀλμυρός, ἐν ἄσμ. : Ἐ τὸν Ἀρμερό τὸν ἄφ'σαμε τζελέπι (= φόρον) νὰ πληρώση (Ν. Κοτύλ.).

4. Ἀφωρισμένος, ἐν φρ. παψ', ἀφωρεσμένο! — ἡ μήτηρ εἰς τὸ κλαῖον νήπιον — ὄθεν καὶ τονούμενον ἰέ : θὰ τὸν ἀφορέσ' (Κορυφ.).

5. Ὡς κοινῶς σχεδὸν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ, ἄλλωστε. Πβ. ἀχερώνα (Ρόκαστρ.), τοπων. Ἀχερώνες (Πλακίδ.). Ἐκ τοῦ πρώτου καὶ τονούμενος πληθ. ἀχέρατα (Ἀγ. Σωτ.).

6. Βιράνικος, ἐν φρ. βεράν'κο μέρος (= ἔρημον), παρὰ τὸ βιρανιές (= ἔρημότοποι). Ἐκ τοῦ τουρκ. *viraan*. Πβ. ΙΑ ἐν λ. βιράνικος, ὅπου ἀναγράφεται ἐκ Μακεδ. ὁ τύπ. βιράν'κους, ἐνῶ ὁ βεράνικος ἐξ Ἡπ. Κύπρ. Ἡ λ. βιρανιά δὲν ἔχει συνταχθῆ. Πβ. ὁμοίως ἐν τῷ ΙΑ καὶ ἐν λ. βιράνι τοὺς τύπ. βεράνι ἐκ Βιθιν. Εὐβ. Ἰων. Καππ. Νάξ. (πρόσθετες καὶ ἐκ Μυκ.) καὶ βεριάνι ἐξ ἸΠ. Πελοπν.

7. Βιργινία, κύρ. ὄν. Πβ. Βεργινάδα (Πευκόφ.).

8. Τὸ ΙΑ φέρει τὸν τύπ. ὡς πολλαχόθεν. Πβ. καὶ τερί, κλπ. καθὼς καὶ βλιούτερο ἐν περιπαικτικῷ ἄσματι περὶ τῶν Βαλαδῶν : Νά 'ταν ἡ θάλασσα πικμέζ... κι ὁ κάμπος βλιούτερο. Ἐκ τοῦ ἀτόνου ἐσχηματίσθη καὶ ὁ τονούμενος πληθ. βουτέρατα.

9. Γερνάει, ἐν φρ. χτυπάει τὸ νερό ἔς τὴ φτερωτὴ καὶ γερνάει ὁ ἄξονας (Κλεισώρ.). Πβ. ἄρ-χεψε νὰ γερίζ' γύρω ἀπὸ τὸ παλάτ' (Δίλοφ.). Θὰ γερίσσης πίσω (Χρυσ.), γερολόγοι Ἐβραῖοι (Δικνῶδ).

10. Τὸ κοιν. καλντιρίμι-καλντερίμι. Πβ. τοπων. Ἐ τὰ Γκαλντερίμι (Πευκόφ.). Ἐκ τοῦ Τουρκ. *kaldirim*.

11. Εἰρήνη, ἐν φρ. γένεται καμιά ἐρήν', νὰ ἡσ'χάσωμε ; Ἐντεῦθεν τὸ εἰρηνοδικεῖο>ἐρ'νοδικεῖο - νεροδικεῖο (Πεῦκ.), δι' ἀντιμετάθεσιν τῶν *ρ*-*ν* καὶ παρετυμ. πρὸς τὸ νερό. Πβ. καὶ νεροδίκης (Ἀγ. Σωτ.).

12. Θηρίο, ἐν μεταφ. φρ. θερίο ἔτσι 'ιὰ | Πβ. καὶ θερίο (Βουχορ.).

Καλόγερος¹ (Κριμίν.), κεντρικός² (Σαμαρ.), κερὰ³ (Λικνᾶδ. Σιάτ.), κερκέλλα, ἡ⁴ (Κυψέλ.), Κρεμίν', τὸ⁵ (Κριμίν.), κιτερνίζουν⁶ (Ζούζουλ.), κρεφά⁷ (Λικνᾶδ.), λερὶ⁸ (Χρυσ.), μάερας⁹ ('Αγ. Σωτ.), μεράζω¹⁰ (Χρυσ.), μεριάδες¹¹ (Δίλοφ.), μερμηγκες¹² (Δίλοφ.), Μεροβλήτης¹³ (Πεῦκ. Πευκόφ.), ντερειοῦμαι¹⁴ (Πολυκάστ.), ξεράφια¹⁵ (Ζούζουλ.), ὄβερος¹⁶ (Ζούζουλ.), περάζ'¹⁷ (Ν. Κοτύλ.), περιεμένοντας¹⁸ (Σαμαρ.), περετός¹⁹ (Κυψέλ.), περουσιὰ²⁰ (Λουκόμ.), πί-

1. Τοπων. Καλόγερος.

2. Κεντρικός, ἐν φρ. ὁ κεντρικός δρόμος πρὸς τὸ Δίστρατο.

3. Κυρά, ἐν καλάνδοις : κερὰ, δῶσ' μας τὸ δίκιο μας, δῶσ' μας τὴ δούλεψή μας (Λικνᾶδ.). Καλὴ μέρα σας, βρὲ παιδιὰ. Καλῶς τὴν κερὰ ποὺ ἤρθε (αὐτόθ.). Πβ. καὶ ἐν παροιμ. : δανεικὸ, κερὰ μ', τ' ἀλεύρι, δανεικὸ καὶ τὸ σκαφίδι (Σιάτ.).

4. Ἐκ τοῦ κρικέλλα καὶ διὰ μετὰθεσιν τοῦ ρ. Κατὰ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ. 116, ἡ λ. ἐκ τοῦ μεσν. κρικέλλιον, ὑποκορ. τοῦ κρικέλλος, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. κρίκος.

5. Τὸ χωρίον Κριμίνιον, οὕτω προφερόμενον ὑπὸ τῶν ἰδίων του κατοίκων καὶ τῶν πέριξ οἰκούντων. Πβ. τοπων. Κρεμ'νιάτ'κος λάκκος (Βουχορ.).

6. Ἐν φρ. κιτερνίζουν πρῶτα τὰ ξεροπλάτανα, ὅταν ἔρθῃ ὁ φθινόπωρος. Ἐντεῦθεν : κίτερνισαν τὰ νεροπλάτανα (αὐτόθ.) καὶ : μόλις δῆ ὅτι ἡ μύτη του κίτερνισε ('Αμμουδ.) - κίτερνισαν τὰ στάρια (Καντσ.). Πβ. κιτερνίζω, σ. 61.

7. Κρυφά, ἐν ἄσμ. κὶ ὁ Τζέλιο Γάκης 'ς τὸ πλευρὸ κρεφά τὴν κουβεντιάζει. Πβ. καὶ τοπων. Κρυφὸ (Ροδοχώρ.).

8. Λειρὶ, κάλλαιον ἀλέκτορος. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ἀρτη, κατὰ τὸ ΙΑ. Σημ. ὅτι συνεπιδρᾶ καὶ ὁ ἕτερος ὕγρὸς φθόγγος λ.

9. Ἐν φρ. ὁ μάερας μαερεῦ'(ει). Πβ. καὶ μαερέματα (= ὄσπρια, καὶ τοπων., ἐκ τοῦ καταλήλου τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν σποράν των ('Αγ. Σωτ. Χρυσουγ.).

10. Ἐν φρ. ὁ θιουλάκης δὲν τὰ μεράζ' ὅλα τὰ καλά σὲ μιὰ μεριά. Ἐκ τούτου καὶ μεράδ', τὸ ἐν ἄσμ. : θερίζετε θερίζετε, κ' ἐμένα τὸ μεράδ' (Πεντάλ.), ὅπερ λέγει ὁ τέττιξ εἰς τοὺς θερίζοντας — ἀν μὴ ἐκ τοῦ μέρος ἢ λέξις. Ἀπ' τὰ λαγούδια δὲν τοῦ δί' μεράδ' ('Αγ. Σωτ.). Πβ. ἐκ τοῦ πρώτου καὶ τὰ τονούμενα μέρασα - μέρασμα : Πῆρε αὐτὸς καὶ τὸ μέρασε (Δίλοφ.). Ἄσμ. : Κ' ἡ μάννα εἶχε τὰ πλιότερα καὶ μέρασμα δὲν ἔχουν (Κεράσ.).

11. Ἐν φρ. μερμηγκες μεριάδες, ὅπου τὸ δεύτερον ἴσως κατὰ τὸ πρῶτον. Πβ. χελιάδες, σ. 23.

12. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ὑποσημ. 11. Ἐκ τούτου καὶ μερμηγκοφάγος (= εἶδος πτηνοῦ, ἄλλως σκουληκοφάφος) (Σκαλοχώρ.) καὶ τὰ τονούμενα ἀρχιμέρμηγκας (Δίλοφ.), μέρμηγκας - μέρμηγκες (Βοτάν.).

13. Τὸ χωρίον Μεροβλήτης, ἐπὶ τοῦ Γράμμου.

14. Διστάζω, ἐν ἄσμ. : νὰ τῆς μιλήσω ντερεπομαι, νὰ τῆς τὸ πῶ ντερειοῦμαι. Ὁ αὐτὸς στίχος ἐν Μόρφῃ λέγεται παρὰλλήλως μετὰ τοῦ τύπ. ντερειέμαι. Ἐκ τοῦ ἐντεροῦμαι (κατὰ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 138). Πβ. μεσν. ἐντεροῦ.

15. Ἐν φρ. οἱ Ἴταλοὶ μὲ τὰ ξεράφια 'ς τὰ χέρια.

16. Ἐκ τοῦ βιρός (= στάσιμον ὕδωρ ἐντὸς χειμάρρου, κατὰ τὸ Θέρος). Τὸ ΙΑ ἐν λ. δὲν ἔχει τὸν τύπ. οὐδὲ ἄλλον μετὰ τοῦ e, πλὴν τοῦ τονουμένου οὐβέρα (Μακεδ.), ὃν δὲν ἤκουσα. Ἐκ τοῦ Σλαβ. οἶν. Πβ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 36.

17. Ἐν φρ. δὲν περάζ'(ει).

18. Ἐν φρ. ἡ μάννα τοῦ γαμπροῦ περιεμένοντας τὰ νιογάμπρια...

19. Πυρετός.

20. Ἐκ τοῦ πυρουσιὰ (Δραγασ. Κεράσ.) <πυροσιὰ, ὅπερ, κατὰ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 285, ἐκ τοῦ πυρεσιὰ. Ὁ τύπ. περουσιὰ καὶ ἐν : Μποέμ, Ἀγριολούλουδα, σ. 122 : «ἔβγαίνουν καὶ πουλοῦσαν στὸ χωριὸ περουσιές καὶτσιμπίδες». Κατὰ Μ. Φιλήντ., Γλωσσογν. 3, 216, ἐκ συμ-

τερα¹ (Λυκόρ.), προόνα², ή (Πεντάλ.), σεργάτ³, τὸ (Βογατσ. Ν. Κοτύλ.), σκούπερα⁴, τὰ (Λυκόρ.), σφεράκι⁵ (Χρυσ.), τεράννια, ή⁶ (Πευκόφ.), τερί⁷ (Βοτάν. Πευκόφ. Σαμαρ.), τρεβέλλα, ή⁸ (Πεντάλ.), τρεύου⁹ (Νεάπ.), τρεφερός¹⁰ (Σαμαρ.), τρεχιά, ή¹¹ (Πεντάλ.), υπερέτης (Μόρφ. Σιάτ.), φερός¹² (Κυφέλ.), χαερ'λίδ'κος (Πολυκάστ.) ή χαερ'λίτ'κος¹³ (Πευκόφ.), χεράμ', τὸ¹⁴ (Πιρσόγ.). Τέλος, ὁ τύπ. ἀβρεά¹⁵, ή ('Αγ. Σωτ. Πεντάλ.) παρὰ τὸν ὄβρεα (Κλεισώρ.) ἴσως προέκυψε κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ βραγιά : ἀβραγιά > ἀβραϊά > (διὰ σίγησιν τοῦ γ) > *ἀβραεά — ἄν μὴ ὁ τύπ. ἀβραϊά > ἀβραά > ἀβρεά, δι' ἀνομοίωσιν.

φύρσεως τῶν πυροστάτης + παρεστία. Πβ. παρ'στιά (Πεντάλ. Σιάτ.) < παραστιά < παρεστία, ὅπερ ἴσως ἐνισχύει τὴν ἀποψιν τοῦ Φιλήντα.

1. Πβ. καὶ τονούμενον τύπ. πέτερου (Ν. Κοτύλ.). Κατὰ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 198, ἀψιμο μεσν. πίτερον < ἀρχ. πίτυρον >.

2. Μέγα πριόνι, ἐκ τοῦ πριόνα. Παρ' αὐτὸ ὅμως καὶ τύπ. πριγιόβ ('Αγ. Σωτ.), Πριγιόνια (Πευκόφ., τοπων.), πριγιόβ' (Φούρκ.), χεροπρίονο (Πεντάλ.).

3. Ὁ ρυμὸς τῆς ἀμάξης : τὸ κ'λόυρ' 'ς τὴ μέσ' τοῦ ζ'γοῦ ἐνώθ' τὸ ζ'γὸ μὲ τὸ σεργάτ'. Πβ. σεργάτ', ὅπερ ἐν Βοτανίῳ σημαίνει εἶδος ἰχθύος, καὶ σεργαριά, ή (Πεῦκ.), σχοινίον δι' οὗ σύρουν τὸ ζῶον.

4. Ἐκ τοῦ σκούπιρα (Βλάστ. Βογατσ. καὶ Καλαμπάκ. Θεσσαλίας). Πβ. τύπ. σκούπουρα ('Ηπ. Καστορ. Λακων. καὶ Λεξ. Ἀνθ. Γαζῆ). Ἐπίσης σκούπ'ρα ('Ηπ.-Ἀρτ. κ.ἀ. Ἀργιθέα Καρδίτσης καὶ Αἰτωλίας). Ἡ λ. σημαίνουσα τὰ σκύβαλα ἐν Λυκορ., ὡς καὶ ἐν Λεξ. Γαζῆ, πιθανὸν ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ συνων. σκουπίδια κατὰ τὸ ἐπίσης συνών. τοῦ σκύβαλα, κάθαρο (Πιρσόγ.).

5. Σφυράκι. Πβ. καὶ σφυρί, σφυρίζω, ἐν φρ. μὲ τὰ σφυριά τοῦ μύλου σφυρίζουν τὴν πέτρα (αὐτόθι).

6. Τυραννία, βάσανος. Ἐν φρ. κούραζ' κὶ τεράννια. Πβ. καὶ τυράννια ἐν τῇ περιοχῇ καὶ τυράννια (Σιάτ.) Πβ. τέραγνα, σ. 61.

7. Τυρί. Ἐντεῦθεν τερόγαλο (Σαμαρ.). Πβ. καὶ μπατζοτύρ' σύνθη. ἐν τῇ περιοχῇ καὶ ξινουτύρ' (Πευκόφ.). Πβ. ὁμοίως καὶ βούτερο.

8. Τριβέλλα (= τρύπανον ξυλουργοῦ). Ἐκ τοῦ ἰταλ. *trivella* < Λατιν. *terebella*. Πβ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 261 : τριβέλι... μεσν. τρεβέλλιον, ὑποκορ. τοῦ λατιν. *terebellum*, μὲ ἐπίδραση τοῦ τρύπανον (Γ. Χατζιδ., Ἀθηνᾶ 23, 159).

9. Ἐκ τοῦ τρεγύρου < τριγύρω, διὰ σίγησιν τοῦ γ καὶ ἐκπτώσιν τοῦ ρ δι' ἀνομοίωσιν.

10. Τρυφερός. Ἴσως καὶ διὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ τρέφω, διὰ τοῦ τρ'φερός. Ἐν φρ. τρεφερό χορτάρ'.

11. Τριχιά (= σχοινίον). Ἴσως διὰ παρετυμ. πρὸς τὸ τρέχω διὰ τοῦ τρ'χιά. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 262 : μεσν. τριχέα < τρήχα.

12. Φυρός, ἐν φρ. φερά ξύλα (= φυραγμένα). Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 288 : φυρός... ἀπὸ τὸ σύνθ. φυρόμναλος, ὅπως τὸ κουτὸς ἀπὸ τὸ κουτόμναλος.

13. Ἐκ τῶν χαϊριλίδικος - τικος (= τυχηρός). Εἰς εὐχάς : χαερ'λίδ'κο καὶ τ' ἄνομα, νὰ ζήσ' (ἐν βαπτίσει, Πολυκάστ.), χαερ'λίτ'κου, νὰ ζήσ' (ὁμοίως, Πευκόφ.), χαερλίτ'κα νὰ 'ναι (ἐνν. τὰ στέφανα, ἐν γάμῳ, Σαμαρ.). Ἐκ τοῦ οὖσ. χαϊρικτουρκ. *hayir*. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 290.

14. Ἐκ τοῦ χιράμι (= κλινσοσκέπασμα) < τουκ. *ihram*. Καὶ γεν. τοῦ χεραμιού (αὐτόθι). Πβ. κοιν. χράμι. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 298.

15. Βραγιά (= πρασιά). Τὸ ΙΑ ἔχει τὸν τύπ. ἀβραϊά ἐξ Εὐβοίας Θεσσαλίας Μακεδονίας (Βλάστης) Στερελλ. ('Αγριν.) καὶ βραϊά ἐξ Εὐβοίας — διατι διὰ τοῦ αι ; Ἡ ἐτυμολογία τῆς λ. δυσχερής. Κατὰ G. Meyer, *Neugr. Stud.*, 4, 20, ἐκ τοῦ μεσν. λατιν. *bradia*. Πβ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 38.

Ίσως εἰς τὸ ρ ὀφείλει τὴν ἐπάνοδόν του τὸ ε ἐν τῷ τύπ. ἔρεται (Καντσ.), ὅστις συνήθως προφέρεται ἔριτ' ἐν τῇ περιοχῇ, καὶ δὴ μετὰ τοῦ μου ἐν τῇ ἀπροσώπῳ συντάξει μῶριτ' (=μου ἔρχεται, ὡς ἐν τῇ φρ. μῶριτ'ζόρ' = δυσκολεύομαι) — ἐν τῷ ἄσμ. ὅταν σὲ βλέπω 'ς τὸ χορό, μὲ ἔρεται νὰ τρελλαθῶ.

Νόθον *i* ἐξ *o* διὰ τοῦ *u* ἐγένετο *e* ἐν τῷ τύπ. *σύνερο* (κύνορο-Πευκόφ.) ἐν τῇ φρ. 'ς τὸ *σύνερο* κοντὰ μὲ τὸ Μερβολήτ'. Ίσως καὶ διὰ παρετυμ. πρὸς τὸ *συνερίζω, -ομαι*. Πβ. ἐν τῇ ἐκ Κοζάνης παροιμ. : κὶ σκύλλουν δεμένουν *συριζί*'.

Παρὰ τὸ λ : *ἀλεσίδα*¹, ἡ (Λικνᾶδ.), *βασίλεα*, τὰ² (Λικνᾶδ.), *βόλεσεν*³ ('Επταχώρ.), *δελ'νὸ*⁴ (Λουκόμ.), *ἐκκλεσίτσα*⁵ ('Επταχώρ.), *ἐλιάστρα*⁶, ἡ (Νεάπ.), *ἐλληρικὰ*⁷, τὰ (Κυψέλ.), *ἐλατουμία*⁸, ἡ (Κυψέλ. Πεῦκ.), *ἐλουτουμία*⁹, ἡ (Πεῦκ.), *κελάει*¹⁰ ('Αγ. Σωτ. Σκαλοχώρ.), *κελὸ*¹¹ (Ρόκαστρ.), *κλεδιὰ*¹², τὰ ('Επταχώρ.), νὰ

1. 'Αλυσίδα, ἐν φρ. εἶχε μὴν *ἀλεσίδα* βαλμένη ἐκεῖ — τὸν εἶπε νὰ πιάσῃ τὴν *ἀλεσίδα*. Τὸ ΙΑ ἔχει τὸν τύπ. ἐξ Α. Ρουμελίας, Μεγίστ. Νισύρ. Πόντ. Ρόδου. Πβ. *ἀλ'σίδα - ἀλτσίδα* ἐν τῇ περιοχῇ.

2. Βασιλεία, ἐκ παραμυθ. : ἦταν ἓνας βασιλέας κ' ἐγύριζε τὰ *βασίλεα* — ἴσως κατὰ τὸ προηγ. *βασιλέας*. 'Αλλά : πάει *ς*' ἓνα *βασίλειο* (ἐν τῷ αὐτῷ παραμυθ.). Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ.

3. Βούλησεν (=ἠβουλήθη, ἐκ ρήμ. *βολεῖμαι - βολοῦμαι* κ*βούλομαι*, περὶ ὧν βλ. περαιτέρω σ. 42). 'Ο τύπ. ἐν ἄσμ. : τῶρα κ*ι* ὁ ξένος *βόλεσεν* νὰ πάῃ 'ς τὰ δικά του.

4. Δελινὸ, ὅθεν *δελ'νοῦσα* (Λικνᾶδ.) ἐν ἄσμ. : 'Σ τὸ Βιλβιντὸ γεμάτιζα, στὸ Μισολούρ' *δελ'νοῦσα* — ἴσως κατὰ τὸ προηγ. *γεμάτιζα* τὸ *e*.

5. 'Εκκλεσίτσα, ἐν ἄσμ. : 'Αν'ξε ἀν'ξε, *ἐκκλεσίτσα*, γιὰ νὰ σέβ' ἡ κυρὰ νύφ'. Πβ. *ἐκκλεσία* ἐν Καππ., ἐν Ν. 'Ανδριώτ., Γλωσσ. Ἰδιώμ. Φαράσ., σ. 16, 81.

6. Τὸ ξύλινον πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον οἱ ὄρμαθοὶ τῶν φύλλων τοῦ καπνοῦ - *ἡλιάστρα*.

7. 'Ελληνικά, ἐν φρ. μιλοῦμε *ἐλληρικά* φαρσί. Πβ. καὶ *ἐλλενόμβαιδα* ἐν ἄσμ. : μόν' εἶναι *ἐλλενόμβαιδα* καὶ 'Ελληνων ντουφέκια (Λικνᾶδ.) — προφανῶς ἐκ τοῦ 'Ελληνων παιδιά. 'Ο Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1,567, γράφει : «'Ελληνας ἀντὶ 'Ελληνας... τὸ *e* διὰ τὸ ὑγρὸν λ, ὅπως καὶ τὸ *λεχνάρι*... Πβ. καὶ τὸ 'ς τὰ 'λληρικά...». 'Η παρουσία τοῦ *e* εἰς τύπους ἐκ Πόντου ὑποδηλοῖ διάσωση τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τοῦ *η*, ἐκεῖ βεβαίως. Πβ. ἀνάλογα παραδείγματα, τὰ ὅποια θεωρεῖ ὡς ἀμφιβόλους ἐπιβιώσεις ἐν Καππαδοκίᾳ ὁ Ν. 'Ανδριώτ., Γλωσσ., Ἰδιώμ. Φαράσ., σ. 16, 81.

8, 9. 'Υλοτομία. 'Ο τύπ. *ἐλατουμία* κατὰ παρετυμ. πρὸς τὸ *ἐλατο*. Πβ. *ἐλατόμος* (Σαμαρ.) ἀλλὰ καὶ *ύλατόμος* (αὐτόθ., ἀν μὴ γραπτέον *ίλατόμος*, διὰ κώφωση τοῦ *ἐλα-*) καὶ *ύλουτουμίζομε* (Πεῦκ.). 'Επίσης *λατομεῖο* (Λάγκ.). Πβ. *λατόμος* ἐκ Στερελλ. (Σιβίστης), *ύλατομιά - ύλατόμους - ύλατουμάου* ἐν Εὐβ. (Στρόπον.).

10. Κυλάει, ἐν φρ. *κελάει* τὸ νερὸ — *χίρ'σι* (= ἤρχισε) νὰ *γκελάη* πέτρες ('Αγ. Σωτ.). Πβ. *γκυλνάου* (Κυψέλ.) καὶ *τσολνάου* σὺνηθ. ἐν τῇ περιοχῇ.

11. Παρὰ τὸ σὺνηθ. *κοιλὸ* ἐν τῇ περιοχῇ. Γράφεται συνήθως διὰ τοῦ *οι* ἀντιδιαστελλόμενον πρὸς τὸ *κιλό* (ἐκ τοῦ *kilo-gramme*), ἀπὸ τοῦ ὁποῦ διαφέρει κατὰ τὸ βάρος. Μέτρον σιτηρῶν χωρητικότητος ποικιλοῦσης ἀπὸ 20-25 ὀκ. συνήθως, κατὰ τόπους, ἢ καὶ ἀπὸ 15-44 (ἐν Πόντῳ τὸ δεύτερον). Συνήθως ἀποτελεῖ τὸ βάρος σιτηροῦ περιεχομένου εἰς δύο δοχεῖα πετρελαίου, ὧν ἡ διαφορὰ βάρους ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τοῦ εἴδους αὐτοῦ.

'Ο Α. Κορ., 'Ατ. 5,125, ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *κοῖλος* : «*κοῖλον*, εἶδος μέτρου σιτηροῦ, ἴσως ὁ χοῖνιξ, ἔλλ. ἀπὸ τὸ ἐπίθ. *κοῖλον*, προφέρεται συνηθέστερον ὕξυτόνως *κοιλόν*, οἶον δύο *κοιλὰ σιτάριον*».

'Ο D. Hesseling, Mots marit., σ. 38 : «Μέτρον σίτου 20 ὀκ. περίπου. 'Η τουρκ. λ. *kilo* μετὰ σημασίας ὁμοίας πρὸς τὸν ἔλλ. ναυτικὸν ὄρον. 'Η τουρκ. λ. οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν γαλλ. λ. *kilo*, ἀλλὰ προέρχεται ἐξ ἀρχ. ἀραβικοῦ *keijlet*, Θηλ. τύπ. τοῦ *kejl*.

12. Κλειδιά, ἐν ἄσμ. : νὰ μοῦ χαρίσουν τὰ *κλεδιὰ*, *κλειδιὰ* τοῦ Παραδείσου. Σῆμ. τὴν διτ-

κολεμπήσωμε¹ (Τσοτίλ.), λεβάδ', τὸ² (Κυψέλ. Πεῦκ.), λεγουστεύ'³ ('Αγ. Σωτ.), λεθάρ', τὸ⁴ (Βοταν.), λεμέρ', τὸ⁵ (Κλεισώρ. Σαμαρ.), λενός⁶ (Μόρφ.), μαξελλαράκι⁷ (Λικνᾶδ.), μελιά⁸, ἡ (Καντσ. Λουκόμ. Μόρφ. Σιάτ.), μπελετζίκια⁹,

τὴν ἐκφορὰν τῆς λέξεως. Ὁ τύπ. παραδίδεται καὶ ἐκ Καρυῶν Θράκης, ἐν ἄσματι πάλιν : ἐσύ 'σαι τ' οὐρανοῦ κλεδί, τοῦ πραδείσου βρύση. Βλ. *Μ. Λουλουδοπ.*, Καρυαί, σ. 111.

1. Κολυμπῶ, ἐν φρ. ἐλάστε νὰ κολεμπήσωμε. Πβ. καὶ κουλιουμπάου - κουλιουμπειέμαι ἀλλαγῶ τῆς μελέτης (σ. 43).

2. Λιβάδι. Πβ. καὶ τοπων. *Λεβάδια Κριμνιῶτ'κα* (Ν. Κοτύλ.) καὶ *Λεβάδα* τοπων. ἐκ Ροδοπόλεως Πόντου, κατὰ τὸ ΑΙΑ. Βλ. *Ν. Ἀνδριῶτ.*, ΕΛ, 124, περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λ. : «μεταγν. *λιβάδιον*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ *λιβάς*».

3. Λιγοστεύει.

4. Λιθάρι, ἐν ἄσμ. : νὰ βρῶ κλαδάκι φοντωτό, 'ς τὴ ρίζα ἓνα λεθάρ' — βράχο σὲ βράχο περπατεῖ, λεθάρι σὲ λεθάρ'.

5. Λημέρι, ἐν ἄσμ. : ράχη σὲ ράχη περπατεῖ, λεμέρι σὲ λεμέρ' (Κλεισώρ. Σαμαρ.). Νά 'ναι ἡ Βασίλω 'ς ἐρημιά, σὲ κλέφτικα λεμέρια (Λικνᾶδ.) — ὅπου ἴσως ἐπέδρασε τὸ *e* τοῦ κλέφτικα, μεθ' οὗ ἄλλωστε συνεκφέρεται συνήθως.

6. Λινός, ἐν ἄσμ. : καὶ βγάλαν καὶ τοῦ δώρισαν ἓνα λευό μαντήλι. Ἐνταῦθα συνεπιδρᾶ καὶ τὸ ἔρρινον *v*.

7. Μαξιλλαράκι, ἐν ἄσμ. : νὰ στρώνη πεῦκα στρώματα, ὀξὲς μαξελλαράκια. Οἱ μετὰ τοῦ *e* τύποι τῆς λ. *μαξιλλάρι* καὶ τῶν συνθέτων καὶ παραγῶγων αὐτῆς ἀπαντῶσιν ἐν μεγάλῃ ἐκτάσει καὶ ἀποκλειστικῶς παρὰ τοῖς νοτίοις. Οἱ τύποι *μαξελλάρι* καὶ *μαξελλαράκι* ἤδη μεσν. (παρὰ *Δουκαγγ.*). Ταῦτα ἴσως πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσουν εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *mascella* — *μαξέλλα* (δι' ἀντιμετάθεσιν τῶν σ-κ ἐν τῷ *μασκέλλα*) ἐρμηνεῖαν τοῦ τύπου — παρὰ τοῖς νοτίοις πάντοτε, διότι κατὰ τὴν ἐρευνάν μου ἐν τῷ ΑΙΑ οὐδένα ἄλλον μετὰ τοῦ *e* τύπον ἀνεῦρον παρὰ τοῖς βορείοις. Ὁ *G. Meyer*, *Neugr. Stud.* 3,42, παραθέτων τὸν τύπ. *μαξέλλα* (= λαμυρις ἀγελάδος) ἐξ Ἄνδρου ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ *mascella*, ὃ δὲ *Γ. Χατζιδ.*, ἐν ΜΝΕ 2,406 γράφει : *αμαξελλάρι* Ρόδω, Ἰκάρω (καὶ Κρήτη) ἐκ τοῦ *maxilla*, *e* διὰ τὸ λ». Πβ. καὶ ΜΝΕ 1, 40 καὶ 231. Σημειωτέον ὅτι ὁ τύπ. *μαξέλλα* μὲ διαφόρους σημασίας ἔχει ἀρκετὴν ἐκτασιν, ὡς ἐν Ἄνδρῳ (ὡς προσιπομεν) Κύθῳ, Μυκόνῳ (τῇ ἰδιαιτέρῃ μου πατρίδι) Νάξῳ, Κρήτῃ (*Γ. Σπυριδάκης* ἐν περιοδ. Μύσων 1 [1932] 191) καὶ ΧΙΑ 601, 20. Ἐπίσης ἐν Κύπρῳ, Λέσβῳ Πάτρῳ. Ἢ λ *μαξιλλάρι* κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐτυμολογίαν (βλ. καὶ *Ν. Ἀνδριῶτ.*, ΕΛ, 135) ἐκ τοῦ μεσν. *μαξιλλάριον* ὑποκορ. τοῦ λατιν. *maxilla*. Ὁ μετὰ τοῦ *e* τύπ. *μαξελλάρι* (ν), κατὰ τὸ ΑΙΑ, εἰς Κυκλάδας ("Ἄνδρ. Θήρ. Σέριφ. Σίφν. Σῦρ.) Δωδεκάνησα (Κάρπ. Μεγίστ. Νίσυρ. Πάτρ. Ρόδ. Σύμ.). Ἐπίσης ἐν Κρήτῃ Ἰωνία Πόντ. Πβ. *K. Dieter.*, *Südl. Sporad.*, 32 (Κάλυμν. Κάρπ. Κῶς Ρόδ. Σύμ. — Ἄνδρ. Μύκ. Σίφν. Κρήτ.) — τὸν τύπ. *μαξελλαράκι* εὔρον ἐν Νάξῳ, Καρπ. Μεγίστ. Κρήτ. καὶ παρὰ Σομ. Πβ. καὶ *μαξελλάρα*, πλὴν τῶν ἀναφερθέντων τόπων, καὶ ἐν Κιμῳλῳ καὶ Χίῳ (*H. Pernot*, *Parl. Chio*, 1, 103). Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι οἱ κληρονόμοι τῶν Λατίνων Ἰταλοὶ χρησιμοποιοῦν τὸ συνών. τῶν *maxilla-mascella*, *guancia*, διὰ νὰ ὀνομάσουν τὸ προσκέφαλον, *guancia* σήμερον.

8. Ἐν ἄσμ. : φέρνει δεντρά, φέρνει κλαδιά, μελιά ξεριζωμένη (Καντσ.). 'Σ τὴ μεσ' ἀπὸ τὴ θάλασσα μελιά 'ταν φυτεμένη (Μόρφ. Σιάτ.). Πβ. καὶ φέρνεις καὶ μιὰ γλυκομελιά, τὰ μῆλα φορτωμένη. Ἄλλὰ πβ. καὶ : καὶ 'ς τὴν κορφή πού τὴ μπηλιά δυὸ ἀδέρφια ἀγκαλιασμένα ('Ἐπταχώρ.). Οἱ τύπ. *μ'λιά-μπλιά* συνήθεις ἐν τῇ περιοχῇ. Κατὰ τὴν ἐρευναν τοῦ ΑΙΑ οὐδαμῶθεν εὔρον τὸν τύπ. *μελιά*.

9. Μπιλετζίκια (= ψέλια, «βραχιλίγια»), ἐκ τοῦ τουρκ. *hilezik*, Βλ. *Ν. Ἀνδριῶτ.*, ΕΛ., 153.

τὰ (Πεῦκ.), σκάλεξαν¹ (Γσοτίλ.), νὰ τελεγραφήσω² (Σκκλοχώρ.), φελέττο³ (Σαμαρ.), χελιάδες⁴ (Λικνᾶδ.), ψελὸς⁵ (Δαμασκ. Ν. Κοτύλ. Σαμαρ.).

1. Ἐν ἄσμ. : Πέντε-δέκα καλογριές τὰ βυμπάκια σκάλεξαν. Πβ. καὶ σκαλεστό μπουχαρὶ (Πολυκάστ.).

2. Τηλεγραφῶ. Πβ. καὶ τελεγράμμα διὰ σύμφυρσιν τῶν τελεγράφημα+γράμμα. Μετὰ τοῦ *e* τύποι ἐν ἐκτάσει παρὰ τοῖς νοτίοις — ἴσως καὶ ἔνεκα τῆς ξένης καταγωγῆς τῆς λέξεως. Οὕτω εὔρομεν ἐν τῇ ΑΙΑ : τελεγραφεῖο Νάξ. (Ἄπύρανθ.), ντελεγράφισμα Πελοπν. (Ὀλυμπ.) Κρήτ. (Μονοφάτσι), ντελεγραφίζω Κύθηρ., τελογραφίζω, τελογράφισμα Κρήτ. (Βιάνν.) ΧΙΑ 310, 408 τελεγραφικός Νάξ., ντελεγραφοῦξυλο Κύθηρ., τελεγραφοῦξυλο Προπ. (Κύζ. Πάνορμ.), τελέγραφος Κάρπ. (Μ. Μιχαηλίδ., Λαογρ. σύμμ. Καρπ. 2, 399) Κρήτ. Κύθν. καὶ Θράκ. (Ἐπιβᾶτ.), ντελέγραφος Ζάκ. Χίος. Πβ. καὶ Γρηγ. Ξενοπούλου, Θέατρον 3, 109 : ἐγὼ ἤθελα νὰ ντελεγραφήσω ἀνθρωπινά.

3. Φιλέττο. Ἡ λ. σημαίνουσα συνήθως ψαχνὸν κρέας τῆς φώας προέρχεται ἐκ τοῦ ἰταλ. *filetto*, ὑποκορ. τοῦ *filo* (βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 279). Ἐν Σαμαρίνῃ ὁμοῦς τὴν ἤκουσα ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς «φέττας» ἄρτου. Ἴσως κατὰ σύγχυσιν πρὸς τὰ φέλλα-φελλί (ἐκ τοῦ λατιν. *offella*, ὑποκορ. τοῦ *offa* = ψωμὸς — περὶ οὗ βλ. Κορ., Ἄτ. I, 79 — G. Meyer, Neugr. Stud. 3, 69 καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 278). Ἡ λ. φελλί ἀπαντᾷ συνηθέστερον μὲν παρὰ τοῖς νοτίοις, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἡπ. Μακεδ. Στερεᾷ, Θράκῃ. Τὸ φιλέττο δὲν εἶναι συνήθης λ. παρὰ τοῖς χωρικοῖς. Ἴσως οἱ Σαμαριναῖοι ὡς διαχειμάζοντες ἐν Θεσσαλίᾳ κτηνοτρόφοι ἀκούοντες τὴν λ. ἐκεῖ τὴν ἐχρησιμοποίησαν πρὸς δῆλωσιν τῆς ὁμοιαζούσης πρὸς τὴν φέλλαν φέττας κρέατος τοῦ φιλέττου. Ἐν Προποντίδι (ΧΙΑ 599, 236) φιλέττα ἢ = φέττα ψωμοῦ — ἀν μὴ καὶ αὕτη ἐκ τοῦ *φελλέττα, ὑποκορ. τοῦ φέλλα (*offella-offelletta*). Τὴν λ. φιλέττο παρὰ τοῖς βόρειοις εὔρον μόνον ἐν Χαλκιδικῇ (ΑΙΑ, ἀποστολὴ Ἀνθ. Παπαδοπούλου) καὶ ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς «λωρίδος δέρματος ἐπιρραπτομένης ἐπὶ τῆς ὀπισθίας καθέτου ραφῆς τοῦ ὑποδήματος».

4. Χιλιάδες, ἐν ἄσμ. : μὲ μιὰ χούφτα παλληκαριῶ χελιάδες κυνηγοῦσα. Πβ. μεριάδες ἐν τοῖς προηγούμενοις (σ. 19).

5. Ψηλὸς καὶ ψιλὸς (;), ἐν ἄσμ. : βγῆκαν οἱ κλέφτες ἔς τὰ βουνά, ψελά ἔς τὰ κορφοβούνια (Ν. Κοτύλ.) — κι ἀπὸ τὸ πυκνοκέρασμα κι ἀπ' τὰ ψελά τραγοῦδια (Δαμασκ.). Τὸ δεύτερον παράδ. ἐννοεῖ ψηλά ἢ ψιλὰ τραγοῦδια ; Πβ. καὶ ἐξ Λύγερinuῦ : ψιλὸ τραγοῦδι ἀρχίσανε νὰ ψιλοτραγουδοῦνε. Αἱ κοιν. φρ. «πιάσανε ψιλὴ κουβέντα», π.χ., «τὸν πήρανε ἔς τὸ ψιλὸ» — «τὸν δουλεύει μὲ ψιλὸ γὰζι!» ἴσως μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ ἄσματος καὶ ὕχι τὸ ὑψηλόφωνον. Τὸ ἐκ Σαμαρίνης ὁμοῦς «τὰ ψελά προικιά τῆς νύφης» δηλοῖ σαφῶς τὰ μικροαντικείμενα, ἅτινα κατὰ τὴν μεταφορὰν τῆς προικὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ φέρονται ὑπὸ τῶν παίδων. Πβ. τὰ ἐκ Καππ. (Ἄραβαν.) ψελοῦ ράμμα = ψιλὸν νῆμα (ἐκ ΧΙΑ, 637, τοῦ Δημητρ. Φωστήρη). Παρὰ εἰσπράκτορος λεωφορείου λαλοῦντος βόρειον ἰδίωμα ἤκουσα ἐν Ἀθήναις : «δίνετε καὶ ψελά, δικάρες».

Ἐκ τῆς σχετικῆς ἐρεύνης τοῦ ΑΙΑ εὔρον τύπους μετὰ τοῦ *e* (τοῦ ψηλὸς) μόνον ἐν Τσακωνιᾷ, Πόντῳ καὶ Καππαδοκίᾳ, ὅπου ὁμοῦς ὑπόκειται παλαιὰ προφορὰ τοῦ *η*, καίτοι ὁ Ν. Ἀνδριώτης (Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράς., σ. 16) ἀμφιβάλλει ὡς πρὸς τὰ Καππαδοκικά : «Τὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων διατηρεῖ πολὺ συχνὰ μέσα στὴ λέξη τὴν ἀρχαία ἀνοιχτὴ προφορὰ τοῦ ἄτονου *η* ὡς *e*, χαρακτηριστικὴ καὶ στὴ διάλεκτο τοῦ Πόντου, ὅπου θεωρεῖται Ἰωνικὴ κληρονομία, π.χ. ... ἐκκλεσία, ... ψεά (<ψηλά). Ἡ προφορὰ ὁμοῦς αὕτη, ὅπως καὶ στὴ διάλεκτο τοῦ Πόντου, δὲν εἶναι συνεπής. Ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις πού, ἴσως ἀπὸ παλιὰ ἐπίδραση τῆς Κοινῆς, τὸ *η* προφέρεται *i*. Ἐπίσης τὸ γεγονός ὅτι παρουσιάζεται πολὺ συχνὰ κοντὰ σὲ ὑγρά καὶ ἔρρινα φωνήεντα, εἶναι ἐμπόδιο γιὰ νὰ δεχτοῦμε τὴν ἀσφαλῆ ἰωνικὴ τῆς προέλευση». Πβ. περὶ τούτου D. Œkonomid., Lautl. Pont., σ. 11 κέξ. Προσθήκη σ. 178 κέξ. Πβ. R. Dawkins, Mod. greek in Asia Minor, σ. 67 καὶ 151, § 257. Ἐπίσης : Α. Α. Παπαδοπ., Περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ *η* ἐν τῇ Ποντικῇ διαλέκτῳ :

Τέλος, σημειωτέα ἡ τροπή τοῦ *i* εἰς *e* ἐν τῇ συνεκφορᾷ : (᾿Σ τοῦν) ᾿Αε-Λιά¹ (᾿Αγ. Σωτ.), ὅπου διὰ τὸ σύνηθες τῆς ἐκφράσεως αἱ δύο λέξεις νοοῦνται ὡς μία ὑπὸ τοῦ λαλοῦντος.

Ἄλλὰ καὶ νόθον *i*, ἐξ ἀρχικοῦ *o*, εἰς *u* κωφωθέντος, προελθόν, ἐτράπη εἰς *e* : θελός - θελώνω² (Καντσ. Πευκόφ. Πολυκάστ. Σαμαρ.), ἂν μὴ ἡ τροπή τοῦ φθόγγου εἰς *e* ἐγένετο ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ *o* διὰ τὸ παρακείμενον *λ*. ντελάπ³ (Πευκόφ.), πιρζόβελους⁴ (Βογατσ.).

᾿Αρχεῖον Πόντου 11 (1941), σ. 170 κέξ. Πβ. Γ. Χατζιδ., Περὶ τῆς Ποντικῆς διαλέκτου, ᾿Επιστ. ᾿Επετ. Πανεπ. ᾿Αθ. 8 (1912) Β', σ. 9. Καί : Α. Α. Παπαδόπ., ᾿Ο ὑπόδουλος ᾿Ελληνισμός τῆς ᾿Ασιατικῆς ᾿Ελλάδος, ᾿Αθῆναι 1926, σ. 123 κέξ. Πβ. *πελέ* (= ὑψηλά) ἐν Τσακων. : G. Deville, Dial. Tsakon., σ. 91, ἀπελέ. M. Deffner, Zakon. Gramm., σ. 138, 149. ᾿Επίσης ἀπεά, ἐνθ' ἄν., σ. 65 καὶ *πελέ*, *πεά* σ. 398, ἀπελός ᾿Αρχ. Πόντ. 2 (1929), 169, *πελά* Οἰνόη, ᾿Αρχ. Πόντ. 11 (1941), 86, *πελό*, ἐν ΧΙΑ I. Κεχαριοπούλου ἐξ ᾿Αραβανίου, ἀπελός, ᾿Αρχέλαος, Συνασσ., σ. 189, καὶ *πελά*, σ. 202. Βλ. καὶ P. Lagarde, Neugr. Kleinas. σ. 68 *πεγό* (= ὑψηλός). ᾿Ετι : R. Dawkins, mod. greek in Asia Minor, σ. 55, *πελό* ἐν Γουρδόν. κλπ. ᾿Επίσης Π. Καρολίδ., Καππαδ. διάλ., σ. 108 : *πεγό* καὶ Α. Thumb, Byz. Zeits. 9, 405 : *πεγό* = ὑψηλός Καππ. ᾿Ο τύπ. *πελό* καὶ ἐν ΧΙΑ 637, 63 τοῦ Δημ. Φωστέρη ἐξ ᾿Αραβανίου. Πβ., τέλος, Θ. Κωστάκη, Γραμμ. Τσακων., σ. 35 : *ηε* ...ὑψηλά>ἀπελά. Τὸν τύπ. *πελός* καταγράφει ἐξ ᾿Ανδρου ὁ K. Dieter., Südl. Sporad., σ. 32.

1. ᾿Σ τὸν ᾿Λι-Λιά — τὸ ΙΛ ἐν λ. ἄγι-᾿Ηλίας ἔχει τύπ. αἰς-᾿Ελιάς (Κῶς Χίος). Μήπως καὶ ἐνταῦθα ἀναγνωστέον ἄ-᾿Ελιάς ἢ ἄε-Λιάς ;

2. Θελός - θελώνω > θουλός... > θ'λός > *θιλός > θελός, διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος *u*. ᾿Επειδὴ δηλονότι ἐν τῷ θ'λός δύναται νὰ ὑπόκειται ἐκπτωσις ἀμφοτέρων τῶν ἀτόνων, κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐπανάχθη τὸ *i*. ᾿Ισως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠδύναντο νὰ ἐρμηνευθοῦν τὰ ὀλίγα ἄλλωστε παραδείγματα ἐμφανίσεως *i* ἀντὶ *u* ἐκ κωφωθέντος *o*. ᾿Ο Α. Α. Παπαδόπ., ἐν τῇ Γραμμ. βορ. ἰδιωμ., σ. 12, γράφει : «σπανίως φαίνεται τρεπόμενον εἰς *i* καὶ τὸ ἐκ κωφώσεως τοῦ *o* προελθόν *ou*, καθὼς ἄθριπους... ᾿Επειδὴ δὲ τὰ παραδείγματα εἶναι ἐλάχιστα, δὲν δύναται νὰ λεχθῆ μετὰ βεβαιότητος ἂν κατὰ φωνητικὸν νόμον ἢ ἄλλον λόγον γίνεται ἡ συστολή».

᾿Ο Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 406, θεωρεῖ τὸ φαινόμενον τῆς τροπῆς τοῦ *o* εἰς *e* εἰς καθολικώτερον νόμον ἀνήκον : «διὰ τὴν συγγένειαν τῶν ὑγρῶν *λ* καὶ *ρ* πρὸς τὸ *e*, ἧς ἕνεκα πάντα τὰ φωνήεντα δύνανται παρὰ τὰ ὑγρά νὰ τρέπωνται εἰς *e* : ἄλετρον...».

᾿Ο Χ. Παντελίδης, Φωνητ. νοτ. ἰδιωμ., σ. 14, γράφει ὅτι τὸ *o* τρέπεται εἰς *e* παρὰ τὰ ὑγρά (*λ*, *ρ*) : ἄλογο>ἄλεβο Μεγίστ... ἄλετρο(ν) ᾿Ικαρ. Κύπρ. Σύμ... ἀντίδερο...». Περαιτέρω γράφει : «παρὰ τὰ χειλικὰ (*π*, *β*)», ἐνθα τοποθετεῖ παραδείγματα ὀφειλόμενα ὅμως ὁμοίως εἰς τὸ ὑγρὸν *λ*, ὡς : πελεμῶ - πέλεμος... κλεφτοπελεμάρχη... πελέμιν... βιελέ... βελβός, ἢ τὸ ἔρρινον *ν* : πεντικός.

Παραδ. τῶν θελός - θελώνω : θελό νερό τοῦ ποταμοῦ (Πευκόφ.). ᾿Εν ἄσμ. : καὶ τὸ ποτάμ' ἦταν θελό, θελό κατεβασμένο (Καντσ.). ᾿Οπ' εὔρη γάργαρο νερό, θελώνει καὶ τὸ πίνει (Πολυκάστ.). ᾿Εντεῦθεν καὶ τονούμενον : ὄντα ἔβρεχε, θέλωνει τὰ νερά (Σαμαρ.).

3. Κατὰ τὴν σειράν : ντουλάπι>ντ'λάπ>ντιλάπ>ντελάπ', κατὰ τὰ προηγούμενα.

4. Κατὰ τὴν σειράν : πεζόβολος-περζόβολος (δι' ἀνάπτ. τοῦ *ρ* διὰ τὸ ὑπάρχον ὑγρὸν. Βλ. Φ. Κουκουλ., ᾿Αθηνᾶ 29 [1917] Λεξικογρ. ᾿Αρχ. 83-91) — πιρζόβ'λους-πιρζόβ'λους (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου, κατὰ τ' ἄνωτέρω) — πιρζόβελους. Πβ. τύπ. μετὰ τοῦ *ρ* : μπριτζόβολος ἐκ Μεσολογγ. ἐν Π. Παναγιωτοπούλου, Θαλασσία ἰχθυοτροφία καὶ οἱ ἰχθύες τῆς λιμνοθαλάσσης Μεσολογγίου, ᾿Αθῆναι 1916, σ. 350.

Ἐπίσης ἡ συνήθης λ. *μπιχλιμπίδια*¹ > *χεχεμπλίδια* (Πευκόφ.). Ἐν τῇ συνεκφορᾷ, σημειωτέα ἡ φρ. *τε-λέει*² < τοῦ λέει (Δίλοφ.).

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα ν, μ:

Παρὰ τὸ ν: *ἄνεξες*³ (Λικνᾶδ.), *ἄγεγός*⁴ (Κεράσ.), *γεναῖκα*⁵ (Ἀγ. Σωτ.), *δενατός*⁶ (Πεῦκ.), *διερμενέας*⁷ (Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.), *Ἐλπινίκη*⁸ (Πεντάλ.), *κινήματα*⁹ (Πεῦκ.), *κενὸ*¹⁰ (Ἀγ. Σωτ.), *νεοθέτησ'*¹¹ (Χρυσ.), *πεννακωτή*¹² (Ν. Κοτύλ.), *συγκενωσία*¹³ (Πευκόφ.), (ἄμα) *τενάξης*¹⁴ (Σαμαρ.).

Ἐν τῷ τοπων. *Καραεννάδ'κα*¹⁵ (Χρυσουγ.) ἴσως προηγήθη ὁ τύπος *Καραϊ-*

1. Ἐν φρ. *χεχεμπλίδια* καὶ *σταυρούδια* δὲ βάνομε πιά 'ς τὸ λαϊμό. Πβ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 153: «*μπιχλιμπίδια* τά, μικρὰ καὶ ἀσήμαντα πράγματα. Ἴσως ἀπὸ τὸ *λεμπλεμπίδια* (= στραγάλια)», ὁπότε δικαιολογεῖται καὶ τὸ μακεδ. *χεχεμπλίδια-μπιχλιμπίδια-μπιχλεμπίδια-μπιχελμπίδια-μπεχελμπίδια χεχελμπίδια-χεχεμπλίδια*.

2. Κατὰ τὴν σειράν: *τοῦ-λέει - τ'-λέει - τι-λέει - τε-λέει*, κατὰ τ' ἀνωτέρω.

3. Ἄνοιξες. Ἐν ἄσμ.: Π' ἀνάθεμά σε, Κρήτη, τὴ σκάλα ἀπὸ ἄνεξες. Πβ. ἐν φρ. Ἄη-Δ'μήτρ' λιέμε τὰ λουλούδια, γιὰτὶ τότε εἶναι ἀνεγμένα (Βοτάν.).

4. Ἰγεινός > ὕγεινός — *ὕγενός — ἄγεγός, ἐν φρ. εἶναι γενὸ τὸ μέρος.

5. Γεναῖκα, ἐν ἄσμ.: Κλιαῖνε μαννοῦλες γιὰ παιδιὰ, γεναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες (Πεῦκ.). Τύποι μετὰ τοῦ ε ἐν Κύπρῳ Δωδεκανήσῳ, ἐν τισὶ νήσοις τῶν Κυκλάδων, Σκύρω καὶ Σινασσῶ. Ἐν Κύπρῳ: *γεναῖκα*: Κυπρ. Σπουδ., 8 (1944) [1946], σ. 102. 9 (1945) [1947], σ. 88, κλπ. Ἀθηνᾶ 8 (1896), 440 καὶ 447, κλπ. Λαογρ. 2 (1910), 268 Α. Σακελλάρ., Κυπριακά, 2, 297, κλπ. κλπ. Ὁ πρῶτος τύπος ἐν Κῶ (Κ. Dieter., Südl. Sporad., 32 καὶ 443), Ρόδῳ, Σύμῃ (αὐτόθ. 32), Τήλῳ (ΧΙΑ 221, 48) Νισύρῳ (Γ. Καζαβῆ, Νισύρ. λαογραφ., σ. 30) Πάτμῳ (ΧΙΑ 690, 184 καὶ 229) Ἀστυπαλ. (ΧΙΑ 690, 190 καὶ 274). Ἐν Καλύμνῳ ὑπὸ τύπος *γεναῖκα* (Κ. Dieter., Südl. Sporad., 484). Ὁ πρῶτος τύπος ἐπίσης ἐν Κιμῶλῳ Σερίφῳ (ΧΙΑ, ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.) Ἰκαρίῳ (ΧΙΑ 598, 214) Σκύρῳ (Ν. Πέρδικα, Σκύρος, σ. 155 καὶ ΧΙΑ 532, 32 καὶ 555 γ, 92). Ὁ τύπος *γεναῖκα* καὶ ἐν Καππ. (Σύλλη), Ἀρχελάου, Σινασσ., σ. 145.

Ὁ Γ. Χατζίδ., ΜΝΕ 1, 567, θεωρεῖ τὸν τύπος ὡς παρετυμολογηθέντα ἐκ τοῦ γεννῶ.

6. Δυνατός, ἐν φρ. εἶσι γιερός, εἶσι δενατός; (Πεῦκ.) — ἴσως καὶ διὰ τὸ προηγ. *γιερός*. Δὲν εἶναι *δενατόν* (Κορυφ.) — ἴσως δι' ἀφομ. πρὸς τὸ προηγ. -*ραι* τοῦ εἶναι.

7. Διερμενέας. Πβ. *δᾶρμενεῖα* = συμβουλή, ἐν Πόντῳ, ἐν μεγάλῃ χρήσει, ὅπου ἴσως πρόκειται περὶ τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τοῦ η, κατὰ τὰ προηγούμενα. Ὁ τύπος ἐν Ἀρχ. Πόντ. 3 (1931), 108. 15 (1950), 206. 16 (1951), 73, 238, κλπ. Πβ. καὶ ΜΝΕ 2, 141: *δᾶρμενευτής, δᾶρμενεύω*, ἐν Πόντῳ.

8. Ἐλπινίκη, κύρ. ὕν.

9. Κινήματα (= ἐπαναστάσεις).

10. Κοινό, ἐν φρ. *κενὸ* τραπέζι.

11. Ἰσοθέτησι, ἐν φρ. περιμένομε μιὰ *νεοθέτησ'* τοῦ χωριοῦ μας (πρὸς ἀνασυγκρότησιν) — ὅπου τὸ ν τοῦ ἀριθμητικοῦ κατὰ τὴν συνεκφορὰν προσεκολλήθη εἰς τὸ οὐσ. κατὰ παρετυμολογίαν ἴσως καὶ πρὸς τὸ νέος.

12. Πεννακωτή. Ὁ τύπος *πεννακουτή* καὶ ἐν Εὐβ. (Κουρουνίῳ) ΧΙΑ 578, 120 καὶ 656, 11 καὶ 117, Ἀνδρωνιάνοις Εὐβ. ΧΙΑ 527, 59. *Πεννακουτά* ἐν Ἰσακωνίῳ. Βλ. Η. Pernot, Dial. Tsakon., σ. 56. Πβ. καὶ *πεννακώτα* ἐν Κυψέλῃ Βοῖου παρὰ τὰ συνήθη *Π(ι)νακωτή-Π(ι)λακωτή* καὶ *Π(ι)νακώτα* τῆς περιοχῆς. Πβ. ἐπίσης *πενάκι* ἐν Ν. Κοτύλ.

13. Συγκενωσία, ἐν φρ. δὲν εἶχαμαν *συγκενωσία*.

14. Τινάξης, τοῦ τινάζω, ἐν φρ. ἄμα δὲν τὰ *τενάξης* τὰ σκουτιά, ἐνώνονται τριῶν μετὰ τριῶν (κατὰ τὴν κατεργασίαν εἰς τὸ «μαντάνι»).

15. Κτήματα οἰκογ. Καραγιάννη. Ἐν Διλόφῳ τὸ αὐτὸ τοπων. λέγεται *Καραεννάδ'κα*.

αννάδ'κα < *Καραγιαννάδικα*, ἂν μὴ προέκυψε, δι' ἀνομοίωσιν, ἐκ τοῦ παραδιδόμενου, αὐτόθι, *Καρααννάδ'κα*.

Παρά τὸ μ : ἀμεβή¹ (Πιρσόγ.), Ἑρμιόνη² (Πολυκάστ.), θεμιάμα³, τὸ (Αὐγερ.), μεδέν⁴ (Χρυσ.), μετέρα⁵ (Κορυφ. Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.), σεμφέρ⁶ (Ἀγ. Σωτ.).

γ) Ἡ τροπὴ φαίνεται ὅτι συμβαίνει καὶ παρ' ἄλλα σύμφωνα, καὶ δὴ κατὰ σειρὰν συχνότητος παρὰ τὰ :

ὀδοντικά : δ, τ, θ : Ἄδε⁷ (Κεράσ.), δεκαστήριον⁸ (Ν. Κοτύλ.), δεχαλωτός⁹ (Σαμαρ.), κάθεσε¹⁰ (Χρυσ.), κατεγορήσουν¹¹ (Ἀγ. Σωτ.), στρατεγός¹² (Ν. Κοτύλ.).

Παρά τὰ π, β : Βεθανία¹³ (Κεράσ.), Βεθός¹⁴ (Πεντάλ.), πεγαίνω¹⁵ (Ἀγ. Σωτ. Πολυκάστ.), (νὰ) πεθιάσ'¹⁶ (Σαμαρ.), πεπερ'¹⁷ (Ν. Κοτύλ.), πεστεύ'¹⁸ (Πεῦκ.), πεχτός¹⁹ (Ν. Κοτύλ.).

1. Ἀμοιβή, ἐν φρ. ἀμεβή παντοπώλο (=λου). Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ.

2. Ἑρμιόνη. Τὸν τύπ. δὲν εὔρον ἀλλαχοῦ.

3. Θεμιάμα, «λιβάνι». Ὁ τύπ. δὲν παραδίδεται ἀλλαχόθεν.

4. Μηδέν, ἐν φρ. δὲν εἶχε χαμπέρι, μεδέν. Πβ. μεδὲ ἐν Χίῳ (Μεστὰ Πυργί) : *H. Pernot, Parl. Chio, 1, 238* καὶ Κύπρω : μεδὲ στραφετῆ μεδὲ βροντᾶ, μεδὲ χαλάζι ρίβκει (ἐν *Ξ. Φαρμακίδ., Κύπρια ἔπη, σ. 95*). Ἐν Πάτμῳ (ΧΙΑ 690, 162) καὶ Ἄστυπ. (ΧΙΑ 690, 278) τύπ. μεδέ. Ἐν Κῶ : μέ' φωτιά, μέε μαέρεμα (κατὰ πληροφ. τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου συναδέλφου Ἀναστ. Καραναστάση). Πβ. καὶ *K. Dieter., Südl., Sporad., 470* : Πουτθενά ἔν ἐφαίνετο μεέ ψίχουλο (ἐκ Καλύμν.).

5. Μητέρα. Ὁ τύπ. δὲν παραδίδεται ἀλλαχόθεν.

6. Σεμφέρι, ἐν φρ. δὲ σεμφέρ'. Τὸν τύπ. δὲν εὔρον ἀλλαχοῦ.

7. Ἄδη, ἐν ἄσμ. : Ἄδε Τάρταρε καὶ Χάρε, καὶ τὸ Λάζαρο θὰ πάρω — ὅπου πιθανόν νὰ ἐπέδρασε τὸ ἀκολουθοῦν Τάρταρε. Πβ. ἐν ΙΑ τύπ. Ἄδες ἐκ Πόντ. (Χαλδ.), ὅπου ἴσως ὑπόκειται ἡ ἀρχαία προφορὰ τοῦ η. Ἐν τῷ παραδ. 4 ὁμως ἐκ Χαλδίας ἔχομεν τὴν φρ. Ἐ τὸν Ἄδ' ἐπῆεν (= ἀπέθανε), ὅθεν, πιθανόν, ἡ σύγχυσις, δυναμένου ν' ἀναγνωσθῇ στὸν Ἄδε πῆεν.

8. Δικαστήριον, ἐν φρ. εἶχαμε ἓνα δεκαστήριον (= δίκη) ἔς τὸ Νεστόριο. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Πελοπον. (Μεσσο. ΧΙΑ 530, 206),

9. Διχαλωτός, ἐν φρ. ξύλο δεχαλωτό.

10. Κάθησε, ἐν φρ. κάθεσε, φίλε.

11. <Κατηγορῶ, ἐν φρ. τὸ χωρὶς ἤθελα τὸ κατεγορήσουν πολὺ.

12. Στρατηγός, ἐν διηγ. : ἦταν ἓνας γέροντας στρατεγός.

13. Βεθανία, ἐν ἄσμ. : καὶ ἔς τὴν πόλη Βεθανία | με κλαδούς καὶ με βατα. | Μάρθα κλαίει καὶ Μαρία | ἔξου ἀπὸ τὴ Βεθανία. Κι βγήκε κ' ἡ Μαρία | ἔξου ἀπὸ τὴ Βεθανία. | Τότ' ἡ Μάρθα κ' ἡ Μαρία |, τότε ἔλ' ἡ Βεθανία...

14. Τὸ χωρίον Βυθός. Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ.

15. Πηγαίνω, ἐν φρ. πεγαίνω κειτέρα, κετάζω...

16. Πυτιάση, ἐν φρ. τ' ἀφίνομε (ἐνν. τὸ γάλα) νὰ πεθιάσ'. Πβ. πετιά (Κυψέλ.), ἀλλὰ θὰ πυτιάσ' (αὐτόθ.).

17. Πιπέρι, ἐν διηγ. : τὸ ἴσπειραν πεπερ'. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Θράκ. (Αἴν.) : *Σ. Μανασσείδου, Διάλ. Αἴνου, σ. 33*. Καὶ ἐν Κύπρω, Λαογρ. 6 (1917), 81. Ἐπίσης ἐν ΧΙΑ τοῦ Χρ. Χρηστοβασιλῆ ἐκ Κουρεντοχωρίου Ἰπείρου. Πβ. καὶ πεπεριά (αὐτόθ.) καὶ ἐν *Π. Ἀραβαντινοῦ, Δημ. ἄσμ. Ἡπ., σ. 345*, καὶ ἐν Στερελλ. (Δεσφ.) ΧΙΑ 568, 20.

18. Πιστεύει, ἐν φρ. δὲν πεστεύ' (-ει).

19. Πηχτός. Πβ. ἐν Πόντῳ (Ἄρχ. Πόντ. 7 [1937], 164) : πεχτή, ὅπερ διὰ τὴν ἀρχ. προφ. τοῦ η, κατὰ τ' ἀνωτέρω. Ἐπίσης ἐν Καππ. (Περιοδ. Ξενοφάνης, 4, 472).

Παρά τὰ κ, γ : γειά¹, ή (Λουκόμ.), κεδεία² ('Αγ. Σωτ.), κευριά³, τὰ (Λάγκ.), κετάζω⁴ ('Αγ. Σωτ.), νοικεουστάσιου⁵ (Ν. Κοτύλ.).

Πιθανόν ὅμως καὶ ταῦτα νὰ ἀνήκουν εἰς τὸν προηγούμενον κύκλον, ὡς ἔχοντα, τὰ τρία πρῶτα, τὰ τ, δ μετὰ τὸ τραπὲν *i*.

δ) Τέλος, αἱ συστάσεις > σεστάσ'ς⁶ ('Αγ. Σωτ.) παρὰ τὸ ἐνικὸν σύστασ', ή (Ν. Κοτύλ.).

Ἦτοι, ἀνακεφαλαιωτικῶς, τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα κατὰ τὰ παρακείμενα σύμφωνα καὶ κατὰ τόπους :

i > e

α) Παρὰ τὰ ὑγρά. Παρὰ τὸ ρ :

1) ἀρεστερός (Νόστιμ.)	13) (θα) γερίσσης (Χρυσ.)
2) Ἄρμερός (Ν. Κοτύλ. Πεντάλ.)	14) γερολόγοι (Λικνᾶδ.)
3) ἀφωρεσμένος (Πευκόφ.)	15) γκαλντερίμι (Ζούζουλ.)
4) ἄχερο ('Αγ. Σωτ. Πεντάλ.)	16) Γκαλντερίμια (Πευκόφ.)
5) ἀχερώννα, ή (Ρόκαστρ.)	17) ἐπιθεωρετής (Σκαλοχώρ.)
6) Ἄχερῶνες, οἱ (Πλακίδ.)	18) ἐρήψ', ή (Κεράσ.)
7) βεράν'κος (Σιάτ.)	19) θερίο (Μόρφ.)
8) Βεργενία, ή (Χρυσ.)	20) θεριό (Βουχορ.)
9) Βεργινάδα, ή (Πευκόφ.)	21) κεντρεκός (Σαμαρ.)
10) βούτερο (Πευκόφ.)	22) κερά, ή (Λικνᾶδ. Σιάτ.)
11) γερίζ' (Σαμαρ.)	23) κερκέλλα, ή (Κυψέλ.)
12) γερνάει (Δίλοφ.)	

1. Ἰτιά. Τὸν τύπ. δὲν εὔρον ἀλλαχοῦ, πολλαχοῦ ὅμως συνήντησα διαφόρους μετὰ τοῦ *e* τύπους: ἐτιά ἐν Εὐβ. (Κύμ.) ΧΙΑ 501, 32 — Ἦπ. (Κονίτσ.) ΧΙΑ 1569γ, 97, ἐν Παραμυθία, Ν. Πολίτ., Παραδ., 1, 213 — Πελοπον. ('Αρκαδ. ὡς τοπων. ΧΙΑ 392, 15 καὶ 21 — Καλαβρ. ὡς τοπων. ΧΙΑ 564, 4 καὶ 36 — Κλειτορ. ΧΙΑ 684, 33 καὶ 35 καὶ 273 καὶ ὡς τοπων. — Κυνοῦρ. ΧΙΑ 635, 29. Μεσσ. ΧΙΑ 530, 49 — Τριφυλ. ΧΙΑ 553, 21 ὡς τοπων. — Σερίφ., ἀποστ. *I. Βογιατζίδ.*, 2, 23. Ὁ τύπ. ἐτέα Μεγάρ. ΧΙΑ 425, 110 — ἐθιά Κρήτ. ΧΙΑ 435, 101 καὶ Ἄθηνᾶ 15 (1903), 80 — νετιά Εὐβ. ('Ορ.) ΧΙΑ 511, 31 νετέα (Αὐλωναρ.) ΧΙΑ 549, 118 καὶ Β. Φάβη, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ., σ. 20, νεθιά Πάτμ. ΧΙΑ 690, 83.

Κατὰ τὸν Γ. Χατζίδ., ΜΝΕ 2, 205, ὁ τύπ. ἐτέα ἐγένετο κατὰ τὸν ἐλαία καὶ (αὐτόθ. 2, 343) ὁ τύπ. ἐτρά κατὰ τὸν ἐλαιά (ἀμφοτέρων τὰ φύλλα εἶναι ἰκανῶς ὅμοια). Ὁ τύπ. καὶ παρὰ Σομ. Πβ. καὶ Κ. Ἠλιοπ., Τοπων. Ἠλ., Ἄθηνᾶ 52 (1948), 186 : τοπων. Ἐτιά ἐν Ἠλείᾳ καὶ Π. Γενναδ., Λεξ. Φυτολ., σ. 445.

2. Κηδεία.

3. Κυπριά, ἐν φρ. κευριά μὲ τοῦ γλουσσίδ' (κουδούνια αἰγῶν).

4. Κοιτά(ζ)ω, ἐν φρ. τὸν κετοῦσαν μὲ μεγάλ' περιέργεια - πεγαίνω κειπέρα, κετάζω... ('Αγ. Σωτ.). Ἐν ἄσμ. : Κετᾶτε σεῖς οἱ ἄρχοντες, σεῖς οἱπραματευτᾶδες (Νεάπ.) - κετάζει τὸν κατήφορο (Τσοτῖλ.).

5. Ἐνοικιστάσιο, ἐν φρ. ἔχ'ς σπῖτ' μὲ νοικεουστάσιου ; (μὲ ἠρώτησε χωρικός).

6. Ἐν φρ. Ποῦ νὰ βρῆς σεστάσ'ς, νὰ στείλῃς γράμματα ('Αγ. Σωτ.). Εἶχα σεστάσ'ς ἀπ' τὸ Νντραγοῦμ' (Ν. Κοτύλ.).

24) κιτερνίζουν (Ζούζουλ.)	44) περεμένοντας (Σαμαρ.)
25) Κρεμίθ', τὸ (Κριμίν.)	45) περετὸς (Κυψέλ.)
26) Κρεμ'νιώτ'κος Λάκκος (Βουχορ.)	46) περουστιά, ἡ (Λουκόμ.)
27) κρεφά (Λικνᾶδ.)	47) πίτερα, τὰ (Λουκόρ.)
28) λερὶ (Χρυσ.)	48) πρεόνα, ἡ (Πεντάλ.)
29) μάερας ('Αγ. Σωτ.)	49) σερτάρ', τὸ (Βογατσ. Ν. Κοτύλ.)
30) μαερέματα ('Αγ. Σωτ. Χρυσουγ.)	50) σκούπερα, τὰ (Λουκόρ.)
31) μαερεύ' ('Αγ. Σωτ.)	51) σφεράκι (Χρυσ.)
32) μεράδ' τὸ ('Αγ. Σωτ. Πεντάλ.)	52) τεράννια, ἡ (Πευκόφ.)
33) μεράζ' (Χρυσ.)	53) τερὶ (Βοτάν. Πευκόφ. Σαμαρ.) -
τερόγαλο (Σαμαρ.)
34) μεριάδες (Δίλοφ.)	54) τρεβέλλα, ἡ (Πεντάλ.)
35) μερμηῆγκες, οἱ (Δίλοφ.)	55) τρεύου, ἐπίρρ., (Νεάπ.)
36) μερμηηγοφάγος (Σκαλοχώρ.)	56) τρεφερὸς (Σαμαρ.)
37) Μεροβλήτης (Πεῦκ. Πευκόφ.)	57) τρεχιά, ἡ (Πεντάλ.)
38) νεροδικεῖο (Πεῦκ.)	58) ὑπερέτης (Μόρφ. Σιάτ.)
39) νεροδίκης ('Αγ. Σωτ.)	59) φερὸς (Κυψέλ.)
40) ντερειοῦμαι (Πολυκάστ.)	60) χερ'λίδ'κος (Πολυκάστ.)
41) ξεράφια, τὰ (Ζούζουλ.)	61) χερ'λίτ'κος (Πευκόφ.)
42) ὄβερὸς (Ζούζουλ.)	62) χεράμ', τὸ (Πιρσόγ.)
43) περάζ' (Ν. Κοτύλ.)	

Συζητήσιμα :

- 1) ἄβρεά, ἡ ('Αγ. Σωτ. Πεντάλ.)
- 2) μὲ ἔρεται (Καντσ.)
- 3) σύνερο (Πευκόφ.)

Παρά τὸ λ :

1) ἄλεσίδα (Λικνᾶδ.)	14) (νὰ) γκελάη ('Αγ. Σωτ.)
2) βασίλεα, τὰ (Λικνᾶδ.)	15) κελὸ (Ρόκαστρ.)
3) βόλεσεν ('Επταχώρ.)	16) κλεδιά, τὰ ('Επταχώρ.)
4) δελ'νό, τὸ (Λουκόμ.)	17) (νὰ) κολεμπήσωμε (Τσοτίλ.)
5) δελ'νοῦσα (Λικνᾶδ.)	18) λεβάδ', τὸ (Κυψέλ. Πεῦκ.)
6) ἐκκλεσίτσα ('Επταχώρ.)	19) Λεβάδρια, τὰ (Ν. Κοτύλ.)
7) ἐλατόμος (Σαμαρ.)	20) λεγουστεύ' (Ν. Κοτύλ.)
8) ἐλατουμία, ἡ (Κυψέλ. Πεῦκ.)	21) λεθάρ', τὸ (Βοτάν.)
9) ἐλιάστρα, ἡ (Νεάπ.)	22) λεμέρ', τὸ (Κλεισώρ. Σαμαρ.)
10) ἐλλεμικά (Κυψέλ.)	23) λεμέρια, τὰ (Λικνᾶδ.)
11) Ἐλλενόμβαιδα, τὰ (Λικνᾶδ.)	24) λενὸς (Μόρφ.)
12) ἐλουτουμία, ἡ (Πεῦκ.)	25) μαζελλαράκι (Λικνᾶδ.)
13) κελάει (Σκαλοχώρ.)	26) μελιά, ἡ (Καντσ. Λουκόμ. Μόρφ.
Σιάτ.)

27) (γλυκομελιὰ)	33) φελέττο (Σαμαρ.)
28) μπελετζίκια, τὰ (Πεῦκ.)	34) χελιάδες (Λικνᾶδ.)
29) σκάλεζαν (Τσοτίλ.)	35) χεχεμπλίδια, τὰ (Πευκόφ.)
30) σκαλεστό (Πολυκάστ.)	36) ψελά (Δαμασκ. Ν. Κοτύλ. Σαμαρ.)
31) τελεγράμμα	37) ('Σ τόν) "Αε-Λιά ('Αγ. Σωτ.)
32) (νὰ) τελεγραφήσω (Σκαλοχώρ.)	

Νόθα :

- θελός (Καντσ. Πευκόφ.)
 θελώνω (Πολυκάστ.)
 ντελάπ' (Πευκόφ.)
 πιρζόβελος (Βογατσ.)
 τέ—λέει (Δίλοφ.)

β) Παρά τὰ ἔρρινα :

Παρά τὸ ν :

1) ἀνεξες (Λικνᾶδ.)	9) Ἐλπενίκη (Πεντάλ.)
2) ἀνεγμένα (Βοτάν.)	10) κενήματα (Πεῦκ.)
3) γεναῖκα ('Αγ. Σωτ.)	11) κενὸ ('Αγ. Σωτ.)
4) γεναῖκες (Πεῦκ.)	12) νεοθέτησ', ἡ (Χρυσ.)
5) ἔγενός (Κεράσ.)	13) πενάκι (Ν. Κοτύλ.)
6) δενατὸς (Πεῦκ.)	14) πενακωτὴ (Ν. Κοτύλ.)
7) (δὲν εἶναι) δενατόν (Κορυφ.)	15) συγκεωνία, ἡ (Πευκόφ.)
8) διερμενέας (Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.)	16) (ἄμα) τενάξης (Σαμαρ.)

Συζητήσιμον :

Καραεννάδ'κα, τὰ (Χρυσουγ.)

Παρά τὸ μ :

1) ἀμεβή (Πιρσόγ.)	4) μεδέν (Χρυσ.)
2) Ἐρμεόνη (Πολυκάστ.)	5) μετέρα (Κορυφ. Ν. Κοτύλ. Σκαλοχώρ.)
3) θεμιάμα, τὸ (Αὐγερ.)	6) (δὲ) σεμφέρ' ('Αγ. Σωτ.)

γ) Παρά τὰ ὀδοντικά δ, τ, θ :

Παρά τὸ δ :

- 1) Ἄδε (Κεράσ.)
- 2) δεκαστήριο (Ν. Κοτύλ.)
- 3) δεγαλωτὸς (Σαμαρ.)

Παρά τὸ τ :

- 1) (ἤθελα τὸ) κατεγορήσουν ('Αγ. Σωτ.)
- 2) στρατεγὸς (Ν. Κοτύλ.)

δ) Παρά τὰ κ, γ :

Παρά τὸ κ :

- 1) κεδεία, ἡ ('Αγ. Σωτ.)
- 2) κепριά, τὰ (Λάγκ.)
- 3) κετάζει (Τσοτίλ.)
- 4) κετάζω ('Αγ. Σωτ.)
- 5) κετᾶτε (Νεάπ.)

- 6) νοικεοστάσιου, τὸ (Ν. Κοτύλ.)

Παρά τὸ θ:
1) κάθεσε (Χρυσ.)

Παρά τὸ γ:
1) γετιά, ἦ (Λουκόμ.)

ε) Παρά τὰ π, β :

Παρά τὸ π:
1) πεγαίνω ('Αγ. Σωτ. Πολυκάστ.)
2) (νὰ) πεθιάσ' (Σαμαρ.)
3) πεπέρ', τὸ (Ν. Κοτύλ.)
4) πεστεύ'(ει) (Πεῦκ.)
5) πετιά, ἦ (Κυψέλ.)
6) πεχτὸς (Ν. Κοτύλ.)

Παρά τὸ β:
1) Βεθανία, ἦ (Κεράσ.)
2) Βεθὸς (Πεντάλ.)

ζ) Παρά τὸ σ :
1) σεστάσ'ς, οἶ ('Αγ. Σωτ. Ν. Κοτύλ.)

α/ Συγκριτικαὶ παρατηρήσεις

Ἡ ὡς ἄνω γενομένη κατάταξις τῶν παραδειγμάτων καθ' ὁμάδας καὶ κατὰ λόγον τοῦ ἐπιδρωῆτος συμφώνου, ὡς ἔχει ἀπὸ πολλοῦ καθιερωθῆ, θὰ ἦτο ἴσως κάπως αὐθαίρετος καὶ συμβατική, ἂν μὴ καὶ ἄλλως ἐπεβεβαιουῖτο. Οὕτω π.χ. τὸ παράδειγμα Ἑλλενόμβαιδα ἔχει μὲν καταχωρισθῆ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ λ, θὰ ἠδύνατο ὅμως νὰ καταταγῆ ἐξ ἴσου πιθανῶς καὶ εἰς τὴν τοῦ ν. Ὀμοίως τὸ λεμέρι εἰς τὰς τῶν λ καὶ μ, τὸ λενὸς εἰς τὰς τῶν λ καὶ ν, κ.ο.κ. Ἐπίσης πολλὰ παραδείγματα ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ κ μὲ ἀκολουθοῦντα τὸν τραπέντα φθόγγον, ὡς τὰ κεδεία, κενός, κεπρί, κερὰ, κετάζω (πβ. καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις ἀκουόμενον πρόκειται, ὅπερ ἴσως καὶ δι' ἀφομοίωσιν) θὰ ἠδύνατο νὰ γεννήσουν τὴν εἰκασίαν ὅτι τὸ κ τοῦτο καὶ ὄχι τὸ ρ π.χ. ἢ τὸ τ εὐθύνονται διὰ τὴν τροπήν.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ διὰ μείζονα προσέγγισιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐπεδίωξα νὰ ἐξαγάγω συμπεράσματα ἐκ στατιστικῆς ἐξετάσεως τῆς συχνότητος ἑκατέρου τῶν ἀμφοτέρωθεν τοῦ τρεπομένου φθόγγου συμφώνων κυρίως, τὰ ὁποῖα, κατὰ συντριπτικὸν ποσοστὸν ἔναντι τῶν φωνηέντων, ἀποδεικνύονται ὡς ὑποβοηθοῦντα, ἂν μὴ προκαλοῦντα, τὴν μεταβολήν. Διότι ἐκ τῶν 167 περιπτώσεων τροπῆς τοῦ ι, μόνον εἰς τὰς 7 παράκειται φωνῆεν τῶ τρεπομένῳ ἀντίζυγον τοῦ ἐπιδρωῆτος συμφώνου, εἰς τὰς 6 μὲν ἀρχικόν, εἰς τὴν μίαν δὲ τελικόν¹.

1. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψει τὰ νόθα ἢ ἀμφισβητήσιμα παραδείγματα, ὡς ἀβρεά, σύνερο, θελός, ντελάπ', πιζόβελος, τέ-λέει, Καραεννάδ'κα, ὅπου τὸ e προέρχεται ἐξ ἀρχικοῦ α, ο ἢ υ, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐξαγάγω μᾶλλον ἀδιάβλητα πορίσματα.

Ἐπίσης δὲν ὑπελόγησα τὰ φωνηέντα τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα εἴτε ἔχουν φωνῆεν κατὰ τὸ ἕτερον σκέλος τῆς τριάδος, ὡς : νεοθέησ', νοικεοστάσιον, προίονα, χαερλίδ'κος, κλπ., ἢ ἄρχονται ἀπὸ τοῦ τρεπομένου φθόγγου, ὡς : ἐλατουμία... ἐλιάστρα, ἐρήν', ὄρα, ὄσια, ἢ λήγουν εἰς αὐτόν : Ἄδε, βασίλεια.

Καὶ διὰ τῆς ἐξετάσεως ταύτης ἐπέισθην περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς κατατάξεως, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν πρωτοπορίαν τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν ἑρρίνων ἔναντι τῶν λοιπῶν συμφώνων.

Οὕτω, ἐπὶ 321 περιπτώσεων συμπτώσεως παρακειμένων πρὸς τὸ τρεπόμενον φωνῆεν συμφώνων, τὰ ὑγρά¹ τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς μὲ 119 (ἦτοι κατὰ ποσοστὸν 37%, καὶ δὴ, ἀναλυτικῶς, τὸ ρ μὲ 73 (26%) καὶ τὸ λ μὲ 46 (11%) ἀκολουθούντων τῶν ἑρρίνων μὲ 54 (17%) περίπου, καὶ δὴ, ἀναλυτικῶς, τοῦ μ μὲ 31 (9%) καὶ τοῦ ν μὲ 22 (8%)². Οὕτω τὰ ὑγρά μετὰ τῶν ἑρρίνων ἀντιπροσωπεύουν 173 περιπτώσεις, ἦτοι τὰ 54% περίπου, ἀκολουθούντων τῶν λοιπῶν συμφώνων.

Ἡ κλίμαξ ἔχει ὡς ἐξῆς κατὰ σειρὰν συχνότητος :

ρ :	73,	λ :	46,	μ :	31,	ν :	22,	τ :	22,
π :	20,	γ :	19,	κ :	16,	σ :	16,	β :	11,
δ :	10,	χ :	10,	θ :	8,	φ :	5,	ξ :	3,
d :	3,	ψ :	3,	ζ :	1,	g :	1,	b :	1.

Ἐν συνόλῳ 321 παρουσίαι.

Κατὰ τριάδας δὲ ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ τρεπομένου φθόγγου μετὰ τῶν ἀμφότερων συμφώνων, ἡ σειρὰ συχνότητος παρουσιάζεται ὡς κάτωθι κατὰ τὸ ἐπιδρῶν σύμφωνον :

1. Ὁ Γ. Χατζιδ., Ἐθνητ. 4 (1892), 470, ἐρμηνεύει τὴν τροπὴν παρὰ τὰ ὑγρά «ἐκ τῆς ὁμοιογενείας... πρὸς τὸ ε». Πβ. τοῦ αὐτοῦ, Einleit., σ. 333.

2. Ὡς ἑρρίνα ὑπολογίζω καὶ τὰ ἡχηρὰ μέσα b, d, g, ὅταν μεταξὺ συμφώνων προφέρονται μετ' ἐντόνως ἑρρίνου προφορᾶς, ἀκολουθοῦντα τὸν τρεπόμενον φθόγγον, ὅπως : νὰ *κολεμβήσωμε, κομβάρος, ὀνδρίζουν, φονδωτός, συγγενωνία, Πετρόστρονγα*. Ὅπου ἀντιθέτως προηγούμενα τοῦ μεταβαλλομένου φθόγγου προφέρονται ἄρρηνως, τὰ ὑπολογίζω ὡς καθαρὰ ἡχηρὰ μέσα : *βελετζίκια, βονάρ', δερειοῦμαι, δολάπ'*, (νὰ) *γελάη*. Εἰς τὰ παραδείγματα ὅπου τὸ τσ ἀκολουθεῖ τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον, ὡς *Κοτσομύτης*, κλπ., ἴσως ἐπιδρᾷ ἐκτὸς τοῦ βασικῶς ἐπιδρῶντος συμφώνου, τοῦ κ ἐνταῦθα, καὶ τὸ τ, ἐνῶ, ὅπου προηγεῖται, ὡς ἐν τῷ *τσοκνίδια*, ἴσως αἴτιος εἶναι ὁ ἡμίφθογγος σ. Τὸ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῶν διπλῶν ζ, ξ, ψ. Οὕτω, ἐν τῷ *ἀνεξες*, ἐκτὸς τοῦ ν ἴσως ἐπέδρασε καὶ τὸ κ τοῦ ξ (κσ), ἐνῶ ἐν τοῖς *μαξελλαράκι, ξεράφια*, πλὴν τοῦ ρ ἴσως δέον νὰ ὑπολογισθῆ καὶ τὸ κ. Ὁμοίως ἐν τοῖς *σκάλεξαν, ψελά* (3 παραδείγματα). Τὰ τελευταῖα ὅμως παραδείγματα εἶναι ἐλάχιστα καὶ παράκεινται συμφώνοις γνωστοῖς διὰ τὴν μεγάλην ἐπίδρασίν των.

Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης — ἂν μὴ ὀφείλεται εἰς σύμπτωσιν — εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὰ ἔχοντα τὸν φθόγγον τσ παραδείγματα ἔχουν ὡς ἀντίζυγόν του τὸν κ. Βεβαίως τὰ b ἐκ τῶν 7 εἶναι παράγωγα τοῦ *κουτσός* καὶ ἴσως ὀφείλουν τὸ ο εἰς τὸ ἀρχικὸν *κοψο-* περὶ οὗ βλ. κατὰ χώραν (σσ. 45-46).

μερ :	10,	(γ)ερ ¹ :	8,	περ :	8 ² ,	τερ :	8,
χερ :	5,	βερ :	4,	κερ :	3,	δερ :	3,
θερ :	2,	νερ :	2,	ρεμ :	2,	ρεσ :	2,
ρεφ :	2,	σερ :	2,	φερ :	2,	λερ :	1,
ξερ :	1,	ρεβ :	1,	ρε(γ) :	1,	ρεκ :	1,
ρετ :	1,	ρεχ :	1,				
αερ :	2,	ερ :	1.				

Ἐν συνόλῳ 73.

Κατὰ σειράν ἐμφανίσεως τῶν ἀντιστρόφων ἀντιζύγων τῷ τρεπομένῳ φθόγγῳ συμφώνων παρουσιάζεται ἡ κάτωθι κατάστασις. Ὡς πρὸς τὸ ρ : ἐκ τῶν 73 περιπτώσεων, εἰς τὰς 62 τὸ ρ ἀκολουθεῖ τὸν τρεπόμενον φθόγγον. Τοῦτο ἴσως ἐνισχύει τὴν τοποθέτησιν τοῦ λερ εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ ρ καὶ οὐχὶ τοῦ λ, ὅπου ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο περιπτώσεων ἐπιμερίζεται, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες.

Σημειῶ ὅτι κατὰ τὴν κατάταξιν λαμβάνω ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γ, τὸ ὁποῖον καίτοι σιγαῖται συνήθως, οὐχὶ σπανίως ἐπανερχόμενον δύναται νὰ δώσῃ τύπους ὡς μά(γ)ε-ρας, τρε(γ)ύ(ρ)ου, κλπ. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν μὴ ἐνδοσυμφωνικῶν μεταβολῶν, ὡς προεῖπον, ἐνισχύει τὴν ἀποψιν ταύτην μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἐρμηνευθοῦν ἀναλόγως καὶ τὰ παραδ. ἐρήν', χαερ'λίδ'κος διὰ τῶν (καμιᾶ) -j - ἐρήν', χα-j-ερ'λίδ'κος.

Ὡς πρὸς τὸ ν : ἐκ τῶν 17 παραδειγμάτων εἰς τὰ 14 ἔπεται ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος. Ὡς πρὸς τὸ μ : ἐκ τῶν 8 παραδειγμάτων εἰς τὰ 6 προηγεῖται ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος. Τὸ π προηγεῖται καὶ εἰς τὰ 7 παραδ. Τὸ κ καὶ εἰς τὰ 6. Τὸ δ καὶ εἰς τὰ 3. Τὸ τ καὶ εἰς τὰ 2. Τὸ β καὶ εἰς τὰ 2. Τὸ σ εὐρίσκεται ἀμφοτέρωθεν καὶ εἰς τὰ 2. Τὸ μοναδικὸν γ προηγεῖται. Τὸ θ προηγεῖται εἰς ἀμφότερα.

Συνολικῶς, ἀλλὰ συμβατικῶς βεβαίως, εἰς τὰ 106 (63%) ἔπεται καὶ εἰς τὰ 62 (37%) προηγεῖται. Ἡ διαφορὰ τοῦ ἀριθμοῦ (168 ἀντὶ 167) ὀφείλεται εἰς τὴν περίπτωσιν σεσ, ὅπου τὸ σ εὐρίσκεται ἀμφοτέρωθεν.

Πρὸς ἐξαγωγήν τελικῶν καὶ ἤττον ἀμφισβητησίμων συμπερασμάτων ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τῶν ἐπιδρώντων φθόγγων, ἐξεχώρισα τὰς τριάδας, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶσι καὶ κατὰ τὴν ἀντίστροφον τάξιν, συναγαγὼν τὸ κάτωθι πόρισμα :

Ἐκ τῶν 167 περιπτώσεων παρατηροῦμεν σύμπτωσιν καὶ τῶν ἀντιστρόφων τριάδων εἰς τὰς 72, κατὰ ποσοστὸν 43%.

Ἐκ τῶν 144 δὲ περιπτώσεων παρουσίας τῶν διαφόρων συμφώνων εἰς τὰς ἀνω-

1. Ἐνταῦθα συμπεριλαμβάνω καὶ παραδείγματα μετὰ σιγηθέντος γ, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐπανεμφανισθῇ, ὡς μάερας, κλπ. Ὡς τὸν "Αῖ"-Ἐλιά, τρεῦου, (<τριγύρω, ἀκουομένου καὶ τοῦ ὀλο-τρόγυρα) καὶ διότι κατὰ συντριπτικὴν ἀναλογίαν ἡ μεταβολὴ παρατηρεῖται μεταξὺ συμφώνων. Τοῦτο μὲ ὀδηγεῖ νὰ νοήσω ἀκόμη καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἡμιφώνου j ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει ἓν μόνον σύμφωνον, καὶ δὴ ἀναμφισβητήτως ἐπιδρῶν, ὡς ἐν τοῖς (θὰ γένῃ) καμιᾶ - j - ἐρήν' (νὰ ἡσ'χάσωμε ;), χα-j-ερλίδ'κος, κλπ. κλπ.

2. Ἐνταῦθα τοποθετῶ καὶ τὸ παραδ. πρεόνα<περγίνα. Πβ. περγίον', σ. 20.

τέρω τριάδας εξάγεται ὁ κατωτέρω μᾶλλον πλησιάζων πρὸς τὴν ἀλήθειαν πίναξ κατατάξεως τῶν ἐπιδρώντων φθόγγων, κατὰ σειρὰν συχνότητος :

ρ : 56, μ : 21, λ : 14, $\tau(d)$: 12, γ : 9, χ : 6, σ : 6, β : 5, ϕ : 4, κ : 4, δ : 3. Σύνολον 140.

Καὶ ἐνταῦθα φαίνεται ἡ μεγάλη συχνότης τῶν ὑγρῶν ρ , λ , τὰ ὅποια περιλαμβάνουν ἀκριβῶς τὰ 50% τῶν παραδειγμάτων (τὰ 70). Ἡ ἀναλογία τούτων φαίνεται ἐκπληκτικῶς ἀνωτέρα, ὅταν ταῦτα ἀκολουθοῦν τὸν ἐφ' οὗ ἐπιδρῶσι φθόγγον. Οὕτω, ἐκ τῶν 72 τριάδων φέρονται ὡς τελικὰ εἰς τὰ 53 (74% περίπου), ἤτοι ἀναλυτικῶς τὸ μὲν ρ εἰς 45 (63% περίπου), τὸ δὲ λ εἰς 8, καὶ τὸ σ εἰς 2. Ἡ μόνη ἐκπληξίς τοῦ πίνακος εἶναι ἡ ἀπουσία ἐξ αὐτοῦ τοῦ ν , γνωστοῦ ἄλλως ὡς ἀναμφισβητήτως ἐπιδρώντος.

Ἄλλη παρατήρησις ἐνισχύουσα τὴν σημασίαν τῶν ὑγρῶν καὶ ἑρρίνων, εἶναι ὅτι ταῦτα μόνον παρουσιάζουν καὶ τὴν ἀντίστροφον ἀντίζυγιαν τῶν παρὰ τὸν τρεπόμενον φθόγγον κειμένων συμφώνων, προκειμένου περὶ τοῦ $i > e$. Ὡς πρὸς τὸ $\kappa > o$ ὅμως, μόνον δύο ἀντίστροφα ἀντίζυγα παραδείγματα συνήνητσα, τὰ *κοκ-* καὶ *λολ-*.

Ἄλλὰ καὶ ταῦτα ἴσως δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι εἶναι σχετικὰ, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς διαφόρου, κατὰ συχνότητα, χρήσεως ἐκάστου συμφώνου ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Οὕτω π.χ. τὸ κ , ὡς ἀπείρως συνηθέστερον ἄλλων συμφώνων, ἔχει πολὺ περισσοτέρας πιθανότητας νὰ εὐρεθῇ πλησίον τοῦ εὐτρώτου φθόγγου ἢ τὸ ψ π.χ., καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς. Δὲν ἐπικρατεῖ ὅμως παρὰ ταῦτα τῶν ὑγρῶν τοῦλάχιστον καὶ τῶν ἑρρίνων, τῶν ὁποίων εἶναι ἀποδεδειγμένως πολὺ συνηθέστερον ἐν τῷ λόγῳ.

Πρὸς ἐπαλήθευσιν τῶν ἀνωτέρω, προέβην εἰς τὴν ἐξῆς στατιστικὴν ἐργασίαν. Ἐλαβον εἰς τὴν τύχην παράγραφον ἐξ ἑνδεκα στίχων κοινοῦ δημοτικοῦ λόγου εὐρισκομένων εἰς τὴν σελίδα 31 τοῦ μυθιστορήματός μου (μὲ ὑπόθεσιν ἐκ τῆς ζωῆς τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς) «Ψῆλὰ στὴ Μελισσόπετρα» (ἐκδ. Μ. Πεχλιβανίδη, Πρωτοχρονιά 1959) καὶ κατεμέτρησα τὰ σύμφωνα τὰ περιεχόμενα εἰς τὰς ἐν αὐτῇ λέξεις πλὴν τοῦ τελικοῦ ς — καὶ διότι δὲν παρατηρεῖται ἐν τῇ τελικῇ συλλαβῇ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν φαινόμενον, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ σ , ὡς συνηθέστατον εἰς τὰς καταλήξεις, ὅα ἡδύνατο νὰ μᾶς παραπλανήσῃ ὡς πρὸς τὴν συχνότητά του ἐν τῷ λόγῳ, καίτοι, καθὼς μᾶς διδάσκει ἀπλῆ φυλλομέτρησις οἰουδήποτε, ἑλληνικοῦ τοῦλάχιστον, λεξικοῦ, συνηθέστατον καὶ ὡς ἀρχικὸν τυγχάνει, τέλος δέ, διότι καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀντικωφώσεις ὁ φθόγγος εὐρίσκεται περὶ τὸ μέσον τῶν πινάκων συχνότητος τῶν διαφορῶν συμφώνων. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν κατέχει τὴν ἐνάτην θέσιν ἐπὶ δέκα ἑννέα, εἰς τὴν δευτέραν δὲ τὴν ἑβδόμην ἐπὶ ἑνδεκα. Κατέληξα λοιπὸν εἰς τὴν ἐξῆς διαπίστωσιν ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τούτων¹.

τ : 36, μ : 28, κ : 23, ν : 21, ρ : 18, π : 18, λ : 16, σ : 16, δ : 10, χ : 7, ζ : 6, β : 6, θ : 5, ξ : 5, ϕ : 5, γ : 2, $\tau\sigma$: 1. Σύνολον 223.

1. Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦτον ὑπελόγησα ὡς β ἢ ϕ τὰ τῶν διφθόγγων ν (ὡς τὸ τῆς *ευ* π.χ.), τὸ σ ὡς ζ πρὸ τοῦ μ . Τὰ διπλά ἐπίσης σύμφωνα ὡς μονὰ (ὡς ἐν τῇ γλώσσῃ π.χ.). Ἐπίσης τὰ *μπ*, *ντ* δὲν ὑπελόγησα, πλὴν τῶν ἀρχικῶν, ὡς *b*, *d*, διότι τὸ ἑρρινον ἐνδοφωνηεντικῶς προφέρεται ἐντόνως.

Οὕτως, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν μέγα μέρος τῆς διαφορᾶς τοῦ τ ὀφειλομένης κυρίως εἰς τὴν ἀντίστοιχον χρῆσιν τοῦ ἄρθρου, οἱ ὡς τὰ μάλιστα ἐπιδρῶντες φθόγγοι μ, ν, ρ, λ φέρονται καταλαμβάνοντες ἐπὶ 17 φθόγγων καὶ 223 παρουσιῶν τὰς δευτέραν, τετάρτην, πέμπτην καὶ ἑβδόμην θέσεις μὲ 83 παρουσίας, ἤτοι τὰ 37% τοῦ συνόλου.

β/ Ἐπίδρασις τοῦ τόνου.

Διὰ ταῦτα, καὶ χωρὶς νὰ θέλω νὰ μειώσω τὴν σημασίαν τῶν συμφῶνων τούτων εἰς τὴν τροπὴν τοῦ *i*, ἀνεζήτησα καὶ ἄλλον λόγον προκαλοῦντα τὴν μεταβολὴν ταύτην. Καὶ νομίζω ὅτι οὗτος εἶναι ἡ θέσις τοῦ μεταβαλλομένου φθόγγου ἐν σχέσει πρὸς τὴν τονουμένην συλλαβὴν.

Οὕτω π.χ. ἐπὶ τῶν 167 παραδειγμάτων τροπῆς τοῦ *i*, εἰς τὰς 154 (ἤτοι κατὰ ποσοστὸν 92%!) αὕτη τελεῖται, ὅταν ὁ φθόγγος εὐρίσκεται εἰς τὸ πρὸ τοῦ τόνου τμήμα τῆς λέξεως, ἐνῶ εἰς τὰς 10 μόνον μετατονικῶς.

Ἀναλυτικῶς πάλιν, ἐκ τῶν 154 προτονικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς 121 (78%) τὸ *i* εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆ, εἰς τὰς 24 (15%) παρὰ συλλαβὴν, καὶ εἰς τὰς 9 (7%) παρὰ δύο συλλαβάς.

Τοῦτο ἐξηγεῖται ἴσως ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ λαλοῦντος νὰ προφέρῃ τὴν τονουμένην συλλαβὴν, ἐπὶ βλάβῃ τῶν προηγουμένων ἀτόνων. Κατὰ τὴν χαλαρὰν δὲ ταύτην προφορὰν τοῦ προτονικοῦ τμήματος καὶ ἔνεκα τῆς συγγενείας τῶν φθόγγων *i-e*, ὡς προεξέθηκα¹, καὶ συνεπικουρούντων τῶν δυσσεκφωνήτων ὑγρῶν καὶ ἑρρίνων, ὁ λαλῶν χρησιμοποιεῖ κατὰ τὴν εὐκολίαν τῆς στιγμῆς τὸν ἕτερον τῶν φθόγγων, συνηθέστερον μὲν τὸν *e* ἀντὶ τοῦ *i* ἢ τὸν *o* ἀντὶ τοῦ *u*, ὁσάκις δὲν τοὺς ἀποβάλλει κατὰ τὴν γνωστὴν τάσιν τῶν βορείων. Ἴσως μάλιστα τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ ἀντίβαρόν τι κατὰ τῆς ἀποβολῆς, εἰς ὠρισμένας θέσεις. Ἡ ἀποβολή, ἄλλωστε, τῶν ἀτόνων *i*, *u* ἔχει τοσαύτην σχέσιν καὶ ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ τόνου².

Τὸ γεγονός ἐξ ἄλλου ὅτι ἐκ τῶν 154 προτονικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς 97 (ἤτοι κατὰ 63%) ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ ἀκολουθοῦντος ἀμέσως τοῦ τόνου, ἀποτελεῖ ποίαν τινα ἔνδειξιν, ἂν ὄχι ἀπόδειξιν, τῆς ἰσχυρᾶς ἐπιδράσεως τοῦ τόνου διὰ τὴν μεταβολὴν. Διότι ὁ λαλῶν εὐρίσκεται ἀμέσως πρὸ τοῦ ἐμποδίου, τρόπον τινά, καὶ ἀπροετοίμαστος ν' ἀντιδράσῃ.

Τὸ πρᾶγμα γίνεται πιθανώτερον ἐκ τοῦ λόγου ὅτι αἱ ὡς ἄνω τροπαὶ δὲν ἀποτελοῦν πάγιον ὀργανικὸν φαινόμενον τῶν ἰδιωμάτων, ἀλλ' ἐμφανίζονται ἀτάκτως ἐν τῷ λόγῳ.

Ἡ δύναμις τοῦ τόνου φαίνεται ἴσως περισσότερον μετατονικῶς, διότι καίτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν περιπτώσεων εἶναι μικρότερος, ὅμως κατὰ 100% ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβῇ. Ἀφοῦ δηλονότι

1. Βλ. σ. 12. Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ., MNE 1, 262 : «Τὰ ἄτονα *e*, *o* ἐξεφωνοῦντο προηγουμένως οὐχὶ τόσο διακεκριμένως ὅπως σήμερον, ἀλλὰ πως μεταξύ τοῦ *e-i*, *o-ou*».

2. Βλ. Γ. Χατζιδ., MNE 1, 251 κέξ. καὶ Γ. Ἀναγνωστοπ., Δυναμ. τονισμ.

ὁ λαλῶν κατέβαλε τὴν μεγίστην προσπάθειαν κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς τονουμένης συλλαβῆς, προφέρει χαλαρῶς καὶ τὸ ἀκολουθοῦν τμήμα τῆς λέξεως, καθὼς καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἀτόνων *i* καὶ *u* συμβαίνει.

Ἐὰν δὲν ὑπολογίσωμεν τὰς πρὸ ἢ μετὰ τὸν τρεπόμενον φθόγγον καὶ τὴν τονουμένην συλλαβὴν συλλαβάς, δὲν αὐθαιρετοῦμεν, διότι αἱ μὲν πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς εἶναι ἀμέτοχοι εἰς τὴν μεταβολὴν, αἱ δὲ μετὰ τὸν τόνον περιέχουσαι τὰ ἄτονα *i* καὶ *u* δύνανται νὰ μὴ ὑπολογισθοῦν, ἐπειδὴ ταῦτα ἀποβάλλονται : Οὕτω π.χ. οἱ τύποι *γερίσης, γερίζει, λεθάρι, λεμέρι, γερολόγοι, κλπ.* δύνανται νὰ ὑπολογισθοῦν ὡς *γερίζ'... γερολόγ'* κλπ. Ἐπίσης αἱ μετὰ τῆς τρεπομένης συλλαβῆς καὶ τῆς τονουμένης ἔχουσαι τὰ ἄτονα *i* καὶ *u*, ὡς *δελ' νό, δελ' νοῦσα, Κρεμ' νιώτ'κος, κοσ'λοῦν, κλπ.*, δύνανται νὰ ὑπολογισθοῦν ὡς μὴ ἔχουσαι τοὺς ἐκπίπτοντας φθόγγους. Οὕτως ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον τὸ σχῆμα + — *ὑπολογιζομένων ὡς δισυλλάβων τῶν τρισυλλάβων λέξεων : *γερίζ', γερίσ'ς, ἐρήν', Κρεμίν', μεράδ', μεράζ', ξεράφ', περάζ', σεράτ', σφεράκ', χεράμ', κελάει, νὰ γκελάη, λεβάδ', λεθάρ', λεμέρ', νὰ τενάξ'ς, σεμφέρ', νὰ πεθιάσ', πεπέρ', πεστεύ', κετάζ', σεστάσ'ς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἄλλας 28 περιπτώσεις.*

Καθ' ὅμοιον τρόπον τετρασύλλαβοι λέξεις πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς τρισύλλαβοι : *γερολόγ', γκαλντερίμ', μαερεῦ', Μεροβλήτ'ς, περεμέν', ὑπερέτ'ς, λεγουστεύ',* — ἄλλαι 9 περιπτώσεις.

Οὕτως ἀποδεικνύεται ἐντονώτερον ἢ ταραχοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ τόνου ἐν τῷ ἀμέσῳ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν τμήματι.

Ἴνα μὴ θεωρηθῇ δὲ καὶ ἐνταῦθα ὅτι πρόκειται περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου «ἐν τῷ μείζονι καὶ τὸ ἔλαττον», ὅτι δηλαδή ἐφόσον γενικῶς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸ προτονικὸν τμήμα τῶν λέξεων εἶναι κατὰ μέσον ὄρον μεγαλύτερον τοῦ μετατονικοῦ, αἱ πιθανότητες τῆς συχνότητος τοῦ φαινομένου ἐν αὐτῷ εἶναι μεγαλύτεραι, ἐπανεξήτασα στατιστικῶς τὸ προαναφερθὲν ἐνδεκάστιχον ἐδάφιον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς θέσεως τοῦ τόνου εἰς τὰς ἐν αὐτῷ λέξεις. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅλως ἀντίθετον τῆς ὑποψίας. Οὕτως αἱ λέξεις παρουσίασαν τὰς ἐξῆς περιπτώσεις :

1) Ὁ τόνος ἐν ἀρχῇ :

' —	:	21
' — —	:	9
— ' — —	:	6
		36

2) Ὁ τόνος ἐν τέλει :

— '	:	9
— — ' —	:	4
— — — ' —	:	2
— — — — '	:	1
		16

3) Ὁ τόνος ἐν μέσῳ :

— ' —	:	7
-------	---	---

Ἡ — ὅπου ὁ σταυρὸς δηλώνει τὴν συλλαβὴν τὴν ἔχουσαν τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον καὶ ἡ ' τὴν ἔχουσαν τὸν τόνον συλλαβῆν.

Ἦτοι, ἐάν ὑπολογίσωμεν ὑπὸ γενικὸν τύπον ἑκατέραν τῶν δύο πρώτων ομάδων, παρουσιάζονται τὰ ἑξῆς σχήματα :

1) (—) ' — — · : 36

3) — ' — — : 7

2) — — — ' (—) : 16

γ/ Ἡ σημασία τοῦ μετρικοῦ τόνου.

Τὴν σημασίαν καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ τόνου διὰ τὴν μεταβολὴν φαίνεται ὅτι ἀποδεικνύει πως καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν 167 παραδειγμάτων τὰ 34 (20%) προέρχονται ἐκ δημοτικῶν ᾄσμάτων, ὅπου πλὴν τοῦ τόνου τῆς λέξεως καὶ ὁ μετρικός, κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν, συνεπικουρεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ φαινομένου.

Ἐκ τῶν 34 τούτων παραδειγμάτων τὰ 25 εἶναι τοῦ συνήθους ἰαμβικοῦ δεκαπεντασυλλάβου στίχου καὶ τὰ 5 τοῦ τροχαϊκοῦ ὀκτασυλλάβου — τοῦ ἐνὸς ἐν παροιμίας. Ἐξ ὅλων δὲ τούτων μόνον εἰς τρεῖς περιπτώσεις ὁ μετρικός τόνος πίπτει ἐπὶ τραπέντος εἰς *e* ἀτόνου *i*, ἦτοι :

...ὁ ξἔεs | μα ξελ | λα ρά | κια
 ...κα λῶς | τῆν κε | ρά πού | 'ρθε
 Καὶ 'ς τῆν | πό λη | Βε θα | νί α...

(Πβ. καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ ᾄσματος:

'Εξ' ἀ | πὸ τῆ | Βε θα | νί α...)

Κανονικὰ παραδείγματα :

1) Ἰαμβικά

Στὸν 'Αρ | με ρὸ | τὸν ἄφ' | σα με...
Κε ρά, | δῶσ' μας | τὸν κό | πο μας...
 ...κρε φά | τῆν κου | βεν τιά | ζει.
 ...καὶ μέ | να τὸ | με ρά | δι.
 ...νά τῆς | τὸ πῶ | ντε ρειοῦ | μαι.
Τὼ ρα | κι ὁ ξέ | νος βό | λε σεν...
 ...στὸ Μι | σο λούρ' | δελ' νοῦ | σα
Μόν' εἴ | ναι 'Ελ | λε νόμ | βαι δα...
Νά μοῦ | χα ρί | σουν τά | κλε διά...
 ...λε θά | ρι σέ | λε θά | ρι.

- (Πβ. ...στή ρί | ζα ἔ να | λε θά | ρι.)
 ...λε μέ | ρι σέ | λε μέ | ρι. (δις)
- (Πβ. ...σε κλέ | φτι κα | λε μέ | ρια).
 ...ἔ να | λε νό | μαν τή | λι
 ...με λιά | 'ταν φυ | τε μέ | νη. (δις)
- (Πβ. ...με λιά | ξε ρι | ζω μέ | νη.
 Φέρ νεις | καί μιά | γλυ κο | με | λιά...
 ...χε λιά | δες κυ | νη γοῦ | σα.
 ...ψε λά | 'ς τά κορ | φο βού | νια.
 ...κι' ἀπ' τά | ψε λά | τρα γού | δια
 ...τή σκά | λα ἄ | ποῦ ἄ | νε ξες.
 ...γε ναί | κες γιά | τοῦς ἄν | τρες
 Κε τά | τε σεῖς | οί ἄρ | χον τες...
 ...κε τά | ζει τὸν | κα τή | φο ρο.

2) Τροχαϊκά

"Α δε | Τάρ τα | ρε καί | γά ρε...
 Δά νει | κό, κε | ρά μ' τ' ἄ | λεύ ρι...
 "Αν' ξε | ἄν' ξε, | ἔκ κλε | σί τσα...
 ...τά βαμ | ἡά κια | σκά λε | ζαν.

Ἐξετάζοντες τ' ἀνωτέρω, παρατηροῦμεν ἀκόμη ὅτι ἐκ τῶν 34 παραδειγμάτων ἡ τροπή εἰς τὰ 22 (65% περίπου) ἐξ αὐτῶν συμβαίνει εἰς τὸ δεύτερον ἡμιστίχιον, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, ὡς νομίζω. Ὅπως δηλονότι αἱ τονούμεναι συλλαβαὶ προφέρονται εἰς βᾶρος τῶν ἀτόνων, οὕτω καὶ τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον ἀπαγγέλλεται ἐντονώτερον καὶ ἐπομένως εἰς βᾶρος τοῦ δευτέρου. Εἰδικῶς, ὁ δεκαπεντασύλλαβος στίχος μὲ τὰ δύο ἀνισοσύλλαβα ἡμιστίχια δίδει τὴν ἐντύπωσιν θέσεως μὲν κατὰ τὸ πρῶτον ὀκτασύλλαβον τμήμα, ἄρσεως δὲ κατὰ τὸ δεύτερον ἑπτασύλλαβον.

Εἰς τὰ τροχαϊκὰ παραδείγματα ἀντιθέτως ἢ ἑναρξίς τοῦ στίχου ἀπὸ θέσεως ἰσχύος (τονουμένης συλλαβῆς) εὐκολύνει τὴν χαλάρωσιν τῶν ἀτόνων ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου. Διὰ ταῦτα, νομίζω, εἰς τὰ 3 ἐκ τῶν τεσσάρων παραδειγμάτων ἡ τροπή εὐρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον, σχεδὸν κατὰ τὸ αὐτὸ ἀντίστροφον ποσοστὸν τῶν ἰαμβικῶν.

Τέλος, ἀπομένουν ὑπὸ ἐξέτασιν ὡς πιθαναὶ αἰτίαι τοῦ φαινομένου αἱ κάτωθι :

- 1) Μεσαιωνική, ἂν μὴ ἀρχαιοτέρα, παράδοσις.
- 2) Ἐπίδρασις τῆς μεσημβρινῆς ἢ κοινῆς νεοελληνικῆς.
- 3) Ἀφομοίωσις ἢ ἀνομοίωσις.
- 4) Παρετυμολογία ἢ ἀναλογία.

Οὕτω : 1) Τὸ ἄχερο δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ μεσαιωνικὸς τύπος ἐπικρατήσας καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, κ.ο.κ.

2) Τὰ ἀφωρεσμένος¹, Βεργενία², βούτερο³, Καλόερος⁴, μάερας⁵, μεριάδες⁶, ντερειουῦμαι⁷, κελό⁸, κλπ. δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἐξ ἐπίδρασεως τῶν νοτίων ἰδιωμάτων.

3) Τὸ πλῆθος τῶν παραδειγμάτων (40, ἦτοι τὰ 23% τοῦ συνόλου), τὰ ὅποια δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν δι' ἀφομοιώσεως⁹, καὶ τῶν 14 ἄλλων, εἰς τὰ ὅποια ἴσως ὑπόκειται ἀνομοίωσις, θὰ ἐκλόνιζον τὴν θεωρίαν περὶ τῆς σημασίας τοῦ τόνου εἰς τὴν τροπὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φθόγγου, ἂν μὴ ἡ στατιστικὴ ἐξέτασις μὲ ἐπειθεν ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τούτου. Καὶ ταῦτα, διότι καθὼς διεπίστωσα, ἐκ τῶν 40 παραδειγμάτων εἰς τὰ 37 ἢ ἀφομοίωσις τελεῖται πρὸ τοῦ τόνου, καὶ δὴ εἰς τὰ 26 ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῇ, πλὴν 5 δὲ περιπτώσεων πρόκειται περὶ προληπτικῆς τοιαύτης¹⁰.

Οὕτω ἔχομεν προληπτικὴν ἀφομοίωσιν τοῦ *i* πρὸς τὸ ἀμέσως ἀκολουθοῦν τονούμενον *e* εἰς τὰς ἐξῆς 26 περιπτώσεις : ἀνεγμένα, ἀφωρεσμένος, γεναῖκα (δίς), διερμενέας (δίς), κερκέλλα, λεμέρι (τρίς), μαερέματα (δίς), μαερεῦει, μεδέν, μετέρα (τρίς), πεγαῖνω (δίς), πεπέρι, περεμένοντας, σεμφέρει, τρεβέλλα, ὑπερέτης (δίς), φελέττο.

1. Περὶ τῆς λ. βλ. Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 239, ὅπου ἡ τροπὴ ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ παρακειμένου ὕγρου, ἐκ τοῦ ἀορ. ἀφώρεσα, καὶ ἐν τοῖς προηγ. σ. 18.

2. Διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ *e*, ἔνεκα τοῦ λογιῦ τοῦ ὀνόματος ;

3. Τὸ ΙΑ ἀναγράφει τὸν τύπ. μετὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ «πολλαχ.».

4. Κοινόν, ἴσως ὄχι ἐκ τοῦ καλόγηρος, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ -γερως.

5. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μαγεῖρου σπάνιον εἰς τὰ ἀπομεμονωμένα ταῦτα χωρία, μὲ τὰ ἀνύπαρκτα σχεδὸν ἐστιατόρια, διὰ νὰ μὴ εἴπω ταβερνεῖα.

6. ἼΙ λ. μυριάδες λογία.

7. Τὸ ρῆμα ἀσύνηθες ἀντὶ τοῦ συνηθεστάτου σκιάζομαι.

8. ἼΙ λ. σπανία ἀντὶ τοῦ συνήθους μέτρου σινίξ'.

9. Ὁ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 236 κέξ., ἀφοῦ πραγματεύεται μετὰ σκεπτικισμοῦ περὶ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν φωνηέντων ἐν ἀρχῇ λέξεως καὶ δὴ καὶ ἐντὸς λέξεως ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ φωνήεντα, πλὴν τῶν *o* καὶ *u*, τῶν ὁποίων «τὴν ἀφομοιωτικὴν δύναμιν» εὕρισκει «σφόδρα μεγάλην», ἐπιλέγει ἐν σ. 237 : «ἐτι ἀδηλοτέρα φαίνεται ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις τοῦ *e* καὶ *i*, διότι πάντα τὰ ὑπὲρ τούτων προσενεχθέντα παραδείγματα ἐπιδέχονται ἄλλην ἐρμηνείαν· οὕτω λ.χ. τὸ γεναῖκα δύναται νὰ ἔγη παρετυμολογηθῇ πρὸς τὸ γεννω, ὅπως καὶ τὸ γένηται, γένηκε...».

10. Ἴσως διὰ ταῦτα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν πολλὰς τῶν μεταβολῶν ὡς ἀφομοιώσεως ἀποτελέσματα, ἂν ἐνθυμηθῶμεν τὸ ἐν τοῖς ἀνωτέρω (σ. 233) ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Χατζιδάκη γραφόμενον, ὅτι : «εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς ὅτι τὸ βραχὺ καὶ ἄτονον φωνῆεν συλλαβῆς τινος ἔλκεται πολλακίς ὑπὸ τοῦ φωνηέντος παρακειμένης, προηγουμένης ἢ ἐπομένης συλλαβῆς». Πβ. τοῦ αὐτοῦ, Ἰακ. Ἀναγν. 2, 403 κέξ.

Τρία παραδείγματα ἐν τῇ ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβῇ : ἀνεξες, βόλεσεν, κάθεσε.

Πέντε παραδείγματα παρὰ συλλαβὴν πρὸ τοῦ τόνου : ἀρεστερός, μπελετζίκια, περετός, τελεγράμμα, τρεφερός. Τὸ παρὰ δύο συλλαβὰς τελεγραφήσω ἐκ τοῦ τελέγραφος.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ εἰς ταῦτα ὑπάρχει *e* πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς ἐξομαλίζον τρόπον τινὰ τὸν κανόνα.

Προτονικὰ εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ 5 παραδείγματα ἐξακολουθητικῆς ἀφομοιώσεως : 4 ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου : ἐκκλεσίτσα, Ἑλληνόμυθαιδα, Ἑλπενίκη, κεντρεκός καὶ 1 παρὰ συλλαβὴν, πρὸ τοῦ τόνου : ἔλλερικά.

Καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως περὶ τῆς παρουσίας τῶν δύο *e* προκύπτει ἄλλη γενικωτέρα : εἰς ἀπάσας τὰς περιπτώσεις ὑπάρχει συνέχεια τοῦ *e* μέχρι τῆς τονουμένης συλλαβῆς. Ἦτοι, ἐὰν μὲν ἡ φέρουσα τὸν τόνον συλλαβὴ περιέχῃ τὸ *e*, προηγεῖται ἐν *e*, τὸ ἀφομοιούμενον, εἰς τὰς 23 περιπτώσεις : ἀνεγμένα, ἀφωρεσμένος, γεναῖκα (δῖς), κερκέλλα, λεμέρι (τρίς), μαερέματα (δῖς), μαερεύει, μεδέν, μετέρα (τρίς), πεγαίνω (δῖς), πεπέρι, σεμφέρει, τρεβέλλα, ὑπερέτης (δῖς), φελέττο. Προηγούνται δύο *e*, ὧν τὸ μεσαῖον τὸ ἀφομοιούμενον, προτονικῶς εἰς 3 περιπτώσεις : διερμενέας (δῖς), περεμένοντας. Ἐὰν δὲ ἡ τονουμένη συλλαβὴ περιέχῃ ἄλλο φωνῆεν — κατὰ σύμπτωσιν (;) ο εἰς τὰς 5 ἐκ τῶν περιπτώσεων — προηγούνται δύο *e* : ἀρεστερός, Ἑλληνόμυθαιδα, κεντρεκός, περετός, τρεφερός.

Ἡ συνέχεια τῶν δύο *e* παρατηρεῖται καὶ μετατονικῶς : ἀνεξες, βόλεσεν, κάθεσε, ὅπου τὸ τονούμενον φωνῆεν εἶναι ἄπαξ *o* καὶ δῖς *a*.

Ἄνομοίωσιν ἴσως δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν εἰς τὰς λέξεις ὅπου ὑπῆρχον ἐπάλληλα *i*, ὡς εἰς τὰς : Βεργενία¹, γερίζει, (θὰ) γερίσης, γκαλντερίμι (Γκαλντερίμια), Ἑλπενίκη, ἐρήνη, Κρεμίσι, κιτερνίζουν, μερμηγγες², χασερίδ'κος - χασερίλ'κος, χεχεμπλίδια³.

Κατὰ σύμπτωσιν (;) εἰς ἅπαντα τὰ παραδείγματα ὁ ἀνομοιούμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῇ.

Ἴσως αἱ παρατηρήσεις αὗται διὰ μιᾶς εὐρυτέρας ἐρεῦνης, καὶ δὴ καὶ τῶν νοτίων ἰδιωμάτων, μᾶς ὀδηγήσουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι γενεσιουργὸς αἰτία καὶ τῶν δύο τούτων φαινομένων εἶναι ὁ τόνος, τοῦ ὁποίου εὐρύνεται οὕτως ἡ εὐθύνη διὰ τὰς φωνητικὰς μεταβολὰς τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων οὐ μόνον παρὰ τοῖς βορείοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς νοτίοις, ὅπου τυγχάνουν λίαν συνήθη τὰ ἀφομοιωτικὰ καὶ ἀνομοιωτικὰ φαινόμενα. Οὕτως, ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν τὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀτόνων, τὰ τῆς κωφώσεως τῶν *o*, *e*, τὰ τῆς συνιζήσεως, κλπ. φαινόμενα, τὰ ὅποια ἔχω ἐπιχειρήσει

1. Κατὰ τὴν σειρὰν Βιργινία > Βιργενία, διὰ τὸν τόνον — Βεργενία δι' ἀφομοίωσιν. Πβ. Βεργινάδα.

2. Ἐκ τοῦ ἀρσ. πληθ. μερμηγγκοὶ οἱ, ἢ τοῦ οὐδ. μερμηγγκι τό.

3. Ὁ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2,472, ἀμφισβητεῖ σχεδὸν τὴν ἀνομοίωσιν τῶν φωνηέντων ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ, γράφων : «τὸ φαινόμενον τῆς ἀνομοιώσεως ἐν τοῖς φωνήσιν εἶναι πολὺ περιορισμένον ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ».

καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ ἐξετάσω καὶ ἐρμηνεύσω, φαίνεται ὅτι εἰς τὸ βάθος πάσης μεταβολῆς θὰ πρέπει νὰ ἀναζητῆται ἡ ταραχοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ τόνου.

4) Μερικαὶ τῶν περιπτώσεων ἴσως δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν διὰ παρετυμολογίας. Οὕτω π.χ., τὸ δεκαστήριον κατὰ τὸ δέκα, ἐλατουμία κατὰ τὸ ἔλατο, Μεροβλήτης κατὰ τὸ μέρος ἢ μέρα, τρεφερός κατὰ τὸ τρέφω, τρεχιὰ κατὰ τὸ τρέχω, κ.ο.κ., ὡς κατὰ χώραν ἐκάστοτε σημειῶ.

Τὸ παράδειγμα "Ἄδε, τέλος, δύνανται νὰ ἐρμηνευθῆ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἀκολουθοῦντα ὁμοιοτέλευτα *Τάρταρε καὶ Χάρε*, ἐν τῷ στίχῳ : "Ἄδε, *Τάρταρε καὶ Χάρε...*

2. Παραδείγματα u>o

Τοιαῦτα παραδείγματα ἐμφανίζονται εἰς λέξεις εἴτε παλαιὰς ἐλληνικὰς ἐχούσας ἀρχῆθεν τοῦτο ἢ εἰς ὁμοίας ξένης προελεύσεως ἢ ἄλλας τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι εἶχον μὲν ἀρχικῶς ο, ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὸ μετέτρεψαν εἰς u, γενόμενον κοινῶς παραδεκτὸν ἐν τῇ νεοελληνικῇ ὁμιλουμένῃ.

"Ἦτοι ἀναλυτικῶς, κατέγραψα τὰ κάτωθι παραδείγματα :

α) Παρὰ τὰ ὑγρά ρ, λ.

Παρὰ τὸ ρ : *κουραμένα*¹, ἡ (Χρυσ.), *κορέας*², ὁ (Σαμαρ.), *μπορέκι*³ (Κλεισώρ.), (νὰ) *ξεκοραστῆς*⁴ (Κεράσ.), *οῖρά*⁵ (Κεράσ. Ν. Κοτύλ. Κυψέλ.), *Πετρό-*

1. Κουραμένα, ὁ στρατ. ἄρτος.

2. Κορέας, ἐν φρ. στέλνει ὁ γαμπρὸς δυὸ μπράτιμους 'ς τὸν κορέα, γιὰ νὰ τὸν πάρουν. Πβ. *κορεύω* ἐν ἄσμ. : τὰ πρόβατα *κορέψαμε* κ' εἴμαστε λερωμένοι (Ν. Κοτύλ.). Πβ. καὶ Σκύρ. (ΧΙΑ 543, 36) : *κορεύομε* τὰ σφαχτά, καὶ : *κορεύαμε* ἐν' ἀρνί (σ. 36) — ὅθεν ἄρμπεγε τσαὶ κόρευε (σ. 76) καὶ τὸ κοιν. *κορόιδο*, τὸ ὁποῖον ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ *κουρόγιδου*. Βλ. Μ. Φιλήντ., Γλωσσον., 2,124. Πβ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ. Εἰς χειρόγραφα Ν. Πολίτου ἀποκειμένα εἰς τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὁ πολὺς λαογράφος σημειώνει : «Χαριέντως πως διέλαβεν ὁ ἐτυμολογῆσας τὸ «κορόιδο» ἀπὸ τὸ «κορεμένο γίδι». Συνεπικουροῦσι ταύτῃ τῇ ἐτυμολογίᾳ καὶ τάδε ἐν Ἰπείρῳ λεγόμενα περὶ ἀνθρώπου ἀφιλοκάλου : «κορεμένο γίδι, δὲν σὲ θέλω στὸ πανηγύρι» καὶ ἕτερον «κορεμάδι κατσακάδι, δὲν σὲ θέλω στὸ παζάρι». Κατὰ δελτίον Δ. Καμπούρογλου ἐν ΔΙΑ, «κουρόγινδα ὠνομάζοντο οἱ ψυχογιοὶ τῶν κλεφτῶν. Οὗτοι, ὅπως ὡσι ταπεινοὶ καὶ εὐπειθεῖς ἐνώπιον τῶν ψυχοπατέρων, ἐκείροντο κατὰ τρόπον κωμικὸν μὲ τὴν γιδουφαλίδα τὴν καὶ *τραγομαχίφρα* καλουμένην. Ἴσως ἐντεῦθεν καὶ τὸ παιδικὸν περίπαιγμα «κορεμένο γίδι». Τὰ παιδιὰ περιπαίζουν τὸν κορεμένο κτυπάντας παλαμάκια καὶ λέγοντας «κούρεμένο γί-δι, κούρε-μένο γί-δι». Πβ. γενικώτερον περὶ τοῦ οὐ>o Β. Φάβη, Σκύρ. ἰδίωμ., σ. 242-270. Ἐν σ. 247 γράφει : «Ὡς δὲ τὸ *ι* πρὸ τοῦ *ρ* τρέπεται εἰς *ε*, οὕτω καὶ τὸ *ου* πρὸ τοῦ *ρ* τρέπεται εἰς *ο*, οἷον λέγεται... *κορεύου* ἀντὶ *κορευού*» καὶ ἀπὸ τούτου *κόρος*, *βατόμορα*, *μελάνορα*...».

3. Μπορέκι, εἶδος πίττας, ἄνευ προζύμης, τουρκ. *borek*. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ. Πβ. *μπορέκιν* Λυκ. (Λιβύσσ.).

4. Ξεκουράζομαι, ἐν φρ. ἔλα νὰ ξεκοραστῆς (ΧΙΑ 532, 176, ἐκ Σκύρου), *ξεκοράζω*, -ομαι, ὅθεν *ξεκόρασμα*, καὶ *κοράζου*, -ομαι, ὅθεν *κόρασι*. Ἐπι Ν. Πέριδικα, Σκύρος 102 : κάτσε νὰ ξεκοραστῆς, καὶ ΧΙΑ 543, 123 : "Ἄε νὰ ξεκοραστῆς λίγο.

5. Ἦ οῖρά (τοῦ ἀρότρου), λαβῆ (Κεράσ.). Πβ. (ν)ορά τοῦ μουλαριοῦ (Κυψέλ.). Οἱ πολλοὶ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὴ παρὰ τοῖς νοτίοις, μετὰ τοῦ ο τύποι ἴσως μᾶς ὀδηγοῦν εἰς *παραδοχὴν* τῆς ἐρμηνείας τοῦ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 411 : «Ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ *οῖρά* καὶ *οῖρά* φθόγγος

στρογκα¹ τοπων. (Δουτσ.), πορτσαλειώντι² (Κεράσ.), σουρβιά, ή³ (Πλακίδ.), σουρρουπών⁴, (Χρυσ.), σποργίτια⁵, τὰ (κοιν.), Τορκιά⁶, ή (Λικνᾶδ.), φορκιώτ'κο⁷ (Ζούζουλ.), φορλέτσ'κος⁸ (Ν. Κοτύλ.).

ο ἀντί ου ἐρμηνεύεται τὸ μὲν ἐκ τοῦ ὀπίσω, τὸ δὲ ἐκ τοῦ ὄργια-ὄργιά-ὄργια. Παρὰ τοῖς βορείοις ἀνεῦρον τὰ ἐξῆς : ὄργα Ἠπ. ΧΙΑ 655, 256 καὶ ἐν Π. Ἀραβαντ., Παροιμιαστ., 155 καὶ ἐν Σκύρω : Ν. Πέριδικα, Σκύρος, σ. 128. Παρὰ τοῖς νοτίοις : Ἑπτανήσω : Ζάκ. Α. Ζώη, Λεξ. Ζακ., σ. 785 καὶ 803. Λαογρ. 10, (1929), 397 — Ἰθάκ. ΧΙΑ 423, 39. Κεφαλλ., Α. Λουκάτου, Κεφαλ. γνομ., σ. 30. Κύθηρ. ΧΙΑ 559, 114 — Παξ. ΧΙΑ 95 (Μιχ. Δένδια) — Δωδεκανήσω : Ἀστυπ., Κ. Dieter., Südl. Sporad., 40. Κάλυμν. αὐτόθ. Κάρπ., Μ. Μιχαηλίδ., Λαογρ. σύμμ. Καρπ., 1, 319. Κῶς, Σύμ. Κ. Dieter., ἐνθ' ἀν. Πβ. Ἀρ. Κριάτ., Κρητ. ἄσμ., σ. 53 καὶ Κρητ. Ἑστ., τευχ. 3, 27 καὶ 7, 25 καὶ Κ. Dieter., ἐνθ' ἀν. Κύπρ., Ἑπετ. Βυζ. Σπουδ., 5 (1928), 287. Χίος ΧΙΑ 345, 13 (τοπων.). Προπ. ΧΙΑ 689, 291. Σῦρ. ΧΙΑ (ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.). Πβ. καὶ Ν. Πολίτ., Παροιμ., 4, 377 καὶ Χ. Παντελίδ., Φωνητ. νοτ. ἰδιωμ., σ. 25. Καὶ παρὰ Βλάχω τῷ Κρητὶ καὶ Ἐρωτοκρίτῳ (ἐκδ. Σ. Ξανθοῦδίδ., σ. 645). Πβ. καὶ νορὰ ἐν Εὐβ. (Β. Φάβη, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ., σ. 36). Στερελλ. (Δεσφ.) ΧΙΑ 568, 15. Σκύρ. ΧΙΑ 543, 95. Δωδεκανήσω : Καλύμν. (ΧΙΑ 244, 265). Καρπ. Μ. Μιχαηλίδ., Λαογρ. σύμμ. Καρπ., 1, 309. Κῶ Κ. Dieter., Südl. Sporad., 444. Νισύρ. ΧΙΑ Κων/ως 6231, 47. Πβ. Κύθηρ. ΧΙΑ 559, 114, Πελοπν. (Γέμμ.) ΧΙΑ 485, 150. Φιλιατρ. Δελτ. Ἰστ. Ἐθνολ. Ἑταιρ., 2 (1885), 134. Πελοπν. (Μάν.) (ΧΙΑ 628, 88). Ἐπίσης ὄργια Ἄνδρ. (Ἄνδρ. ἡμερολ., 1926, 108) Θήρ. ΧΙΑ 547, 27 καὶ Παρνασσ. 6, 425 καὶ Κ. Dieter., Südl. Sporad., 40 Μῆλ. ΧΙΑ. Μύκ., ΧΙΑ 591, 72, Πάρ. ΧΙΑ 545, 22. Σέριφ. (ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.). Σίφν. (ὁμοίως) καὶ Κ. Dieter., ἐνθ' ἀν., καὶ Ν. Πολίτ., Παραδ., 1, 107. Σῦρ. Κ. Dieter., ἐνθ' ἀν. Τήν. (ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.). Ἐπίσης ἐν Πάτμ. ΧΙΑ 690, 194. Χίω Η. Pernot, Parl. Chio, 1, 125, 155 καὶ 537. Κ. Κανελλάκη, Χιακ. ἀνάλ., σ. 274 καὶ 470. Σμύρν. ΧΙΑ (Κων/ως) 235, 31 καὶ 5640, 23. Βλ. καὶ Λαογρ., 10 (1929), 472. Ὁ τύπ. καὶ παρὰ Σομ. Πβ. καὶ ὄργια Στ. Βίου, Χιακ. γλωσσ., σ. 18. Τέλος, ὁ τύπ. νορῖα ἐν Εὐβ. (Ἄνδρων.) ΧΙΑ 527, 48 καὶ Κουρουνίω (Εὐβ.) ΧΙΑ 656, 52. Νάξ. (Ἀπύρανθ.) ΧΙΑ 548, 114, καὶ 571, 538 καὶ Γ. Χατζίδ., ΜΝΕ 2, 411. Πβ. καὶ Λαογρ. 15 (1953), 99 (Νάξ.). Σερῖφ. (ἀποστ. Ἰ. Βογιατζίδ.) Σίφν. ΧΙΑ 160, 40. Τήν. Κ. Dieter., Südl. Sporad. 40.

1. Πετρόστρουγκα.

2. Προυτσαλιούντι (= ὄργῳσι πρὸς συνουσίαν, ἐπὶ αἰγῶν) ἐν φρ. τὰ γίδια πορτσαλιώντι.

3. Σουρβιά, τὸ δένδρον, ἐν τοπων. Ἐν τῷ (= 'ς τοῦ) Παντοπώλῃ τῇ Σορβιά. Βλ. Η. Γεννάδ., Λεξ. Φυτολ., σ. 720 : τὸ φυτὸν ὄσα (sorbus - γαλλ. sorbier). Πβ. συνήθ. τύπ. σουρβιά ἐν τῇ περιοχῇ καὶ σουρουβιά ἐν Λουκομ. καὶ σουρβα, τὰ ὁ καρπὸς καὶ τὰ κλάναδα Πρωτοχρονιάς, ἀπὸ τῶν κατ' αὐτὰ χρησιμοποιουμένων κλάδων σουρβιάς.

4. Σουρρουπώνει, παρὰ τὸ σουρρουπ'σε (Πεντάλ.). Πβ. καὶ Η. Παναχριστοδ., Θρακ. ἡθογρ., 1, 107 : Πάνω στὸ σουρροπο. Περὶ τῆς ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *σούρροποκσύν, πρόθ. + ῥύπος βλ. Ν. Λεκαβάλλα, Ἀθηνᾶ 27 (1915), 343. Σ. Ξανθοῦδίδ., Ἀθηνᾶ 38 (1926), 436 κέξ., Μ. Φιλίητ., Γλωσσογν., 1, 185. Πβ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 235.

5. Σπουργίτια. Καθ' ἅπασαν τὴν περιοχὴν. Πβ. Η. Pernot., Parl. Chio, 1, 155 : σποργίτες ἐν Ἐλύμπω Χίου.

6. Ἐν ἄσμ. : Τορκιά μεγάλη πλάκωσε, μαύρη σάν καλιμακούδα. Πβ. Τορκιχώρ' (Αγ. Σωτ.).

7. Φουρκιώτικος, ὁ ἀνήκων εἰς τὸ χωρίον Φούρκα : 'ς τὸ φορκιώτ'κο μέρος.

8. Φουρλέτσικο, ὄργανον δι' οὗ κτυποῦν τὸ γάλα ἐντὸς τῆς κάδης πρὸς παραγωγὴν τοῦ βουτύρου. Πβ. τύπους φορλιέτσ'κο (Πολυκάστ. Σαμψρ.), σφουρλέτσ'κος (Βογατσ.), σφουρλέσκου (Πεντάλ.). Ἡ λ. ὑποκορ. τοῦ φούρλα, ὅπερ ἐν μὲν τῇ περιοχῇ σημαίνει τὰς πτυχὰς τῆς φουσταλέλλας, ἀλλαχοῦ δὲ τὴν βέμβικα (βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 284, ἐκ τοῦ ἰταλ. *frullo*). Ὡς γνωστὸν, τὸ ὡς ἄνω ὄργανον τοῦ γάλακτος φέρει εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον ἀκτινωτὸν κύκλον, ὡς τροχὸν ἀμάξης.

Νόθον *μ > ο* : *ἀσπριδερός*¹ (Κλεισώρ.), *πιτορόπ'ττα*² (Αύγερ.), *πορνάο'*³ (Σαμαρ.), *φλοριά*⁴. Τέλος σημειῶ τὸ ἀμφιβόλου ἔτυμολογίας *ρομποκομπολόγης* (Ρόκαστρ.) ἐκ καθαρογλωσσήματος⁵.

Παρά τὸ *λ* : *βολειέμαι*⁶ (Δίλοφ. Λικνᾶδ.), (νὰ) *βολλώσωμε*⁷ (Πιρσόγ.), *δολεύομε*⁸ ('Αγ. Σωτ. Νεάπ.), *λολούδ'*⁹ (Πεντάλ.), *λομάκι*¹⁰ (Μόρφ.),

1. 'Ασπριδερός<ἀσπριδερός. Τὸ ΙΑ ἐν λ. *ἀσπριδερός* ἔχει τὸν τύπ. *ἀσπριδερός* ἐξ 'Ηπ., Πελοπ. (Μάν.) καὶ Λεξ. *Αἰνιᾶνος*. Πιθανὸν νὰ ἐσχηματίσθῃ ἐκ τοῦ *ἀσπριδερός* δι' ἐκκρούσεως τοῦ ἀσθενεστερίου *ι* — τοῦ *ο* ὄντος τοῦ κατ' ἐξοχὴν συνδετικῶ φωνήεντος, (κατὰ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 244 καὶ 2, 315).

2. 'Η συνήθ. *πιτουρόπιττα* ἐν τῇ περιοχῇ κατασκευαζομένη με *πέτουρα* (= φύλλα ζύμης), *τυρόν*, κλπ. (ΧΙΑ 681, 312). Κατὰ *G. Meyer*, *Neugr. Stud.*, 2, 71, ἡ λ. ἐκ τοῦ ἀλβαν. *pete* = φύλλον πλακουντίου... *petule* = μικρὸς στρογγύλος πλακοῦς. 'Ο *G. Murru*, *Rumän. Lehnwört.*, σ. 38, ἔτυμολογεῖ ἐκ τοῦ νοτιορουμ. *pètur*, πληθ. *pèturre*, ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ.

3. Κατὰ τὴν σειρὰν *πρινάρι-πρινάρι-π'ρνάρ'* - *πουρνάρ'* (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου *ι*) — *πορνάρ'*.

4. Τὰ συνήθως καὶ ἐν τῇ κοινῇ νεοελληνικῇ *φλοριά* προφερόμενα, συνηθέστατα διὰ τοῦ *ο* ἀκούονται καὶ ἐν τῇ περιοχῇ, ἴσως διὰ τὴν τάσιν τῶν ἰδιωμάτων — καὶ δὴ ἐν ἄσμ. ... "Άφες με, Χάρε, ἄφες με, καὶ πᾶρε τὰ *φλοριά* μου.

5. 'Έχοντας οὕτω : 'Ο Ρούμπης, ὁ Κούμπης, ὁ *ρομποκομπολόγης*, ἀνέβηκε 'ς τὴν ρουμπιά, 'ς τὴν κουμπιά, τὴν *ρομποκομπολογία*, νὰ φτάσῃ τὰ ρουμπιά, τὰ κουμπιά, τὰ *ρομποκομπολόγια*. Τὸν ἐπίασαν οἱ Ρούμπηδες, οἱ Κούμπηδες, οἱ *ρομποκομπολόγηδες*... 'Ενταῦθα ἡ πρέπει νὰ νοήσωμεν ὅτι ὁ Ρούμπης εἶναι ὁ σύζυγος τῆς Ρουμπίνας — διότι λέγεται καὶ ἡ Ρουμπίνα, ἡ Κουμπίνα — ἢ ὅτι ἐκ τοῦ **ρουμπινοκομπολόγια* ἀποχωρισθέντος εἰς τὰ σύνθετα αὐτοῦ ἐπλάσθησαν ὁ *Ρούμπης* καὶ ὁ *Κούμπης*. 'Ὡς *Ρουμπῆς* καὶ *Κουμπῆς* γνωστοὶ ἀλλαχοῦ.

6. Καὶ *βολοῦμαι* (Λικνᾶδ.) ἐκ τοῦ *βούλομαι*. 'Εν ἄσμ. : *βολειέμαι* μιά, *βολειέμαι* δυό, *βολειέμαι* τρεῖς καὶ πέντε, | *βολειέμαι* νὰ ξενιτευτῶ πολὺ μακρὰ 'ς τὰ ξένα (Λικνᾶδ.). Πβ. καὶ παροιμ. ἀλλιῶς *βολειέσαι*, ἀλλιῶς θέλει ὁ Θεὸς (Δίλοφ.). 'Αλλὰ καὶ *βουλειῶμαι* μιά... (Ζούζουλ). Εἰς τὸ ΙΑ, ἐν λ. *βούλομαι*, οἱ ὡς ἄνω τύποι (μετὰ τοῦ *βο-*) οὐδαμῶθεν παραδίδονται. Πβ. *βόλεσεν* ἐν σ. 21.

7. Βουλλώνω, ἐν φρ. *ρίχνομε* τὸ μούστο 'ς τὰ βαρέλλια δίχως νὰ τὰ *βολλώσωμε* 'ς τὴν ἀρχή. Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ. 'Εν 'Αρχ. Πόντ. 18 (1953), 10, τύπ. «*βολώνω* = *ένώνω*, *συνδέω*». Πρόκειται περὶ τοῦ *βουλλώνω* ;

8. 'Εν φρ. τὸ φθινόπωρο *δολεύομε* τὸ χωράφ' ἐν' ἀλέτρι (Νεάπ.) — *δολεύ'νε* ('Αγ. Σωτ.). Πβ. ἐν ΧΙΑ 56, 189 Δ. Λουκοπούλου, ἐκ Σιατίστης Μακεδ. «*ένα ἀνπέλι... δολέβονται* (ἐκ χειρογρ. κώδικος τοῦ 1834 — ὅπερ ὅμως δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ γράφοντος — εἰ μὴ καὶ αὕτη, φωνητικῶς τοῦλάχιστον, ἀποδίδει πιστότερον τὴν γλῶσσαν τοῦ γράφοντος. Τοῦτο διεπίστωσα κατὰ τὴν φυλλομέτρησιν τοῦ δημοτολογίου Χρυσῆς (βλ. σ. 12), ὅπου τὰ ὀνόματα ἀνεγράφοντο μετὰ κωφώσεως τῶν *ε* καὶ *ο*... Τὸ συνήθ. ἐν τῇ περιοχῇ εἶναι *δ'λιεύω* ἢ *-ου*.

9. Λουλούδι, παρὰ τὸ συνήθ. *λούδ'*, ἐν τῇ περιοχῇ, καὶ *λούθ'* (Σιάτ.). 'Εν ἄσμ. : Κάνας κάμπος δὲ μ' ἄρεσε' ἕνα βονὸ μού ἄρεσε, πῶχει χορτάρια πράσινα καὶ τὰ *λολούδια* κόκκινα. 'Εκ τύπ. *λ(ου)λούδ(ι)* διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν ἔχομεν συνηθέστατα μὲν *λελούδι*, ἀλλαχοῦ, σπανιώτερον δὲ *λιλούδ'* Θεσσ. (Δομοκ.) ΧΙΑ 696, 87, Αἰτωλ. ΧΙΑ 386, 173 καὶ *λολούδ'* ἐν Βοίῳ μόνον. Πβ. καὶ παρὰ *Ε. Μπουντώνα*, Βελβ., σ. 94.

10. Λουμάκι, δεινδρύλλιον (συνήθ. ἐν τῇ περιοχῇ). 'Ο τύπ. *λομάκι* καὶ ἐν Σκύρω, ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ βλαστοῦ μύρτου (*N. Πέρδικα*, Σκύρος, σ. 135 καὶ ΧΙΑ 543, 35 καὶ *λομάτσι* ὁμοίως ἐν Σκύρ. ΧΙΑ 532, 81. 'Επίσης ἐν 'Ιμβρῳ, παρὰ τὸν *λουμάκι* : ΧΙΑ 357, 7 : «*ἔϊσιο ξύλο διὰ στυλάρια, βλαστάρια*». Καὶ ὁ τύπ. οὗτος διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν, ὡς ἐν σημ. 9, διὰ τοῦ *λ'μάκ'* : 'Ηπ. (Ζαγύρ.) ΧΑΑ 6, 502 καὶ 652, 64. Περὶ τῆς ἀμφιβόλου ἔτυμολογίας τῆς λ. ἐκ τοῦ **λειμάκιον<λείμαξ* βλ. ἐν *N. 'Ανδριώτ.*, ΕΛ, 127.

πολλά¹ (Ν. Κοτύλ. Ροδοχώρ.).

Ἐκ νόθου *υ* προελθόντος ἐκ παλαιοῦ *ο* (καὶ *ω*) ἢ *ι* (καὶ *υ*) : κομπολιά, ἡ² (Ροδοχώρ.), κοτσάκια, τὰ³ (Ζούζουλ.), κουλιομπήθρα, ἡ⁴ (Χρυσουργ.), ντολάπ⁵ (Σιάτ. κ.ά.), πολάω⁶ (Ἑπταχώρ. Ρόκαστρ. Χρυσ.).

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα *μ*, *ν* :

Παρὰ τὸ *μ* : κομπάρως⁷ (Ν. Κοτύλ. Σαμαρ. Φούρκ.), κομπάσσο⁸ (Λικνᾶδ.), κομπέδες⁹ (Ζούζουλ.), κομπιά, τὰ¹⁰ (Λύγερ. Κλεισώρ. Κυψέλ. Ν. Κοτύλ.),

1. Πολλά. Πβ. πολλάκι ἐν ἄσμ. : ἓνα πολλάκι ἕκατσε ᾽ς τὸ (= ᾽ς τοῦ) Κουσταντῆ τῆ σέλλα (Λικνᾶδ.) — ἓνα πολλάκι ἔρχεται ᾽πομέσ᾽ ἀπὸ τὴν Πόλη (Ρόκαστρ.). Ἐν ΧΙΑ 233, 78 : πᾶμε, πολλί μου. Πβ. P. Lagarde, Neugr. Kleinas., σ. 16 : Τί τὰ ποῖκες τὰ παιδιὰ μου ; τί τὰ ποῖκες τὰ πολλοῦπα μου ; Ἐν ὑπόσημ. γράφει : ἀλέξιος καππαδοκική, ὁμόρριζος τῶ ἑλληνικῶ πῶλος».

2. Κορομηλιά, ἐκ τοῦ κουμπουλιά (Βουχορ. Κυψέλ.) κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν : κορομ᾽λιά (Λουκόμ.), κουρουμ᾽λιά (Λάγκ. Λυκόρ.), κουρουμπλιά (Δίλοφ. Ἑπταχώρ. Ζούζουλ. Κεράσ. Μόρφ. Πευκόφ. Σκαλοχώρ.), κ᾽ρουμπλιά (Σαμαρ.), ἢ κουρ᾽μπλιά-κουμ᾽λιά (Χρυσ.), κουμπλιά (Ἄετομ. Σαμαρ. Χρυσ.), κουμπουλιά (Βουχορ. Κυψέλ.), ἐξ οὗ παραλλήλως, διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν : κομπολιά (Ροδοχώρ.) καὶ κουμπιλιά (Λάγκ.). Πβ. καὶ κουγκουλιά ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου (Δαμασκ.). Πβ. καὶ κόμπολα = κορόμηλα (Ροδοχώρ.) οἱ καρποὶ τῆς κομπολιάς.

3. *Κλιτσάκια, αἱ μικραὶ γυρισταὶ καταλήξεις τοῦ ξυλίνου μέρους τοῦ σάγματος ὑποζυγίου, δι᾽ ὧν διέρχονται τὰ σχοινία προσδέσεως τοῦ φορτίου — ἐκ τῆς ὁμοιότητος πρὸς μικρὰς κλίτσες. Ἡ ἐξέλιξις κατὰ τὴν ἐξῆς ὑποθ. σειρὰν : κλιτσάκια - κλ᾽τσάκια - κλουτσάκια (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου) — κουλτσάκια (διὰ μετάθεσιν τοῦ ὑγροῦ) — κ᾽λτσάκια - κ᾽τσάκια - κοτσάκια (διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου).

4. Κολουμπήθρα-κουλ᾽μπήθρα-κουλουμπήθρα-κουλιουμπήθρα (τὸ *ι* διὰ σύμφυρσιν τῶν *λυ+λου* - ἵνα μὴ δεχθῶμεν ἰδιάζουσαν προφορὰν τοῦ *υ*, ὡς ἐν Μεγάρους, Κύμη, παλ. Ἀθηναϊκῆ διαλέκτῳ, Αἰγίνῃ, Μάνῃ. Βλ. Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 53 καὶ 2, 277. Πβ. κουλιουμπάου ἐν τῇ περιοχῇ καὶ κολεμπάου (ἐν τοῖς προηγ. σ. 22).

5. Ἀποκατασταθὲν οὕτω εἰς τὸ ἀρχικὸν τουρκ. *dolar* (Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 164). Πβ. καὶ ντολάπα, ἡ (Χρυσ.) καὶ ντελάπ, (Πευκόφ., ἐν τοῖς προηγούμεν.). Ὁ τύπ. ντολάπι ἐν Θράκῃ, (Μαλγάρ. κ.ά.) Ἀρχ. Θρακ. Θησ. 3 (1936-37), 137 καὶ 4 (1937-38), 60. Κρήτ. (ΧΙΑ 473, 86 καὶ 620, 310, 477. Κυθῆρ. (ΧΙΑ 559, 106). Κρήνη (ΧΙΑ 37, 43). Πβ. τολάπι Ἀγ. Τσοπαν., Ἰδιώμ. Χάλκ., σ. 95. Πβ. καὶ τολάπ᾽ Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 16 [1951], 158 καὶ Κύπρ. (Κυπρ. Σπουδ., 1 [1937], 166).

6. Ὅχι πωλάω βεβαίως, ὡς ἀρχικῶς, ἐν φρ. ἀγοράζω καὶ πολάω καὶ ἄσμ. : Εἶδα πολοῦν τὰ σπίτια μου, παντρεύουν τὴν καλή μου.

7. Ὁ κοιν. κομπάρως, ὡς συνήθως καὶ ἐν τῇ περιοχῇ παρὰ τὸ κουμπαρούλι. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ἰπ. (Δρόβιαν.) καὶ Δαρδαν. (ΧΙΑ 246, 184) καὶ παρὰ Σομ. Ἐκ τοῦ ἐνετ. *compare* (Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 111).

8. Τὸ κοιν. κομπάσσο, ἐκ τοῦ ἐνετ. *compasso* (= διαβήτης — Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 106). Πβ. κομπασσάρω ἐν ἄσμ. : νὰ κομπασσάρῃς τὸν καιρὸ, νὰ βγοῦμε σὲ λιμάνι (Λικνᾶδ.).

9. Κουμπές (= ὄβλος ναοῦ), ἐν φρ. φτεϊάν ὄβλους, *κομπέδες. Ἐκ τοῦ τουρκ. *kubbe* (Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 111).

10. Κουμπιά, ἐν ἄσμ. : κόπ᾽καν τὰ χρυσᾶ κομπιά καὶ φά᾽καν τὰ βυζά της (Κλεισώρ.). Ὁ τύπ. καὶ ἀλλαγῶ τῆς Μακεδ. (Λαογρ. 6 [1927], 508). Ἐπίσης ἐν Βιθυν. (Κίω) ΧΙΑ 699, 84 καὶ Ἰθάκ. (Ἰμμερολ. Μεγ. Ἑλλάδ., 1926, 273. Κερκ. ΧΙΑ 140, 77. Κρήτ. (Κρητ. Ἔστ., τεύχ. 3, 29 καὶ ΧΙΑ 323, 78) καὶ παρὰ Σομ.

κομπολιά, ἢ ¹ (νά) σκομπωθῆς ² (Λικνῶδ.), στομπίζομε, -ουν ³ (Κορυφ. Μόρφ.).

Παρά τὸ ν : βοινιά, ἢ ⁴ (Αὐγερ. Βογατσ.), βονὸ ⁵ (Κλεισῶρ. Πεντάλ.), Κουδονόβρουσ' ⁶ (Δαμασκ.), μπονάρ' ⁷ (Πεῦκ.), μποντρούμια, τὰ ⁸ (Πεντάλ.), ὀντίζουν ⁹ (Κεράσ.), φοντωτό ¹⁰ (Βοτάν.).

Ἐκ τοῦ ἐπιθ. κανοῦτος τὰ σύνθετα ἀσπροκάνοτη-μαυροκάνοτη ¹¹ (Κεράσ.).

γ) Παρά τὰ οὐρανικά κ, γ :

Παρά τὸ κ : ἄκογα ¹² (Ζούζουλ.), Ἀρκοδάλινο ¹³ (Κεράσ.), Ἀρκοδότρυπα,

1. Βλ. ἐν τοῖς προηγουμένοις, σ. 43.

2. Ἐν φρ. πρέπ' νὰ σκομπωθῆς, γιὰ νὰ ζήσης. Ἴσως δι' ἄνομι. ἐν τῇ συνεφ. νὰ ἀνασκομπωθῆς ἐξέπεσεν ἡ πρόθ. ἀνά. Τὸ ΙΑ ἐν λ. ἀνασκομπώνω ἔχει τὸν τύπ. ἀνασκοδώνω ἐκ Μεγάρ. καὶ ἄνεκοδώνω ἐκ Θράκ. (Σαρεκκλ.). Ἐκ μεσν. ἀνα(σ)κομπώνω. Ὁ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 14, ἐτυμολογεῖ ἐκ μεσν. ἀνακομβώνω.

3. Στομπίζω (= κοπανίζω ἐν ἰγδίω), ἐν φρ. ἔς τὴν πινάκα στομπίζομε τὸ σκόρδο (Μόρφ.) καὶ ἐν ἄσμ. : μετὰ τὸ γόνατο στομπίζουν, μετὰ τὸ ἴφι τὸ κοσκινίζουν (Κορυφ.). Κατὰ τὸν Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 241, ἐκ τοῦ οὐσ. στοῦμπος (= γουδι) <σλαβ. *stoupra* (G. Weigand, ἐν Balkan. Archiv., 4, 23). Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ὀτράντω: Βλ. G. Morosi, Studi dial. Otrant., σ. 175, καὶ Μπόβα : βλ. A. Pellegrini, Dialet. Bona, 1, 137. Ἐπίσης ἐν δελτίω ΧΙΑ ἐξ Ἠπείρου.

4. Καὶ βοινιά (Κεράσ.) <βουινιά (= κόπρος βοός). Κατὰ τὸ ΙΑ, ἐν λ. βουινιά, ἐκ τοῦ ἀρχ. βοών > β(ο)ωνιά-βωνιά. Καππ. (Φερτ.), σβωνιά Πελοπν. (Βασαρ.).

5. Βονὸ, ἐν ἄσμ. : ποιὸς εἶδε ψάρια ἔς τὸ βονό, ἔς τὴ θάλασσα μπαζέδες (Κλεισῶρ.). Κάνας κάμπος δὲ μ' ἄρεσε, ἓνα βονὸ μοῦ ἄρεσε, πῦχει χορτάρια πράσινα καὶ τὰ λολοῦδια κόκκινα (Πεντάλ.).

6. Κουδονόβρουση, τοπων. Πβ. ἐν ΧΙΑ ἐκ Χιμάρας, Θράκ. (Αἰν.) Μακεδ. (Σισαν.). Ὁ τύπ. κωδῶρι ἐν Φαράσοις Καππ, Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 16 : «τὸ ἰδίωμα τῶν Φαρ. διατηρεῖ, ὅπως καὶ ἡ διάλεκτος τοῦ Πόντου, τὸ ω ὡς ο ἐκεῖ, πού ἡ κοινὴ τὸ ἔτρεψε σὲ ον ... κωδῶρι». Πβ. αὐτόθ., σ. 55 καὶ 80. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Ἠπ. ΧΙΑ 376, Παξ. (ΧΙΑ Μιχ. Δένδια, Παξιακὸν γλωσσάρι. 1915) Γρεβεν. ΧΙΑ κωδῶν' ἐν Ποντ. (Ἀρχ. Πόντ., 6 [1934] 195 καὶ 15 [1950], 236 καὶ 18 [1953], 35), κωδῶνιν Πόντ. Ἀθηνᾶ 37 (1925) 179. Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 307 : κωδῶνιον-κωδῶνιν-κωδῶνιν-κωδῶνιν. Ἐπίσης ἐν 2, 287 καὶ 1, 255 καὶ 259 καὶ 651.

7. Μπουινάρ' (= φρέαρ) σύνθηθ. ἐν τῇ περιοχῇ. Ὁ τύπ. ὡς τοπων. Ἐκ τοῦ τουρκ. *runar*.

8. Μπουντρούμι, ἐν ἄσμ. : μετὰ γέρασαν τὰ βάσανα, τῆς Λάρ'σας τὰ μποντρούμια. Πβ. καὶ Α. Ζυώνη - Α. Ράχου, Τραγοῦδ. Γρεβεν., σ. 7 : Καὶ πέθανε ἔς τὴ φυλακή, ἔς τὰ ἔρημα μποντρούμια. Ἐκ τοῦ τουρκ. *bodrum* (<ἰππόδρομος). Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 156.

9. Ἀντὶ τοῦ συνήθους οὔ(ι)ντίζω (<τουρκ. *uymak*), ἐν φρ. ὀντίζουν (= ὁμοιάζουν) ἔς τὴν τρίχα. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Εὐβ. (Κύμ.) Λαμ. Μακεδ. (Καστορ.). Πβ. ὀντίζω Εὐβ. (Κάρυστ. ΧΙΑ 30, 113 — Κορυφ. ΧΙΑ 645, 5. Κύμ. Ὑάχν. ΧΙΑ 683, 133) Ἠπ. (ΧΙΑ Κων/ως) Θράκ. (Ἀρχ. Θράκ. Θεσ., 3 [1936-1937], 209) Μακεδ. (Καστορ. ΧΙΑ 284, 99) Πελοπν. (Βούρβουρ. ΧΙΑ 346, 108 Καλάβρ. ΧΙΑ 431, 54. Τρίκαλ. Κορινθ. ΧΙΑ 420 κ.ά.). Πβ. καὶ Ι. Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, 2, 439 : «ὁποῦ ὀντίζει κ' ἐκεινοῦ τοῦ ἀγίου ἀνθρώπου ἢ ψυχῆ μ'...». Πβ. καὶ ὀντιάου Στερελλ. (Ἀράχ. ΧΙΑ 568, 89).

10. Ἐν ἄσμ. : νὰ βρῶ κλαδάκι φοντωτό, ἔς τὴ ρίζα ἓνα λεθάρι.

11. Ἐν φρ. ἀσπροκάνοτη γίδα (= ἡ ἔχουσα χρῶμα βασικὸν τεφρόν, καὶ λευκὸν κατὰ μέρη). Τὸ ΙΑ δὲν ἔχει τὸν τύπ. ἐν λ. ἀσπροκάνοτος. Τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἐκ τοῦ ἰταλ. *canuto* (= πολικός), ὃ ἐκ τοῦ λατιν. *canus* = λευκός.

12. Ἀκουγα, ἐν φρ. ἤμην μικρὸς τότε, ἀλλ' ἄκογα τί λέγαμε.

13. Ἀρκοδάλινο, τοπων.

ή¹ (Χρυσ.), κοβέντα² (Λικνᾶδ.), Κοκκιά, τὰ³ (Δίλοφ. Χρυσουργ.), κοτάλ', τὸ⁴ (Κυψέλ.), κοτί⁵ (Ν. Κοτύλ. Πεῦκ.), κοτσαμάρα⁶ (Κυψέλ. Λάγκ. Πεῦκ.),

1. Ἀρκουδότρυπα, τοπων. Τὸ ΙΑ ἐν λ. δὲν ἔχει τὸν τύπ. Πβ. ὅμως ἀρκουδάμαξα (Σκαλοχώρ.) «μὲ ρόδες ὀλόξυλες» — ὄχι ἀκτινωτές.

2. Κουβέντα, ἐν ᾄσμ. : μόν' κελαδοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη κοβέντα. Ὁ τύπ. καὶ ἐν ΧΙΑ ἐκ Θρακ. (Αἴν.) καὶ Μακεδ. : Παροιμ. κοβέντα κοβεντούλα, τρώει ὁ λύκος τὴ βιτούλα. Ὁ τύπ. κοβεντιάζω καὶ ἐν ΧΙΑ ἐκ Μακεδ. : μὲ τὰ πουλιὰ κοβέντιασε καὶ μὲ τὰ χελιδόνια. Καὶ ἐν ΧΙΑ ἐξ Ἑπ. Πβ. καὶ C. Fauriel, Chants popul., σ. 138 : κοντὰ κρατεῖ τὸν μαῦρον του, κρυφὰ τὸν κοβεντιάζει. Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ., ἐκ τοῦ λατιν. conventus, βλ. Ἰωάννου Καλιτσουδάκη, Conventus - κομβένδος - κουβέντα : Εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου, 470-474, Ἀθῆναι 1935.

3. Κοκκιά, τοπων. (τόπος, ὅπου εὐδοκιμοῦν τὰ κοκκιά) (Χρυσουργ.) καὶ ἐν φρ. μαερέματα... τὸ λαθύρ', φακῆ, κοκκιά (Δίλοφ.). Πβ. κοκκίν Πόντ. (Λαογρ. 10 [1929-30], 574 καὶ Ἀρχ. Πόντ., 15 [1950], 231, κοτῶν Καππ. (Φάρασ., Ν. Ἀνδριώτ., Γλωσσ. Ἰδίωμ. Φαράσ., σ. 60) = κοκκίον (σιτάρι). Κοτῶζω (= ρίπτω εἰς τὰ ζῶα κόκκους κριθῆς, βρώμης) Κῶς (Λαογρ., 14 [1952], σ. 227). Κοκκάκια (= εἶδος μύκητος) Ρόδ. (ΧΙΑ 534, 147). Ἐν Τριφυλίᾳ, κατὰ τὸ ΧΙΑ 553, 30-31, ἐν ἱκανῇ ἐκτάσει, ἰδίως ἐν τοπωνυμίοις, σύνθετα μετὰ τοῦ κοκκο- : Κοκκάλωνο-Κοκκίσ'κου, τὰ (καὶ κατὰ πληροφ. τοῦ ἐκεῖθεν καταγομένου συναδέλφου Δημ. Κρεκούκια, ἐκ τοῦ Κοκκίστικα = μέρος, ὅπου εὐδοκιμοῦν τὰ κοκκιά) — Κοκκίστρα, ἡ (ὁμοίως) — Κοκκόβουνο - Κοκκόραχη, ἡ. Πβ., κατὰ τὸν ἴδιον, κοκκόρωμο (πληθ. κοκκορώματα) = εἶδος ἐδωδίου πόας ὁμοίας τῷ σόγχῳ (ἐν Γορτυνίᾳ) ἐνῶ ἐν Τριφυλ. τὸ ἀνθοφόρον στέλεχος βολβοῦ ἐδωδίου, τὸ ὁποῖον, ἀφαιρουμένων τῶν ἀνθέων, τρώγεται ἐπίσης μαγειρευόμενον. Πβ. καὶ κοκκοῖδ' (= μώλωψ, Σιάτ.). Ἐν ΧΙΑ ἐσχάρα πληγῆς.

4. Κουτάλι, παρὰ τὸ σύνθηθ. ἐν τῇ περιοχῇ χ'λιόρ'.

5. Κουτί.

6. Κοτσαμάρα, νόσος τῶν προβάτων προκαλοῦσα χῶλωσιν αὐτῶν. Πβ. ἐν ἱατροσοφίᾳ 16ου αἰ. ἐξ Ἀθηνῶν (ΧΙΑ 43, 161) : «Ἄλογον ἂν κοτσαμάρα ἀπὸ ταγῆν...» — ὅπερ ἴσως ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδίαν νόσον, καθ' ὅσον ἡ κοτσαμάρα ὀφείλεται ἐπίσης εἰς νόσον τοῦ ἥπατος προερχομένην ἐκ σκωλήκων εὐρισκομένων εἰς τὰ ὑπὸ τῶν προβάτων τρωγόμενα χόρτα, ἄλλως (γ)κλαμπάτσα <γακλαμπάτσα (<κουτσοβλ. gálbeatsa = ἥπατιτις). Πβ. καὶ τοπων. Κοτσομύτης (Δίλοφ.). Ἡ πληθώρα τῶν ἀπὸ κοτσο- ἀρχομένων συνθέτων τύπων, τοὺς ὁποίους ἀνεῦρον κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ΛΙΑ, ἀποδεικνύει, νομίζω, τὸ ὄρθον τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως ἐκ θέματος κοψο- τοῦ ρήμ. κόπτω, ὡς προτείνει ὁ Κ. Ἀμαντος ἐν Ἀθηνᾶ 28 Λεξικογρ.. Ἀρχ., σ. 124-125. Πβ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 114 καὶ Γ. Χατζιδ., Ἐπιστ. Ἐπετ. Πανεπ. Ἀθ., 13 [1916-1917], 185. Πβ. κοτσοπόδαρος ἀντὶ κοψοπόδαρος, ὅθεν, καθ' ἃ ἐδίδαξεν ὁ Ἀμαντος, προῆλθε τὸ ἐπίθ. κοτσός-κουτσός. Περὶ τούτων ἐνισχυτικὰ πβ. καὶ Φ. Κουκουλ., Βυζαντινὰ παρων., ἐν Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλολ. Σχολ. Πανεπ. Ἀθ., 4 (1953-1954) 69. Πβ. καὶ κοψοκέφαλος ἐν φρ. «ἔπεσε κοψοκέφαλος» (= βαρέως ἀσθενῆς) Μάνη ἐν ΧΙΑ Ἀναστασίας Κουκουλέ (ἀδελφῆς τοῦ Φαίδωνος). Ἐπίσης Κοψομύτης Πελοπν. (Βαμβακοῦ) Φ. Κουκουλέ, Οἶνοντ., σ. 230 καὶ κοψονούρης ΧΙΑ (Ἀν. Κουκουλέ). Ἐν τῷ ΑΙΑ ἔχουν ἀποθησαυρισθῆ τὰ ἐξῆς : κοτσάφτης Κέως ΧΙΑ 45, 246 Πελοπν. (Βαλτέτσ.) Λαογρ. 1 (1909), 386. Πβ. κοτσάφτης ἐν Μυκόνῳ ΧΙΑ 591, 51 (συλλογὴ τοῦ γράφοντος). Κοτζάφτης ἐν E. Legrand, Chans. popul. gr., σ. 12, κοτσάφτ'κο γίδι ἐν Θράκ. (Σκοπέλ.) Ἀρχ. Θράκ. Θησ. 8 (1941-1942), 173· κοτσάφτα γίδα, κοτσάφτικο γίδι Κορινθ. ΧΙΑ, 420, 426. κοτσαύλης (= χωλῶς) Σύμ. κοτσαφτίζω Πελοπν. (Μανιάκ. ΧΛΑ 1478, 118) κοτσίζω (= χωλαίνομαι) Πόντ. καὶ μεταβ. κοτζίζω ἢ κοτζώνω (τὸν σκύλλον) = καθιστῶ χωλὸν (αὐτόθ. Ἀρχ. Πόντ. 16 [1951] 219) κοτσοδάχτυλο(ν) Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 6 [1934], 189 καὶ 15 [1950], 233). κοτσοκέρα γίδα (= μὲ κομμένα κέρατα) Ἀνδρ. (σημ. Φ. Κουκουλ.) Κέως (ΧΙΑ 45, 246) Πελοπν. (Μεσσ. ΧΙΑ 529, 47 κ.ά.). Πβ. καὶ κοσοκέρα Μύκ. κοτσοκέρι (= ὑπόλειμμα κηρίου) Πόντ. (Ἀρχ. Πόντ. 6 [1934], 189) κοτσοκεφαλιάζεται τὸ στάρι (= πίπτουν τριβόμενοι οἱ κόκκοι τοῦ

κοτσ'λιά, ἡ¹ ('Αγ. Σωτ. Αὐγερ.), σκοτιὰ-σκολιά², τὰ (Σαμαρ.), κοφέττα, τὰ³ (Σαμαρ.), Κοφοξ'λιά, ἡ⁴ (Νόστιμ.).

Παρά τὸ γ : Γοδι⁵ (Χρυσ.).

στάχυος ὅταν δὲν θεωροῦν ἐγκλίρως) Ζάκ. ΧΙΑ 603, 8. κοτσοκεφαλίζω "Ἡπ. κοτσοκέφαλον (= εἶδος βοτάνης) Πόντ. κοτσόκωλο καράβι Κύθν. ΧΙΑ 371, 252 (δελτ. Φ. Κουκουλέ) κοτσοκορφῆς τὰ πράσα Ν. Δ. Λουκόπουλος, Ν. Ἐστία, 1, 335. κοτσολαίμης Ἀθῆν. ΧΙΑ 45, 246 Κέως. κοτσολαιμιάζω Ζάκ. ΧΙΑ 603, 5. κοτσομίανικος Κύθν. ΧΙΑ 371, 252. Πβ. κοτσομίανικος παρὰ Σομ. κοτσομούρα (= εἶδος τρίγλης), Κύθν. 371, 252, Λακων. ΧΙΑ 368, 41, Πελοπν. ('Αργολ.) ΧΙΑ 570, 19. κοτσομπόλης Πελοπν. ('Αρκαδ.) ΧΙΑ 219, 20 καὶ Μεσσ. κοτσομπολιάζω Πελοπν. (Οἶν., Φ. Κουκουλ.), Οἶνουτ., σ. 277. Κοτσομύτης Ἀθῆν. (παρων.) ΧΙΑ 573, 52. Πβ. Κοτσομύτης (Βούρβουρ. καὶ Κορινθ. ΧΙΑ 420, 427) καὶ Κοσομύτης Μύκ. ΧΙΑ 591, 51. κοτσονούρα (ἐπὶ αἰγός) Πελοπν. (Μεσσ.) ΧΙΑ 529, 47. κοτσονόρης Εὐβ. (Κουρ.) ΧΙΑ 656, 70 καὶ Κέως ΧΙΑ 45, 246. Πβ. κοσόριος Μύκ. ΧΙΑ 591, 51. κοτσοπατῶ (= «στραβοπατῶ») Πόντ. ('Αρχ. Πόντ. 16 [1951], 219. κοτσόπηχο (= «νήμα 4-5 ἀδραχτιῶν») Εὐβ. (Κουρ.) ΧΙΑ 578, 79. κοτσοπλύνω Πόντ. ('Αρχ. Πόντ. 16 [1951], 219) καὶ κοτσοπλύνω - κοτσοπλύνω. κοτσορρῦμ' (= χεῖ-) μαρρος, ξηροπόταμος) Πόντ. ('Αρχ. Πόντ. 6 [1934], 198). κοτσορρῦμ' 11 (1941), 34. 12 (1946), 23 καὶ 15 (1950), 37. κοτσός Σέριφ. (ἀποστ. Ι. Βογιατζίδ.) Σύμ. (Δ. Χαβιαρᾶ, Συμ. διάλ.) κοτσο Πόντ. ('Αρχ. Πόντ. 2 [1929], 54 καὶ 112). Πβ. τὸν τύπ. ἐκότσαινε, ἐν φρ. ἐσηκώθη μὰ ἐκότσαινε Σύμ. ΧΙΑ καὶ ἐν Ἰατροσοφ. 16ου αἰ. ἐξ Ἀθην. (ΧΙΑ 43, 161) : «Ἄλογον ἂν κοτσοθῆ ἀπὸ ταγῆν.»

1. Τὸ κοιν. κοτσοουλιά. Πβ. κοσ'λοῦν ('Αγ. Σωτ.). Ὁ τύπ. κοτσ'λιά ἐν Ἰπ. (Πρεβ.) ΧΙΑ 539, 23. Μεγάρ. ΧΙΑ 624, 16. κοτσιλιά Αἴγιν. ΧΙΑ 524, 131 Εὐβ. (Κάρυστ.) Β. Φάβη, Γλωσσ. ἐπισκ. Αὐλωναρ. καὶ ΧΙΑ 411, 52, Ζάκ. Α. Ζώνη, Ἐξ. Ζακ., σ. 475 "Ἡπ. Θράκ. (Αἴν.) Κεφαλλ. Πελοπν. (Βούβουρ. ΧΙΑ 346, 297 Ἠλ. ΧΙΑ 646, 39 Λακων. ΧΙΑ 368, 10. Μεσσ. Οἶν. Φ. Κουκουλ., Οἶνουτ., σ. 173). Χάλκ. Ἀγ. Τσοπαν., Ἰδιώμ. Χάλκ., σ. 18 κ.ά. κοτσοουλιά Πάρ. ΧΙΑ 630, 45, Σάμ. ἐν Ν. Πολίτ., Παραδ. 1, 606. κοσιλιά Μακεδ. (Σισάν.) ΧΙΑ κοτσιδιά Νίσυρ. ἐν Γ. Καζαβῆ, Νισύρ. λαογρ., σ. 188. κοτσιλῶ Αἴγιν. Λαογρ. 4 (1912-1913), 134. "Ἡπ. (Ζαγόρ.) ΧΙΑ 64, 63. Πελοπν. (Τριφυλ.) ΧΙΑ 580, 62. Ἡ μεγάλη ἔκτασις τῶν τύπων μετὰ τοῦ κο- καθιστᾶ πιθανῆν τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Μ. Φιλῆντ., Γλωσσογν. 2, 198, ἐκ τοῦ κοτοτσιλιά. Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 283, ἐκ τοῦ κόττινα (= σκύβαλα) «κόττος. Βλ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ 114.

2. Σύνθηθ. ἐν τῷ πληθ., = ἐνδύματα (Σαμαρ.). Πβ. σκοτιὰ Στερελλ. (Τοπόλ.) ΧΙΑ 642, 28 καὶ Καρυαί, ἐν Μ. Λουλουδοπ., Καρυαί, σ. 192 : «σκοτιὰ = ἱματισμός, συνήθως τὰ νυφικὰ καὶ τὰ στολίδια τῶν». Βλ. καὶ Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 232 : «σκοτιὰ = ὕφασμα, φόρεμα - σκυτίον ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. σκῦτος».

3. Κοφέττα. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Θράκ. (Αἴν.) Ἰμβρ. Τενέδ. : "Ὀρ'σε, γαμπρέ, κοφέττα καὶ πίττες μαλακές. Ἐκ τοῦ ἰταλ. *confetto* (Ν. Ἀνδριώτ., ΕΛ, 114).

4. Κοφοξυλιά, τοπων. Ὁ τύπ. καὶ ἐν Λεξ. *Brighenti*. *coloxilea* ἐν Μπόβα: Α. *Pellegrini*, Βονα, σ. 29, τὸ φυτὸν *sambucus nigra*. Πβ. *κωφόξυλον* Πόντ. (ΧΙΑ Κων/ως) : τὸ φυτὸν ἀκτέα - ἀκτῆ καὶ τὸ πυροβόλον. Πβ. καὶ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 344 : *κωφοξυλέα* καὶ *κωφοξυλέα*, παρὰ *Νεοφύτω Προδρομηνῶ* ἐν *Eranos* Ε', 133, 140 (μετὰ τὸ 1300 μ.Χ.). Πβ. ἐπίσης *κορφοξυλιά* Πελοπν. (Γορτυν. ΧΙΑ 221, 3 — τοπων.) Λάστ. ἐν Ν. Λάσκαρ., Λάστα, σ. 359. Ἀρκαδ. ΧΙΑ 219, 20. 392, 21 καὶ 84. 504, 37. Μεσσ. ΧΙΑ 530, 80. 562, 73. Πβ. καὶ Κ. Ἀμάντου, *Suffix. Ortsnam.*, σ. 64 καὶ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 2, 503, *ἀφοξυλέα* καὶ *κωρφοξυλέα* = ἡ ἀκτῆ, διότι ὡς «ἀφράτο ξύλον» ἐκλήθη *ἀφροξυλέα*, ὡς «κούφιο» δὲ *κωφοξυλέα*. Ἐπειτα συνέπεσον ἀμφότερα, ὥστε τοῦτο μὲν τὸ ἀφρο- ἀπώλεσε τὸ ρ, *ἀφοξυλέα*, κατὰ τὸ *κωφο-*, τοῦτο δὲ τὸ *κωφο-* προσέλαβεν αὐτό, *κωρφοξυλέα*. Πβ. καὶ Π. Παταχριστοδ., Θρακ. ἡθογρ., 3, 112 : *κωφοξυλιά* - *κωφοξυλοσίλουδο*, γρ. κο- — Πβ. καὶ *κορφοξυλάντια* (πρόφ. -θια) Κορινθ. ΧΙΑ 420, 6.

5. Τοπων. Γουδι ἐν φρ. ὑπηρετοῦσε 'ς τὸ *Γοδι* (τοὺς στρατῶνας τῶν Ἀθηναίων).

δ) Παρ' ἄλλα σύμφωνα.

Παρά τὸ τ : ντοβάρ' ¹ ('Επταχώρ. Λικνᾶδ.), (ν)τοφέκι ² (Ζών. Πολυκάστ. Ρόκαστρ. Σαμαρ. Φούρκ.).

ε) Παρά τὸ σ : ὄσια ³ (Νεάπ. Ροδοχώρ.), σοβλίζω ⁴ (Πεῦκ.), τσοκνίδια, τὰ ⁵ (Αὐγερ.).

Παρά τὸ φ : φουσκί ⁶ (Πιρσόγ.).

Ἦτοι, ἀνακεφαλαιωτικῶς, τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα κατὰ τὰ παρακείμενα σύμφωνα καὶ κατὰ τόπους :

Τὸ $u > o$

α) Παρά τὰ ὑγρά

Παρά τὸ ρ :

1) ἀσπροδερός (Κλεισώρ.)	11) πορτσαλειῶντι (Κεράσ.)
2) κοραμάνα, ἡ (Χρυσ.)	12) ρομποκομπολόγγης, ὁ (Ρόκαστρ.)
3) κορέας, ὁ (Σαμαρ.)	13) σορβιά, ἡ (Πλακίδ.)
4) κορέψαμε (Ν. Κοτύλ.)	14) σορροπών' (Χρυσ.)
5) μπορέκι (Κλεισώρ.)	15) σπορίτια, τὰ (κοιν. περιοχῆς)
6) (νὰ) ξεκοραστῆς (Κεράσ.)	16) Τορκιά, ἡ (Λικνᾶδ.)
7) ὀρά, ἡ (Κεράσ. Ν. Κοτύλ. Κυψ.)	17) Τορκοχώρ', τὸ ('Αγ. Σωτ.)
8) Πετρόστρογκα, ἡ (Δουτσ.)	18) φλοριά, τὰ (κοιν.)
9) πιτορόπ'ττα, ἡ (Αὐγερ.)	19) φορκιῶτ'κο (Ζουζουλ)
10) πορνάρ', τὸ (Σαμαρ.)	20) φορλέτσ'κος, ὁ (Ν. Κοτύλ.)

1. Ντουβάρι, παρὰ τὸ ντ'βάρ' καὶ πληθ. ντούβαρα, τὰ (ἀλλαχοῦ τῆς περιοχῆς). Ἐντεῦθεν ντοβαρτζῆς (Δραγασ.). Πβ. Κυκλάδ. (ἀποστ. *I. Βογιατζίδ.*): τὰ κρούβγαν μεσ' 'ς τὰ ντοβάρια.

2. Ντουφέκι, σύνθηθ. ἐν ἄσμ. : σῦρε, ἀγάπ', γιὰ τ' ἄλογο κ' ἐγὼ γιὰ τὸ ντοφέκι (Πολυκάστ.) — ντοφέκια νὰ μὴν ρίξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε (Ζών. Ρόκαστρ.). Κε ὄλοι ντοφέκια ρίξετε (Φούρκ.). Κρεμῶ καὶ τὸ τοφέκι μου 'ς ἓνα πλατανοκλάδι (Πολυκάστ.). Παίρνει καὶ ζώνει τὸ σπαθί, παίρνει καὶ τὸ τοφέκι (Σαμαρ.). Περὶ τῆς λ. βλ. *N. Ἀνδριώτ.*, ΕΛ, 258 : «ὄψιμο μεσν. τουφέκιν<τουρκ. tüfek>».

3. Οὐσία (= γεῦσις), ἐν φρ. μπαϊάτ'κα ψάρια, χωρὶς ὄσια (Ροδοχώρ.) — τὴν ἀνοιξι ξεβοτανίζουμε τὰ χόρτα, γιὰ νὰ μὴν παίρνουν τίς ὄσιες τοῦ σιταριοῦ (Νεάπ.). Πβ. Μέγαρ. ΧΙΑ 624, 133 : οἱ κουβέντες του εἶχανε ὄσια. Πάρ. ΧΙΑ 630, 37 : νὰ φᾶς τὴν ὄσιά σου ! (= «νὰ ἀπολέσης τὴν ζωτικὴν οὐσίαν τῆς τροφῆς»). Πελοπν. (Βούρβουρ.) ΧΙΑ 346, 110 : δὲν ἔχει ὄσια τοῦτο τὸ φαί. Τῆν. (ἀποστ. *I. Βογιατζίδ.*) : ἡ λιὰ δὲν ἔχ' καμιάν ὄσια.

4. Σοβλίζω, ἐν ἄσμ. : ἔχω πέντε ἀρνιά ψημένα κι ἄλλα πέντε σοβλισμένα (Πεῦκ.). Πβ. *N. Ἀνδριώτ.*, Γλωσσ. ἰδίωμ. Φαράσ., 19 : «τὸ ου τρέπεται κάποτε σὲ ο, π.χ. κουρκοῦτι<κορκότι, σουβλί>σογλί». Πβ. Χάσια, ἐν Λαογρ. 6 (1917), 154, ἐν ἄσμ. : κι ἂν δὲν σᾶς ψήσω 'ς τὸ σογλί, Γιῶργος νὰ μὴν πεθάνω. Ὁ ἐκ Μυκ. τύπ. σογλίζω ἐν φρ. μὴ μὲ σογλίζης (= κεντᾶς, ἐνογλῆς) πιθανὸν ἐκ τοῦτου διὰ τοῦ τύπ. *σογλί<σουγλί Κρήτ. (Βάμος) ΧΙΑ 430, 154. ΧΙΑ 554, 24 (Σητεία). Κύπρ. ἐν Λαογρ. 5 (1916), 192. Πελοπν. (Μάναρη Ἀρκαδ.) ἐν Λαογρ. 10 (1929), 107. Βούρβουρ. ἐν Ἐπετ. Βουρβούρ. 2 (1925-1926), 136.

5. Τσοκνίδια, πληθ. τοῦ τσοκνίδα. Ἐντεῦθεν τσοκνιδόπ'ττα, ἡ (αὐτόθ.) = πίττα παρασκευαζομένη μὲ τσοκνίδια. Πβ. καὶ τσ'κνίδα (Κορυφ.).

6. Φουσκί (= κόπρος), παρὰ τὸ φουσκή, ἡ (αὐτόθ.) — Πβ. φουσκὴ Θερμαῖς ΧΙΑ. — φοτσι Πάρ. (Λεῦκ.) ΧΙΑ 408, 136.

Παρά τὸ λ :

1) βολειέμαι (Δίλοφ.)	8) κουλιμποπήθρα, ἡ (Χρυσανγ.)
2) (νὰ) βολλώσωμε (Πιρσόγ.)	9) λολούδ', τὸ (Πεντάλ.)
3) βολουῖμαι (Λικνᾶδ.)	10) λομάκι (Μόρφ.)
4) δολεῦ'νε ('Αγ. Σωτ.)	11) ντολάπ', τὸ (Σιάτ.)
5) δολεύομε (Νεάπ.)	12) ντολάπα, ἡ (Χρυσ.)
6) κομπολιά, ἡ (Ροδοχώρ.)	13) πολάω ('Επταχώρ. Ρόκαστρ. Χρυσ.)
7) κοτσάκια, τὰ (Ζούζουλ.)	14) πολλάκι (Λικνᾶδ. Ρόκαστρ.)
	15) πολλὶ (Ν. Κοτύλ. Ροδοχώρ.)

β) Παρά τὰ ἔρρινα

Παρά τὸ μ :

- 1) κομπάρος (Ν. Κοτύλ. Σαμαρ. Φούρκ.)
- 2) κομπάσσο-κομπασσάρω (Λικνᾶδ.)
- 3) κομπέδες, οἱ (Ζούζουλ.)
- 4) κομπιά, τὰ (Αὐγερ. Κλεισώρ. Κυψέλ. Ν. Κοτύλ.)
- 5) κομπολιά, ἡ (Ροδοχώρ.)
- 6) (νὰ) σκομπωθῆς (Λικνᾶδ.)
- 7) στομπίζομε (Μόρφ.)
- 8) στομπίζουν (Κορυφ.)

Παρά τὸ ν :

1) ἀσπροκάνοτη - μαυροκάνοτη (Κεράσ.)	5) Κουδονόβρυσ', ἡ (Δαμασκ.)
2) βοινιά, ἡ (Αὐγερ. Βογατσ.)	6) μπονάρ', τὸ (Πεῦκ.)
3) βονιά, ἡ (Κεράσ.)	7) μποντρούμια, τὰ (Πεντάλ.)
4) βονὸ (Κλεισώρ. Πεντάλ.)	8) ὀντίζουν (Κεράσ.)
	9) φοντωτὸ (Βοτάν.)

γ) Παρά τὰ οὐρανικά κ, γ :

Παρά τὸ κ :

1) ἄκογα (Ζούζουλ.)	7) κοτάλ', τὸ (Κυψέλ.)
2) Ἄρκοδάλωνο (Κεράσ.)	8) κοτὶ (Ν. Κοτύλ.)
3) Ἄρκοδότρυπα, ἡ (Χρυσ.)	9) κοτσαμάρα, ἡ (Κυψέλ. Λάγκ. Πεῦκ.)
4) κοβέντα, ἡ (Λικνᾶδ.)	10) κοτσ'λιά, ἡ ('Αγ. Σωτ. Αὐγερ.)
5) Κοκκιά, τὰ (Δίλοφ. Χρυσανγ.)	11) Κοτσομύτης (Δίλοφ.)
6) κοσ'λοῦν ('Αγ. Σωτ.)	12) Κοφοξ'λιά, ἡ (Νόστιμ.)
	13) σκοτιὰ - σκοθιά, τὰ (Σαμαρ.)

Παρά τὸ γ :

- 1) Γοδι (Χρυσ.)

δ) Παρ' ἄλλα σύμφωνα :

1) ντοβάρ', τὸ ('Αγ. Σωτ. Λικνᾶδ.)	2) ντοβαρτζῆς (Δραγασ.)
3) (ν)τοφέκι (Ζών. Πολυκάστ. Ρόκαστρ. Σαμαρ. Φούρκ.)	

- 1) όσια, ή (Νεάπ. Ροδοχώρ.)
- 2) σοβλίζω (Πεϋκ.)
- 3) τσοκνίδια, τὰ - τσοκνιδόπ'ττα, ή (Αύγερ.)
- 1) φοσκί, τὸ (Πιρσόγ.).

α/ Συγκριτικαὶ παρατηρήσεις.

Ἐκ τῶν 185 περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ τρεπόμενον *u* εὐρίσκεται μεταξὺ συμφώνων, καὶ τῶν 5, καθ' ἃς μεταξὺ φωνήεντος καὶ συμφώνου ἢ ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως καὶ πρὸ συμφώνου, ἢ συχνότης τῶν παρακειμένων συμφώνων ἀκολουθεῖ τὴν ἐξῆς σειράν :

κ : 36, ρ : 22, λ : 20, μ : 16, ν : 14, β : 13, τ : 11, φ : 10, π : 10, d : 8, δ : 7, $\tau\sigma$: 7, σ : 6, b : 2, γ : 2, θ : 1.

Τὸ ἀποτέλεσμα ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς τροπῆς τοῦ *i*, προηγουμένων καὶ ἐνταῦθα τῶν ὑγρῶν μὲ 42 περιπτώσεις (ἦτοι 22 τοῦ ρ καὶ 20 τοῦ λ , ποσοστὸν 22% περίπου, ἔναντι 37% τοῦ *i*) καὶ ἀκολουθούντων τῶν ἑρρίνων, μὲ 30 (16 τοῦ μ καὶ 14 τοῦ ν) κατ' ἀναλογία κατὰ τι μικροτέραν ἑκατέρου τῶν ὑγρῶν.

Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ἐνῶ εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ *i* συνήνησα παρακείμενα ἅπαντα τὰ σύμφωνα, ἐνταῦθα μόνον 13, ἔλλειπόντων τῶν ζ, ξ, ψ, χ.

Ἡ μεγάλη ἔκπληξις εἶναι ἡ συχνότης τοῦ κ (36 περιπτώσεις — ἦτοι μόνον του ἰσοῦται πρὸς τὸ σύνολον ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων, ὑγρῶν καὶ ἑρρίνων), τὸ ὁποῖον, καθὼς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦντος πίνακος, ἐπηρεάζει πολὺ τὸ *u* καὶ δὴ ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως εὐρισκόμενον¹. Κατὰ τριάδας παρατηρεῖται ἡ ἐξῆς συχνότης : κομ 11, πολ 7, κοτσ 6, βον 5, κορ 4, δοφ 4, τορ 3, βολ 3, κοτ 3, δοβ 3, πορ 3, σορ 2, φορ 2, δολ 2, δολ 2, λ(ι)ομ 2, τομ 2, κοδ 2, κοκ 2, τοφ 2. Ἄνὰ ἓν : λορ, βορ, ρον, ροδ, ρομ, βον, δον, φον, νοτ, κοβ, κογ, κοθ, κοφ, σοβ, τσοκ, φοσ, γοδ, βοδ, κολ, λολ.

Ἐν ἀρχῇ λέξεως : ορ : 3, οσ : 2, ον : 1.

Κατὰ τάξιν δὲ τῆς φύσεως τῶν παρακειμένων συμφώνων παρουσιάζουν τὴν ἐξῆς συχνότητα :

Παρὰ τὸ ρ 22 περιπτώσεις, τοῦ ἐπιδρῶντος φθόγγου ἐπομένου εἰς τὰς 19. Παρὰ τὸ λ 18, ἐπομένου εἰς 16. Παρὰ τὸ μ 13, ἐπομένου εἰς ἀπάσας. Παρὰ τὸ ν 10, εἰς 9. Παρὰ τὸ κ 17, προηγουμένου εἰς ἀπάσας. Παρὰ τὸ γ 1, ὅπου προηγεῖται. Παρὰ τὸ $\nu\tau$ 9, προηγουμένου εἰς ἀπάσας. Παρὰ τὸ σ 5, ὧν 3 ἐπομένου καὶ 2 προηγουμένου. Παρὰ τὰ φωνήεντα ἔπεται ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος εἰς ἀπάσας.

1. Ἴσως τοῦτο νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ φθόγγος *o* εἶναι πλησιέστερος, ὡς ὑπερωκώτερος τοῦ *u*, πρὸς τὸν *u*. Πράγματι, διὰ τὴν φύσιν τοῦ *u* εἶναι εὐκολώτερον νὰ προφέρῃ τις *ko* ἢ *ku*, δι' ὃ ἀπαιτεῖται μείζων προσπάθεια τῶν λαρυγγικῶν μυῶν.

Ἐκ τῶν 95 παραδειγμάτων (ἀφαιρουμένου ἐκ τῶν 96 τοῦ δυσχεροῦς νὰ καταταχθῆ *bod*) εἰς τὰ 60 (63%, ἔναντι 63% τοῦ *i*!) ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος ἔπεται τῷ μεταβαλλομένῳ φθόγγῳ, καὶ εἰς τὰ 35 προηγεῖται.

Εἰς περιπτώσεις τροπῆς τοῦ *o* (πλὴν τῶν *κοκ-* καὶ *λολ-* ἐν τοῖς *Κοκκιά, τά, λολούδι*, ὅπου ὁ ἐπιδρῶν φθόγγος εὐρίσκεται ἀμφοτέρωθεν) δὲν παρατηρεῖται ἀντίστροφος σύμπτωσης τῶν τριάδων.

Ἐκ τῶν 96 περιπτώσεων αἱ 90 ἔχουν ἀμφοτέρωθεν σύμφωνα, αἱ δὲ 6 μόνον ἑτέρωθεν.

Σημειῶ ἐκ νέου τὴν μεγάλην συχνότητα τοῦ *κ* : Ἐντύπωσιν κάμνει τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν 79 περιπτώσεων τροπῆς τῶν ἀρχομένων ἀπὸ συμφώνου λέξεων, ὧ ἀκολουθεῖ τὸ εἰς *o* τραπὲν *u*, αἱ 27 (34%) ἄρχονται ἀπὸ *κο-* (ὧν 3 *σκο-*). Ἐὰν εἰς ταύτας συνυπολογίσωμεν καὶ τὰ ἐνδιάμεσα ἄκογα, Ἄρκοδάλωνο, Ἄρκοδότρουπα, (νὰ) ξεκοραστῆς, τότε ἔχομεν τὸ *κο-* εἰς τὰς 31 (40%) τῶν περιπτώσεων, ἐφόσον βεβαίως συνεπικουροῦσιν εἰς τὴν τροπὴν τοῦ *u* καὶ ἐπόμενα σύμφωνα γνωστὰ ὡς ἀναμφισβητήτως ἐπιδρῶντα (ὕγρα - ἔρρινα) ¹.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ πρέπει νὰ σημειωθῆ ἰδιαιτέρως τὸ γεγονός ὅτι ἐκ τῶν 96 περιπτώσεων εἰς τὰς 79 (82%) ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ.

β/ Ἐπίδρασις τοῦ τόνου.

Ἡ σημασία τοῦ τόνου διὰ τὴν τροπὴν τοῦ *u* εἶναι ἔτι μεγαλυτέρα τῆς τοῦ *i*, ὡς προκύπτει πάλιν ἐκ στατιστικῆς ἐξετάσεως. Οὕτως, ἐπὶ τῶν 96 παραδειγμάτων εἰς τὰ 93 (96% περίπου, ἔναντι 94% τοῦ *i*) ἡ τροπὴ συμβαίνει, ὅταν ὁ φθόγγος εὐρίσκεται πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς, καὶ εἰς τὰ 3 ὅταν μετ' αὐτήν.

Ἀναλυτικῶς δὲ πάλιν, ἐκ τῶν 93 προτονικῶν περιπτώσεων εἰς τὰς 73 (78%, ὅσον ἀκριβῶς καὶ τὸ *i*), ὅταν τὸ *u* εὐρίσκεται ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς, εἰς τὰς 18 δὲ (20%, περίπου πρὸς 15% τοῦ *i*), ὅταν εὐρίσκεται παρὰ συλλαβὴν.

Εἰς τὰς τρεῖς μετατονικὰς περιπτώσεις τὸ τρεπόμενον *u* εὐρίσκεται κατὰ ποσοστὸν 100% (ὡς τὸ *i*) ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβὴν.

γ/ Ἡ σημασία τοῦ μετρικοῦ τόνου.

Καὶ ἐνταῦθα ἐπίσης παρατηρεῖται ἡ σημασία τοῦ μετρικοῦ τόνου εἰς τὴν τροπὴν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν φθόγγου. Οὕτω, τὰ 21 ἐκ τῶν 96 παραδειγμάτων (ἦτοι 21%, ἔναντι 20% τοῦ *i*) προέρχονται ἐκ δημοτικῶν ἀσμάτων. Ἐκ τούτων τὰ 20 εἶναι τοῦ συνήθους ἰαμβικοῦ δεκαπεντασυλλάβου (ἔναντι 25 ἐπὶ 34 τοῦ *i*) καὶ ἐν τοῦ τροχαϊκοῦ ὀκτασυλλάβου (ἔναντι 5 τοῦ *i*).

1. Ἴσως ἡ τροπὴ καὶ διὰ τὴν μείζονα συχνότητα τῶν ἀπὸ *κο-* ἀρχομένων λέξεων ἢ τῶν ἀπὸ *κου-*. Οὕτως ἐκ προχείρου φυλλομετρήσεως τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς ἐφημερίδος «Πρωτὰ» (Ἀθῆναι 1934) διεπίστωσα ὅτι ἡ ἀναλογία μεταξὺ *κο-κου* εἶναι 4 : 1 ἀντιστοίχως, ἦτοι αἱ τῆς πρώτης ομάδος λέξεις καταλαμβάνουν 40 σελίδας ἔναντι 10 τῶν τῆς δευτέρας.

Ἐξ ὄλων δὲ τούτων εἰς τρεῖς μόνον περιπτώσεις (ὡς καὶ εἰς τὸ *i*) ὁ μετρικὸς τόνος πίπτει ἐπὶ τραπέντος εἰς ο ἄτονου *u* (δύο εἰς ἰαμβικούς καὶ ἓνα εἰς τροχαϊκὸν στίχους — ὡς καὶ εἰς τὸ *i*) ἦτοι :

α) Ἰαμβικοί :

Nà κομ | πασ σά | ρης τὸν | και ρὸ...

Nà βρῶ | κλα δά | κι φον | τω τό...

β) Τροχαϊκός:

...κι' ἄλ λα | πέν τε | σο βλι | σμέ να.

Παραδείγματα μετὰ συμπτώσεως λεκτικοῦ καὶ μετρικοῦ τόνου.

α) Ἰαμβικά :

Tὰ πρό | βα τα | κο ρέ | ψα με...

...και πᾶ | ρε τὰ | φλο ριά | μου

Τορ κιά | με γά | λη πλά | κω σε...

Βο λειέ | μαι μιά, | βο λειέ | μαι δυό...

(Καὶ ἐν συνεχείᾳ:

βο λειέ | μαι τρεῖς | καὶ πέν | τε,

βο λειέ | μαι νά | ξε νη | τευ τῶ...)

Εἰ δα | πο λοῦν | τὰ σπί | τια μου...

"Ε να | πολ λά | κι ἔρ | χε ται...

(Πβ.: ἔ να | πολ λά | κι ἔ | κα τσε...)

Ποῦς εἰ | δε ψά | ρια 'ς τὸ | βο νὸ...

(Πβ.: "Ε να | βο νὸ | μοῦ ἄ | ρε σε...)

...τῆς Λάρ' | σας τὰ | μπον τρού | μια.

...άν θρώ | πι νη | κο βέν | τα

...κ' ἔ γὼ | για τὸ | ντο φέ | κι

(Πβ.: Ντο φέ | κια νά | μῆ ρί | ξε τε

Κρε μνῶ | καὶ τὸ | το φέ | κι μου...

Κι' ὁ λοι | ντο φέ | κια ρί | ξε τε... (δὶς)

...παίρ νει | καὶ τὸ | το φέ | κι)

...καὶ τὰ | λο λού | δια κόκ | κι να.

Ὡς πρὸς τὸ περιέχον τὸν τρεπόμενον φθόγγον ἡμιστίχιον, παρατηροῦμεν ὅτι ἐκ τῶν 21 τοιούτων (ὧν τινὰ ἐπαναλαμβάνουν τὸν αὐτὸν τύπον) τὰ 12 ἀνήκουν εἰς τὸ ἀρχικὸν μέρος τοῦ στίχου καὶ τὰ 9 εἰς τὸ τελικὸν (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τοῦ *i*, ὅπου ἡ ἀναλογία εἶναι ἀντίστροφος — 19 τοῦ τελικοῦ πρὸς 11 τοῦ ἀρχικοῦ). Ἄλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἐνισχυτικὸν τῆς ἀπόψεως, ἐφόσον ἐδέχθημεν ὅτι τὸ *u>o* ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ τῆς λέξεως κατὰ μίαν ἀναλογίαν 90% (πρὸς 63% τοῦ *i*) — εἰς τὰς 85 ἐκ τῶν 95 περιπτώσεων.

δ/ Ἄλλοι λόγοι ἐπιδράσεως.

Ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου δι' ἀφομοιώσεως, παρατηρῶ τὰ ἑξῆς :

Ἐπὶ τῶν 96 παραδειγμάτων τὰ 17 (ἦτοι κατὰ ποσοστὸν 18% περίπου, ἔναντι 23% τοῦ *i*) ἴσως δύνανται ν' ἀποδοθοῦν εἰς ἀφομοίωσιν¹. Ἐκ τούτων προληπτικὴν παρουσιάζουν τὰ 16 (18% περίπου), ἐξακολουθητικὴν δὲ τὰ 2 (ἔναντι 35-21% πρὸς 5 τοῦ *i* — ἦτοι κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου ποσοστὸν).

Συνεχίζων τὴν σύγκρισιν παρατηρῶ ὅτι ἐπὶ τῶν 16 περιπτώσεων, εἰς τὰς 8 ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀμέσως πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῇ (ἔναντι 26 ἐπὶ 40 τοῦ *i*, ἦτοι 50% τοῦ *u* πρὸς 65% τοῦ *i*). Εἰς τὰς 7 παρὰ συλλαβὴν πρὸ τῆς τονουμένης (ἔναντι 6 τοῦ *i*) καὶ εἰς μίαν, προερχομένην ἐκ καθαρογλωσσήματος, παρὰ τρεῖς συλλαβάς.

Ἐξακολουθητικῆς ἀφομοιώσεως περιπτώσεις ἔχομεν δύο, ἐν τῇ ἀμέσως μετὰ τὴν τονουμένην συλλαβῇ (ἔναντι 5 τοῦ *i*, ἦτοι κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ποσοστὸν : 12,5%!).

Συγκεκριμένως, τὰ ἑξῆς παραδείγματα : 1) Προληπτικῆς α) Ἄμέσως πρὸ τοῦ τόνου : Ἀρχοδότρυπα, (νὰ) βολλώσωμε, βονό, κομπολιὰ (<κουμπολιὰ), Κουδονόβρυσ', πιτοροπ'ττα, σορροπών', φορκιώτ'κο.

β) Παρὰ συλλαβὴν : κομπολιὰ (<κουμπολιὰ), Κοτσομύτης, Κοφοξ'λιά, (νὰ) σκομπωθῆς, σορροπών', Τορκοχώρι, φοντωτό.

γ) Παρὰ τρεῖς συλλαβάς : ρομποκομπολόγης.

2) Ἐξακολουθητικῆς : Ἄμέσως μετὰ τὸν τόνον : ἀσπροκάνοτη - μαυροκάνοτη, Πετρόστρογκα.

Ἐνδιαφέρουσα συγκριτικῶς παρατήρησις εἶναι καὶ ἐνταῦθα ὅτι ἐὰν ἡ τονουμένη συλλαβὴ, πρὸ ἢ μετὰ τὴν ὁποῖαν γίνεται ἡ ἀφομοίωσις, περιέχῃ φωνῆεν διάφορον τοῦ *o*, συνήθως *a* (εἰς 3 παραδείγματα) καὶ *i* (εἰς 2) — ἔναντι *o* τοῦ *i* — προηγούνται ἢ ἔπονται ταύτη τὰ δύο *o* : κομπολιὰ, Κοτσομύτης, Κοφοξ'λιά, (νὰ) σκομπωθῆς, (ἀσπρο-μαυρο)-κάνοτη

1. Ὁ Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 233 κέξ., λόγον ποιούμενος περὶ ἀφομοιώσεως ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσῳ λέξεως καὶ παρατηρῶν ἐν σ. 236 ὅτι «ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις... τοῦ *o* καὶ *ou* ἀποδείκνυται... σφόδρα μεγάλη», παροθέτει εἰκοσιπεντάδα ὅλην παραδειγμάτων, εἰς τὰ ὅποια ὁμοίως καίτοι παρετήρησα ἀφομοίωσιν τῶν ἀσθενῶν φθόγγων *i*, *e* πρὸς τὸ *u* ἢ τοῦ *a* πρὸς τὸ *o*, οὐδ' ἄπαξ ἐσημείωσα τοιαύτην τοῦ *u* πρὸς τὸ *o*.

Ἦτοι, ἐὰν μὲν ἡ φέρουσα τὸν τόνον συλλαβὴ περιέχη τὸ *o*, προηγῆται ἕτερον, τὸ ἀφομοιούμενον, εἰς τὰς 6 περιπτώσεις : Ἄρκοδότρουπα, (νά) βολλώσωμε, βονό, Κουδονόβρουσ', πιτορόπ'ττα, φορκιότ'κο — ἔπεται δ' εἰς μίαν : Πετρόστρουγα.

Προηγῶνται δύο *o* εἰς 3 : σορροπών', Τορκοχώρ', φοντωτό — ὅπου τὸ μὲν σορροπώνει ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς ἐξέλιξιν : σουρρουπώνει > σουρροπώνει > σορροπώνει (διὰ νέας ἀφομοιώσεως), τὸ δὲ φοντωτό > φοντωτό διὰ τὰ ἐπάλληλα *o*. Ὅμοίως καὶ τὸ Τορκοχώρ'.

Ἐὰν δὲ ἡ τονουμένη συλλαβὴ περιέχη ἄλλο φωνῆεν — *a* ἢ *i* — προηγῶνται ταύτης δύο *o* : κομπολιὰ (κουμπολιὰ - κουμπολιὰ - κομπολιὰ), Κοτσομύτης, Κοφοξ'λιὰ, (νά) σκομπωθῆς. Ὅμοίως μετατονικῶς : (ἄσπρο-) μαυροκάνοτη (ὅπου ἡ τονουμένη συλλαβὴ περιέχει τὸ *a*, ἐνῶ Πετρόστρουγα, ὡς ἀνωτέρω, ἐν *o* διὰ τὸ τονούμενον *ó*).

Αἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις παρουσιάζουν ἀναλογίας πρὸς τὰς τοῦ *i*.

Ἄνομοιώσεως παραδείγματα δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχουν ἐνταῦθα. Περιπτώσεις ἐπίσης τροπῆς τοῦ *u* εἰς *o* διὰ παρετυμολογίαν ἢ ἀναλογίαν, ὡς κατὰ τὴν τροπὴν τοῦ *i* παρετήρησα, δὲν ἔχω νὰ σημειώσω.

Ἰδιαιτέρας μνείας πρέπει νὰ τύχη ἡ τροπὴ τονουμένου ἢ καταστάντος ἀτόνου κατὰ τὴν συνεφορὰν, εἰς τὰς κάτωθι περιπτώσεις :

1) Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἐνικοῦ (ἢ καὶ σημερινὴν δοτικὴν, μετὰ τῆς προθέσεως 'ς = εἰς) τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου συνοδεύοντος οὐσιαστικόν, τοῦ ὁποίου ἡ κατάληξις εἶναι μὲν κατὰ γενικὴν, δύναται δ' ὅμως ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος νὰ ἐκληφθῆ καὶ ὡς αἰτιατικὴ : τοῦ Ζέρβα τὸ Διαμάντη (Χρυσ.) τὸ Παναγιώτη¹ (Δίλοφ.), 'Σ τὸ Κουστταντῆ² (Λικνᾶδ.), στὸ Παντοπώλη τῆ Σορβιὰ τοπων. (Πλακίδ.). Ὅμοιόν τι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν αἰτιατικὴν τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου τοὺς γενομένου τὸς³. Ἐνταῦθα ὅμως ἡ κατάληξις τοῦ οὐσιαστικοῦ εἶναι καθαρὰ αἰτιατικῆς πτώσεως.

2) Ἡ ἀντίστροφος τῆς πρώτης, καθ' ἣν τὸ ἄρθρον διατηρεῖ τὸ *u*, ἀλλ' ἡ κατάληξις τρέπεται εἰς *o* : 'Σ τοῦ Λύκο⁴ τοπων., 'Σ τοῦ Νταβενίκο Ἰκορνίδα⁵, τοπων., Τοῦ Βαρλάντο⁶ (Χρυσ.).

3) Εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἐνικοῦ τῶν οὐδετέρων δευτεροκλίτων, τὸ *u* τοῦ ἄρθρου

1. Ἐν ἄσμ. : Τὸ Παναγιώτη οἱ κοπέδες δὲ φάνηκαν γιὰ νὰ ῥθουν (Δίλοφ.).

2. Ἐν ἄσμ. : Πολλάκι πῆγε κ' ἕκατσε 'ς τὸ Κουστταντῆ τῆ σέλλα — ὅπου ἴσως καὶ δι' ἀνομοίωσιν πρὸς τὸ ἀκολουθοῦν Κου- (ἐκ κωφώσεως προελθόντος).

3. Ἐν ἄσμ. : "Ἄν εἶν' ἀπὸ τὸς δούλους μου, τὸ χάε' (: μισθὸν) νὰ τ'ς ἀβγατίσω.

4. Ὅπου ὅμως δὲν γνωρίζω ἂν πρέπει νὰ νοήσωμεν 'Σ τὸ Λύκο ἢ 'Σ τοῦ Λύκου.

5. Καθαρὰ γενικὴ. Ἄλλὰ τί σημαίνει ἡ ἀκολουθοῦσα λέξις Ἰκορνίδα ; Εἶναι γενικὴ ὀνόματος τοῦ Ἰκορνίδα ἢ αἰτιατικὴ : τὴν Κορνίδα ; Ἐν τῷ ΑΙΑ οὐδὲν εὔρον.

6. Ἐνταῦθα ἡ γενικὴ φαίνεται καθαρὰ ἐκ τῆς ἐν τῷ ἄσματι συνεφορᾶς : Μόν' τοῦ Βαρλάντο τὸ κελλὶ δὲν μπορ' νὰ τὸ πατήσουν. Ἀνάλογόν τι συμβαίνει ἐν Χίω : βλ. II. Pernot, Parl. Chio, σ. 156 : ἄντρας σο (σου). εἶπεν do ὁ βασιλέας..., ὅπου εἰς τὸ δεύτερον παράδειγμα δέχεται «εἰδὸς τι ἀφομοιώσεως» πρὸς τὸ ἀκολουθοῦν *o*.

καὶ τῆς καταλήξεως τοῦ οὐσιαστικοῦ ἐτρέπησαν ἀμφότερα εἰς ὁ : ἡ ἀτμάκα τὸ ναυτικὸ¹ (Σαμαρ.), ἡ στρώσ' τὸ παράθυρο².

4) Ὁ ἀντωνυμικὸς τύπος μου, ὡς ἔμμεσον ἀντικείμενον τοῦ ρήματος, τρέπεται εἰς μό : νὰ μὸ βγατίση τὴν ταῆ³ (Ἐπταχώρ.). Πολλοὶ μὸ λέγουν γέρασα, μὰ ἴγὼ δὲν τὸ πιστεύω⁴ (Βοτάν.).

Παρατηρήσεις.

Ἐκ τῶν 12 παραδειγμάτων παρατηροῦμεν ἐκ νέου ὅτι τὰ 6 (50%) προέρχονται ἐκ δημοτικῶν ἀσμάτων, καὶ δὴ ὅτι εἰς τὰ 5 ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν ἀτόνου καὶ μετρικῶς συλλαβῆς :

...στὸ Κου | σταν τῆ | τῆ σέλ | λα.

Τὸ Πα | να γιώ | τῆ οί | κο πές...

*Αν εἴν' | ά πὸ | τὸς δού | λους μου...

Μόν' τοῦ | Βαρ λάν | το τὸ | κελ λί...

Πολ λοὶ | μὸ λέ | γουν γέ | ρα σα...

Ἄλλά :

Νὰ μὸ | ἴβγα τί | στε τῆν | τα ή...

Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι εἰς τὰ 5 ἐξ αὐτῶν ὁ τρεπόμενος φθόγγος εὐρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον.

Γ'. ΠΟΡΙΣΜΑ

Ἰπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μείζονος ἰσχύος τονουμένης συλλαβῆς καὶ τῆ ὑπαιτιότητι φθόγγων δυσεκφωνήτων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀσταθῶν καὶ χαλαρῶν κατὰ τὴν ἐκφώνησιν, οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀσθενεῖς παρὰ τοῖς βορείοις καὶ δὴ καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἕνεκα ποικίλων ἐπιδράσεων καὶ ἐπιμειξιῶν μεταξὺ βορείων καὶ ἡμιβορείων κυμαινομέ-

1. Ἐκ τοῦ : ἡ ἀτμάκατο(ς) τοῦ ναυτικοῦ, ὅπου τὸ καταληκτικὸν -τας ἐξέπεσε δι' ἀνομοίωσιν.

2. Ἡ καθολικότης τῆς χρήσεως «ὕστερα ἀρχίζομε τὴ στρώσ' τὸ παράθυρο» (ἐν τῇ γλώσσει τῶν οἰκοδόμων, ἐνν. τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ τμήματος τοῦ τοίχου, ὅπου θὰ τοποθετηθῆ τὸ παράθυρον) ἴσως ὑποδηλοῖ ὁμοιόπτωτον κατηγορηματικὸν προσδιορισμὸν ἀντὶ ἑτεροπτώτου (γενικῆς κατηγορηματικῆς) — κατὰ ξένην ἐπίδρασιν (;).

3. Ἐξ ἄσματος : νὰ μὸ βγατίση τὴν ταῆ σαράντα δύο χουφτες. Ἐκ τῆς συνήθους κράσεως τῶν μου, πὸν μετὰ τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος τοῦ συνεκφερομένου ρήματος : μῶρχεται, κλπ. Περὶ τοῦ φαινομένου βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Ἡ κράσις τοῦ συμπλέγματος ου+ε σὲ ο στὴ μεσαιωνικῇ καὶ νέᾳ ἑλληνικῇ, ἐν Mélanges Merlier, τόμ. 1, σ. 1-11.

4. Κατὰ τὴν ἐν ὑπόσημ. 4 ὑπόθεσιν.

νους, φωνήεντες φθόγγοι *i* και *u* είτε αποβάλλονται ή, κατά τελευταίαν προσπάθειαν διασώσεως, τρέπονται εἰς τοὺς συγγενεῖς *e* και *o* ἀντιστοίχως. Ἀντιστρόφως — και ὑπὸ περιστάσεις ἀναλόγους, αἱ ὁποῖαι ἴσως χρήζουσιν ὁμοίας στατιστικῆς ἐξετάσεως ! — οἱ φθόγγοι *e* και *o* τρέπονται εἰς τοὺς ἀντιστοίχους *i* και *u* παρὰ τοῖς βορείοις. Ἀπομένει ὅθεν ὡς ὁ ἰσχυρότερος και ὀλιγώτερον τρωτὸς φθόγγος ὁ *a*, ἀποδεικνυομένης διὰ μίαν εἰσέτι φοράν τῆς ἰσχύος τῆς διδασκαλίας τοῦ Γ. Χατζιδάκι περὶ τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὰς μεταβολὰς παρὰ τοῖς βορείοις, ἥτοι περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ¹ και τῆς διαφόρου ἰσχύος τῶν φωνηέντων². Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται και ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ παραδείγματα ἀντικωφώσεως τοῦ ἀσθενεστάτου *i* εἶναι διπλάσια περιπίου τοῦ ἰσχυροτέρου *o*. Ἡ μεγαλυτέρα συχνότης τοῦ *i>e* ἢ τοῦ *u>o* ἐξηγεῖται και ἐκ τῆς μείζονος συγγενείας τοῦ *i* πρὸς τὸ *e* ἢ τοῦ *u* πρὸς τὸ *o*, ἰδίᾳ ὅταν οἱ φθόγγοι οὗτοι ἀκολουθοῦν τοὺς *v*, *l*, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ τρόπου προφορᾶς τῶν *ve- vi*, *le- li* παρὰ τοῖς βορείοις. Π.χ. αἱ λέξεις εἶναι - ἔλεγε προφερόμεναι ὑπ' αὐτῶν ὡς εἶμι, ἔλιγι, ἐλάχιστα διαφέρουσιν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοποθετήσεως τῆς γλώσσης κατὰ τὴν προφοράν τῶν *ve- vi*, και *le- li*, τὰ ὁποῖα δὲν προφέρονται ὡς τὰ κοινὰ *pe- gni* (ὡς ἐν τῷ γαλλ. *agneau*, ὑγρῶς, τὸ δεύτερον) ἢ *le- gli* (ὡς ἐν τῷ ἰταλ. *figlio*, ὁμοίως τὸ δεύτερον). Ἐντεῦθεν ἴσως ἐγεννήθη, κατὰ τὸν «νόμον τῆς ψευδοῦς ἀποκαταστάσεως», και ἡ ἑτερόρροπος προφορά τοῦ *le* ὡς *lie* παρὰ τοῖς βορείοις, ὡς *λιέρα κλέρα* κττ. Ἴσως τὸ αὐτὸ νὰ συμβαίη και εἰς τὴν κώφωσιν. Ὁ σάλος φαίνεται μεγαλύτερος εἰς λέξεις ξένης ἢ λογίας προελεύσεως.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Μετὰ τὰ προεκτεθέντα, νομίζω ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐρμηνευθοῦν καθ' ὅμοιον τρόπον και τὰ ὀλίγα παραδείγματα τροπῆς τῶν τονουμένων *i* και *u* εἰς *e* και *o* ἀντιστοίχως. Τὰ συγκεντρωθέντα ὅμως ἐν τῇ ὑπὸ ἐξέτασιν περιοχῇ εἶναι τόσον ὀλίγα, και δὴ τοῦ *u>o*, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι τὸ φαινόμενον ἔχει τὴν ἀνάλογον πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἄτονα ἕκτασιν ἢ και ἂν ὑπάρχη καὶ ὡς αὐτόνομον. Τὰ παραδείγματα ταῦτα εἶναι :

1. Βλ. MNE 1, 251 κέξ., καιτοι ἀλλαχοῦ, βλ. κατωτέρω ὑποσημ. 2, κολάζει τὴν δύναμιν αὐτοῦ.

2. Βλ. MNE 1, 211 : «Ἐπειδὴ μεγάλη διαφορά ὡς πρὸς τὴν ἐκφώνησιν τῶν τονουμένων μὲν φθόγγων μετ' ἰσχυρᾶς ἐντάσεως, τῶν ἀτόνων δὲ μετ' ἀσθενοῦς δὲν ἀνεπτύχθη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσει κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους και μεσαιωνικοὺς χρόνους, ὅπως δηλοῦται ἐκ τῆς καθόλου σωτηρίας τῶν φθόγγων τῆς γλώσσης ἡμῶν, τὸ μόνον μέτρον τῆς σχετικῆς ἰσχύος ἐκάστου φωνήεντος οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ εἶναι ἢ ἡ πρὸς ἀρθρωσιν ἐκάστου τούτων ἀναγκαῖα διάθεσις τοῦ στόματος· ἐντεῦθεν τὰ ἐκφωνούμενα διὰ μείζονος ἀνοίγματος τοῦ στόματος και δὴ διὰ τῆς ἐκπομπῆς μείζονος ποσοῦ ἀέρος εἶναι ἰσχυρότερα τῶν ἐκφωνουμένων διὰ μικροτέρου ἀνοίγματος και διὰ τῆς ἐκπομπῆς ἐλάσσονος ποσοῦ ἀέρος. Τὸ *a* ἄρα ὑπερβάλλει κατὰ τὴν ἰσχύον πάντα τᾶλλα, και πάλιν τούτων ἕκαστον κατὰ λόγον τῆς ἀρθρώσεως αὐτοῦ εἶναι ἰσχυρότερον ἢ ἀσθενέστερον τῶν λοιπῶν. Οὕτως ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον κλίμακα *a>o>u>e>i*». Πβ. και Γ. Ἀναγνωστοπ., Δυναμ. τονισμ., σ. 7.

1. Τὸ *i>é*

α) Παρὰ τὰ ὑγρά *ρ, λ*. Παρὰ τὸ *ρ* : ἀχέρατα¹ (Χρυσ.), βουτέρρατα² (Πεῦκ. Πευκόφ.), διορέα³ (Ν. Κοτύλ.), νὰ καρτερέσω⁴ (Ἐπταχώρ.), κιτέρνισε, -σαν⁵ (Ἄμμουδ. Ζούζουλ.), κρένω⁶ (κοινὸν ἐν τῇ περιοχῇ), μέρασμα⁷ (Κεράσ.), σέρ⁸ (Κεράσ.).

Παρὰ τὸ *λ* : λιαλέτσα⁹ (Ἐπταχώρ.), νὰ ὠφελέση¹⁰ (Κυψέλ.).

β) Παρὰ τὰ ἔρρινα *ν, μ*. Παρὰ τὸ *ν* : ἀρτένομαι¹¹ (Ν. Κοτύλ.), αὐτοκένητο¹² γένομαι¹³ (Κεράσ. Σαμαρ.), κανέστρ', τὸ -α¹⁴, ἡ (κοινὸν ἐν τῇ περιοχῇ), κορνέζα¹⁵, ἡ (Πευκόφ.), λαένα¹⁶, ἡ (Μόρφ.), ψένω¹⁷ (κοινὸν ἐν τῇ περιοχῇ).

1. Ἐν φρ. καλύβες γιὰ τ' ἀχέρατα. Πβ. ἀχεροκάλ'βες, ἐν τῇ περιοχῇ. Ἐκ τοῦ ἀτόνου ἐν. ἄχερο, περὶ οὗ βλ. σ. 18.

2. Ἐξ ἀτόνου ἐν. βούτερο, περὶ οὗ βλ. σ. 18.

3. Ἐν φρ. τοὺς ἔβαλαν ὕστερις μιὰ διορέα νὰ πᾶνε ὅλοι μαζί. Ἴσως ἐξ ἀτόνου διώρεσε.

4. Ἐν φρ. θὰ πᾶμε νὰ καρτερέσουμε. Πβ. καὶ ἐν ἄσμ. : νὰ στείλω τῆς καλούδας μου, νὰ μὴ μὲ καιτερέση. Ἐξ ἀτόνου ἀορ. καρτέρεσα.

5. Ἐν φρ. κιτέρνισαν τὰ νεροπλάτανα (Ζούζουλ.), παρὰ τὸ κιτέρνισε (Ἄμμουδ.). Πβ. κιτερνίζου, ἐν σ. 19, ἐξ οὗ καὶ προέρχονται.

6. Ἀναλογικῶς, ἐκ τοῦ ἀορ., κατὰ τὰ ἐπλυνα-πλένω, ἔμεινα-μένω. Πβ. φρ. πέρασα ἀπ' τ' ἀλώβ', κι οὔτε μ' ἔκρινε (: ὠμίλησε) κανέννας (Χρυσ.). Πβ. ἀκόμη : ἔχ'ς στόμα νὰ κρὶν'ς ; (Ζούζουλ.). Ἀρχικῶς τὸ ρῆμα ἐσήμαινε νὰ κάμης κρίσεις, καὶ εἶτα : νὰ ὀμιλῆς (δὲν φθάνει π.χ. πού ἐκοπίασα πρὸς χάριν σου, ἀλλ' ἐκφέρεις καὶ κρίσεις, ὀμιλεῖς, ἀγυρεύεις καὶ ρέστα).

7. Ἐν ἄσμ. : κ' ἡ μάννα εἶχε τὰ πλιότερα, καὶ μέρασμα δὲν ἔχουν. Πβ. καὶ μέρασε, ἐκ τοῦ ἀτόνου μεράζω, περὶ οὗ βλ. σ. 19.

8. Ἐν φρ. σέρ' ἐσύ, κ' ἐγὼ κάθομαι (: σῦρε σύ, πήγαίνε...). Ἐξ ἀτόνου ἀορ. ἔσερα. Πβ. σερ-τάρ' ἐν σ. 20.

9. Λαλίτσα, ἐν ἄσμ. : ψιλὴ λιαλέτσα ἔσυρε ὅσο καὶ νὰ μποροῦσε. Ἐξ ἀτόνου ἀορ. *λάλεσε.

10. Ἐν φρ. ἀντὶ νὰ μᾶς ὠφελέση, θὰ μᾶς βλάψη. Ἐξ ἀτόνου ἀορ. *ὠφέλεσε, ὅστις καὶ δι' ἀφομ. πρὸς τὰ παρακείμενα δύο ε.

11. Τρώγω καρυκευμένον φαγητόν, μὴ νηστήσιμον, ἐν φρ. ἀρτένεσαι ἢ νηστεύ'ς ; Ἐξ ἀτόνου νὰ *ἀρτεθῶ ἢ *ἀρτεμένο φατ. Τὸ ΙΑ ἐν λ. ἀρτύνω ἔχει τὸν τύπ. ἀρτένω ὡς συνήθη καὶ ἀρτένου παρὰ τοῖς βορείοις.

12. Ἐξ ἀτόνου τύπ. *αὐτοκενήτου ; Πβ. κενήματα, ἐν σ. 25.

13. Ὡς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐν φρ. γένεται καμιά ἐρήβ', νὰ ἡσ'χάσωμε ; (Κεράσ.). Νὰ γένω π'λλι χρυσό. Πβ. καὶ ἐν ἄσμ. : κι οὐδὲ Τουρκάλα γένομαι... (Σαμαρ.). Κατὰ τὸν Γ. Χατζιδ., ΜΝΕ 1, 237, ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ γεννώ. Κατὰ Ε. Schwyzer, Griech. Gramm., 1, 640, ὑποσημ. 3, ἐκ τοῦ ἐγενόμην. Πβ. τὸ ἐγενήθην τῆς Γραφῆς παρὰ τὸ ἐγενόμην καὶ τὸ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς «γενηθήτω-τὸ ὀλέγημά σου» καὶ τὴν καὶ σήμερον παρατηρουμένην συνήθως σύγχρυσιν μεταξὺ τῶν ἐγίνετο (παρατ.) καὶ ἐγένετο (ἀορ. β').

14. Ἐξ ἀτόνου κανέστρο ἢ κανεστράκι — ἂν μὴ ἀντιδάνειον ἐκ τοῦ σλαβ. *kanestra*, περὶ οὗ βλ. Ν. Andriotis, The confederate state of Skopje and its language, Athens 1957, σ. 17.

15. Κορνίζα τοῦ τζακιού, τῆς ἐστίας.

16. Λαγύνα, δοχεῖον ὕδατος. Πβ. πιλίουλαένα, σ. 58.

17. Ἐξ ἀτόνου *ἔψεσα ἢ *ψετό.

Παρά τὸ μ : βοιδοτσέμβουρο ¹, μένα ² (Ἐπταχώρ.), μέσκει ³ (Πεῦκ.).

γ) Παρ' ἄλλα σύμφωνα : νὰ καθέσης ⁴ (Κεράσ.), Κλεφτοπέγαδο ⁵ τοπων. (Δαμασκ.), τσέπα ⁶, ἦ.

Τέλος, δύο παραδείγματα ἐν τέλει λέξεως : ἀρχιληστέ ⁷ (Πεῦκ.), ἀφτέ ⁸ (Νόστιμ.).

2. Τὸ $\acute{\upsilon} > \acute{o}$

α) Παρά τὸ ὑγρὸν λ : βόλεσεν ⁹, γκιόλ-μπαξέ ¹⁰ (Πολυκάστ.).

β) Παρά τὸ ἔρρινον ν : Κωστανδινόπολη ¹¹.

γ) Τὸ ἐρωτηματικὸν ἐπίρρ. ποῦ > πὸ εἰς ἄσματα ἐξ Ἐπταχωρίου καὶ Βουχορίνας ¹².

Τέλος, σημειωτέον ἐν τέλει λέξεως τὸ παράδ. Ὅσ τοῦ Νικολό...

Ἡ γνώμη μου διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀντικωφώσεως καὶ τῶν τονουμένων $\acute{\iota}$ καὶ $\acute{\upsilon}$ ¹³ νομίζω ὅτι δύναται νὰ στηριχθῆ εἰς τὴν τῶν ἀτόνων. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν δηλαδὴ ὅτι ἐκ τῆς γενομένης ἐξετάσεως ταῦτα παρουσιάζονται παρὰ τὰ αὐτὰ σύμφωνα καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ ὡς πρὸς τὰ σύμφωνα καὶ ὡς πρὸς τὴν συχνότητα μεταξύ $\acute{\epsilon}$ καὶ \acute{o} , ὡς καὶ μεταξύ \acute{e} καὶ \acute{o} ἀντιστοίχως ἐπίσης ὅτι ἀρκετά,

1. Ἐξ ἀτόνου τσεμβούρ'.

2. Ἐν ἄσμ. : μένα ἤσχιος σὲ πατάει, μένα φάνδαιγμα; Ἐνταῦθα, τὸ τροχαϊκὸν μέτρον δὲν βοθηεῖ τὴν ἐκ τοῦ ἀτόνου προέλευσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λ . εἶναι συνηθεστάτη εἰς ἄσματα, δὲν ἀποκλείεται νὰ προέκυψεν ἐξ ἄλλων λαμβικῶν δεκαπεντασυλλάβων στίχων.

3. Ἐκ συμφύρσεως τῶν μένω + μνίσκω. Πβ. τύπ. μίσκει (Κεράσ.). Ἐν φρ. μέσκει ὁ καρπός, καὶ τὸ ἄχυρο φεύγει.

4. Ἐν φρ. πρέπει νὰ καθέσης μέρες, γιὰ νὰ δῆς τὸ κάθε σκάρτσο. Ἐξ ἀτόνου κάθεσε, δι' ὁ βλ. σ. 26.

5. Ἐξ ἀτόνου πεγάδ'. Πβ. πεγαίνω, ἐν σ. 26.

6. Τσίπα (=φλοιὸς καρποῦ). Ἐξ ἀτόνου, π.χ. φτενότσεπος.

7. Ἐν ἄσμ. : ποῦ 'σαι, ἀδερφέ μου ἀρχιληστέ καὶ κλέφτη καπετάνιε; Προφανῶς διὰ τὰ δύο ὁμοιοτέλευτα ἀδερφέ καὶ καπετάνιε.

8. Ἐκ τινος συνθέτου εἰς *-ἀφτεκο; Ἄλλὰ πβ. σιζάφ'κου π.χ. Σημειωτέον ὅτι ἡ λ . προέρχεται ἐκ σλαβοφώνου χωρίου.

9. Ἐν ἄσμ. : τώρα κι ὁ ξένος βόλεσεν νὰ πάη 'ς τὰ δικά του. Ὁ τύπ. κατ' ἐπίδρασιν τοῦ συνων. θέλησεν, ἐκ τῶν βολεῖμαι + βολοῦμαι, περὶ ὧν βλ. σ. 42.

10. Ἐν ἄσμ. : γιέ μ', σὰν πάησα καὶ τὴ βρῆκα μέσ' 'ς τὸ γκιόλ-μπαξέ—ὅπου ἐν τῇ συνεκφορᾷ δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι τὸ \acute{o} εἶναι ἄτονον, ἂν καὶ μετρικῶς, ἐν τῷ στίχῳ, εἶναι τονουμένη ἢ συλλαβή.

11. Ἐξ ἀτόνου Κωσταντινοπολίτης, ὅπου τὸ $\acute{\upsilon} > \acute{o}$ δι' ἀφομ. προληπτικὴν.

12. Ἴσως διότι κατὰ τὴν συνεκφορὰν καὶ ἕνεκα τοῦ μετρικοῦ τόνου κατέστη ἄτονον, καὶ διὰ τὸ ἀκολουθοῦν ν ἢ σ :

Πὸ νά | βρης, μάν | να μ', τὸ | χαρ τί ἀλλά :

Ποῦ νά | βρης τὸ | με λά | νι.

Πὸ 'σαν | πε ρι | στε ροῦ | λα μου | τό σον | και ρὸ | χα μέ | νη; (Φούρκ.)

13. Τὸ φαινόμενον ἐξετάζει ὁ καθηγητὴς Ν. Ἀνδριώτης εἰς τὸ ἄρθρον του Φωνητικὰ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς : Ἀθηνᾶ 45 (1933), 252-261, ὅπου παραθέτει μακρὸν κατάλογον παραδειγμάτων καθὼς καὶ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν.

παρά τὸν τονούμενον μεταβεβλημένον τύπον τὸν περιέχοντα τὰ ε̄ καὶ ὀ ἔχουν παράλληλον μετ' ἀτόνου ε̄ ἢ ο̄ θὰ ἦτο κάλλιστα δυνατὸν νὰ σκεφθῶμεν ὅτι, ἀφοῦ ἄπαξ διὰ τὴν γειτονίαν ὠρισμένων συμφώνων καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ τόνου ἐτράπησαν τὰ ἰ καὶ ἡ εἰς ε̄ καὶ ο̄ ἀντιστοίχως, ἠδυνήθησαν εἴτα νὰ διατηρηθοῦν καὶ εἰς τύπους προερχομένους ἐξ αὐτῶν (τὸν πληθυντικὸν ἢ ἄλλον χρόνον, ἔγκλισιν, κλπ., ἢ λέξεις παραγωγῶς ἢ συνθέτους, κλπ.), ὅπου ἡ ἀρχικῶς ἄτονος συλλαβὴ ἢ περιέχουσα τὸν μεταβληθέντα φθόγγον κατέστη τονουμένη¹. Εἰς τὰ παραδείγματα δηλαδὴ ταῦτα δὲν πρόκειται, κυρίως εἰπεῖν, περὶ μεταβολῆς τονουμένου ἰ ἢ ἡ εἰς ε̄ ἢ ὀ ἀντιστοίχως, ἀλλὰ περὶ μεταβολῆς τοῦ πρὸ τῆς τονουμένης συλλαβῆς (ἐν τῇ ἀρχικῇ λέξει καὶ πρὸ τῆς συνθέσεως ἢ κλίσεως) ἀτόνου ἰ ἢ ἡ εἰς ε̄ ἢ ο̄ ἀντιστοίχως, καὶ εἴτα τονισμοῦ τοῦ ἤδη μεταβεβλημένου ἀτόνου, δι' ἀναβιβασμοῦ τοῦ τόνου, κατὰ τὴν σύνθεσιν, κλπ.

1. Ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εὐσταθεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀχ. Τζαρτζάνου (Περὶ τῆς συγχρόνου Θεσσαλικῆς διαλέκτου, σ. 24) ὑποστηριζόμενον : «ἐπειδὴ δηλ. πᾶν ἀρχικὸν ε̄ ἐν ἀτόνω χώρᾳ εὐρισκόμενον προφέρεται ὡς ἰ, ἐπανακτᾶ δὲ τὴν ἀρχικὴν τοῦ ἀνοικτῆν προφοράν, εὐθύς ὡς ὀ τόνος ἐπανέλθη ἐπ' αὐτό, καὶ ἐπειδὴ οὕτω ἀνεπτύχθησαν ἀντίστοιχα συστήματα λέξεων ἔχοντα τὰ μὲν ἰ ἄτονον, τὰ δὲ ε̄ τονούμενον (π.χ. μιὰ χιρσὺ-ἀλλὰ χέρ'... κιφᾶλ'-ἀλλὰ ξιρουκέφαλου...) διὰ τοῦτο ἀσυνειδήτως ἐσχηματίσθη τὸ γλωσσικὸν αἰσθημα, καθ' ὃ ἐνομήσθη ὅτι καὶ ἀρχικὸν ἰ, ἐάν τονίζεται, πρέπει νὰ προφέρηται ἀνοικτῶς ὡς ε̄, καὶ λοιπὸν, ὅπως νιρὸ-κρουονέρι..., οὕτω καὶ τυρί-βρουμουτέρ', μιτάρα-γκαβουμέταρα, κλπ.).

Τὴν λεπτομέρειαν τῆς ἐκ τῶν ἀτόνων τύπων ἐπεκτάσεως τοῦ φαινομένου εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν προελθόντας τονουμένους δὲν ὑπεστήριξαν οἱ μέχρι τοῦδε ἐρευνήσαντες τὸ θέμα. Οὕτω, ἐκ τῶν 70 παραδειγμάτων (τοῦ Ν. Ἀνδριώτη) τοῦ ἰδὲ καὶ τῶν 46 τοῦ ἡδὲ, κατὰ μίαν ἀντιστοιχίαν 25 τοῦ πρώτου (ἦτοι 36% περίπου) καὶ 16 τοῦ δευτέρου (κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν!) πρόκειται περὶ λέξεων συνθέτων. Τοῦ ἰδὲ : ἀγέριφτους πολλαχ., ψ'χουκέρ' Θεσσαλ., ἀμαγέριφτους πολλαχ., κουλουμέρ' πολλαχ., ἀψ'κουκέριφτους Ἰμβρ., γαβλουσπέρ' (καβλοσπύρι) Μακεδ. (Πιερ.), ἀτσέρουτους (ἀτσέρωτος) Ἰμβρ., ἀπέραχτους Ἰμβρ., παλιουπέρουνου Ἰμβρ., ἀγρέγουρ'νου Μακεδ. (Βελβ. Χαλκιδ.) — ὅπου ὅμως δὲν πρόκειται περὶ γνησίου ἰ, ἐκτὸς ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ ἀγριος > *ἄγρεους > *ἄγρες. πανουτρέφ'λλα-κατουτρέφ'λλα (-τριφυλλα) Στερελλ. (Ἄρτοτ.), ἀχρέγιαστους (ἀχρείαστος) Λέσβ. (Μανταμᾶδ.), παλιουμαξέλλαρου Ἰμβρ., ρ'ζουπέλαφου Σαμουρ., λαδουπέλαφου Λέσβ., στραβουκ'λέγαδου (στραβοτυλίγαδο) Θεσσαλ., γκαβουμέταρα (-μίταρα-μιτάρια) Θεσσαλ., παλιουλαένα Βελβ. (ἀσφαλῶς ἐκ τύπ. παλιουλάενου, πβ. λαένα Μόρφ.), κουμπουκέδουνου (-κῦδωνο) Θράκ. (Σουφλ.), μηλουκέδουνου Μακεδ. (Βλάστ.), 'πιτσέγαρου (ἀποτσιγαρο) Ἰμβρ., καλαμουτσέκρικου (-τσικρίκι) Θεσσαλ., σουτέμ'σα (*ἰσοτιμιζω) Μακεδ. Πβ. καὶ τὰ ἰδικά μου βοϊδοτσέμβουρο, Κλεφτοπέγαδο.

Τοῦ ἡδὲ : βουδουτόλουμου (-τούλουμο) Λέσβ., παλιουκότ' (-κουτί) Ἰμβρ., 'πικόκκ'ναρου (ἀποκουκκούναρο) Ἰμβρ., 'πουσόρ' (ἀπουσοῦρ', κατὰ τὸν Ἀνδριώτην, ἐνῶ ἴσως ἐκ τοῦ σορός <σουρός>), παλιουρρόφιαψ' Λέσβ., βρουμουσκόπ'δα (-σκουπίδια) Ἰμβρ., φιδουπόκαμι'σου (-ποκάμ'σο) Βελβ., παλιουγόστιρα (-γουστιέρα) Αἰτωλ., 'πικόρασ' (ἀποκούραση) Ἰμβρ., χουρ'νουλόκαν'κου (= χουρινὸ λουκάνικο) Ἰμβρ., γηλιουλόλ'δου Θράκ. (Σουφλ.) - νυχτολόλ'δου Λέσβ., ἀμουνόχ'γους (ἀμουνούχιστος Στερελλ. (Ἄρτοτ.), ἀσπρουνόρ'κου (-οῦρά) Ἰπ., μ'σόρανα (<μεσοῦρανα) Σάμ., θιόρανα Ἰμβρ. (ὅπου ἴσως ἡ ἀμεσος ἐπίδρασις τοῦ Θεός ἢ θεόρατος), ἀρκ'δουπρόναρου-κονδουπρόναρου (-πρινάρι) Μακεδ. σκουρδουρόπινα (-ράπινα, ἐκ τοῦ ρουπάψ' <ρεπάνι — θὰ ἔγραφον ρεπάνι > ριπάνι > ρ'πάνι > ρουπάψ', διὰ ψευδῆ ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος ἀτόνου) Ἰμβρ.

Τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ἐνισχύουν ἴσως καὶ ἀρκετὰ παραδείγματα περιέχοντα μετὰ τόνου, μεταβεβλημένα, ἤδη κωφωθέντα ἄτονα *e* καὶ *o* (εἰς *i* καὶ *u* ἀντιστοιχως), τὰ ὁποῖα συνεχέντρωσα ἐκ τῆς αὐτῆς περιοχῆς : Οὕτω π.χ. ὁ τύπ. *κατίβα* (=κατέβα) προῆλθεν ἐκ τοῦ ἄτόνου *κατιβαίνου*· ὁ τύπ. *ξίφουμα* (=τὸ προσλαμβάνειν ποιμένας ἐπὶ πληρωμῇ εἰς χρῆμα, ἄνευ ἄλλης παροχῆς καὶ ἄρτου) ἐκ τοῦ *ξιφουμίζουκξεφωμίζω*—ἂν καὶ ἡ σημασία διαφέρει· *φίβγα* ἢ, ἴσως ἐκ τοῦ μαρτυρουμένου συνων. καὶ ἄτόνου *φιβγοῦλα* (ἐκ τῆς περιοχῆς ὁμοίως, ἀντὶ τοῦ κοιν. *φειγγιό*, ἢ κατὰ τὸ *φύγε*).

Ἐὰν νῦν παραστήσωμεν διὰ σταυροῦ μὲν τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον, διὰ τόνου δὲ τὴν τονουμένην συλλαβὴν, ἡ λέξις ἢ ἀποτελοῦσα τὸ δεύτερον συνθετικὸν παρουσιάζει τὰ κάτωθι σχήματα :

<i>i > é</i>		<i>ú > ó</i>	
$\frac{+}{+} \frac{'}{+}$:	3	2
$\frac{+}{+} \frac{'}{-}$:	16	9
$\frac{+}{-} \frac{'}{-}$:	1	2
$\frac{-}{-} \frac{+}{-}$:	3	2
Σύνολον		23	15
ἢ $\frac{+}{+} \frac{'}{-}$ (— —)	20	καὶ — — —	1
$\frac{+}{-} \frac{'}{-}$ (—)	3	Γεν. σύν.	16
ἂν μὴ (—) $\frac{+}{-} \frac{'}{-}$ (— —) ὅλα ὁμοῦ.			

Πόρισμα.

Καὶ εἰς τὰς δύο ομάδας αἱ τρισύλλαβοι παροξύτονοι λέξεις ἀποτελοῦν τὴν συντριπτικὴν πλειοψηφίαν (70% - 56%). Ἡ παρατήρησις αὕτη δύναται νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς ἄλλας. Π.χ. ὅτι τὸ 'πουσόρ' δὲν προϋποθέτει τὸ ἕποσούρι ἀμέσως, ἐπειδὴ ὁ πρὸ τῆς συνθέσεως τόνος τῆς λέξεως πρέπει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀμέσως μετὰ τὸν μεταβαλλόμενον φθόγγον συλλαβὴν. Ὅτι ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἄτόνου *i* ἢ *u* τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ ἐγένετο πρὸ τῆς συνθέσεως : *κουκκ'νάρ* - *κοκκ'νάρ* - 'πικόκκ'ναρον, *πουνκάμ'σου* - *ποκάμ'σου* - *φιδουπόκαμ'σου*.

Ὡσαύτως προκειμένου περὶ τοῦ *ú > ó*, δύναται νὰ γεννηθῇ ἡ ὑπόθεσις μήπως τὸ *u* μετεβλήθη πρῶτον πρὸ τοῦ τόνου, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ, εἰς *o* δι' ἀνομοίωσιν, ἔνεκα τῆς συσσωρεύσεως ἄλλεπαλλήλων *u*, ὡς παρετήρησα καὶ ὡς προεξέθεσα ἀλλαχοῦ περὶ τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου μεταβαλλομένων *i* καὶ *u* ἔναντι τῶν λοιπῶν θέσεων.

Ἡ ἀποψις αὕτη ἐνισχύεται καὶ στατιστικῶς : Ἐκ τῶν 16 παραδειγμάτων εἰς τὰ 13 συναντῶμεν ἐπάλληλα *u*, συνήθως μὲν 2, ὧν τὸ δεύτερον μεταβάλλεται (εἰς 11 περιπτώσεις), ἄπαξ 3, ὧν τὸ τρίτον μετεβλήθη, καὶ ἄπαξ 5, ὧν τὸ μέσον.

*Άλλη αξία σημειώσεως παρατήρησις είναι ὅτι ὁ τρεπόμενος φθόγγος καὶ τῶν δύο ομάδων εὐρίσκεται εἰς τὸ δεύτερον συνθετικὸν καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ συλλαβὴν. Μόνον εἰς 3 τετρασύλλαβα εὐρίσκεται εἰς τὴν δευτέραν συλλαβὴν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα κανονικῶς, διὰ τὸν νόμον τῆς τρισυλλαβίας : ἀμαγέριφτους (*μαγερεύου), ἀν'κουκέριφτους (*ν'κουκερεύου), παλιουμαξέλλαρου (μαξελλάρ'). Τοῦτο ἐνισχύει τὴν ἐκ τοῦ ἀτόνου προέλευσιν τοῦ ἔχοντος τὸν μεταβεβλημένον φθόγγον ἀμέσως πρὸ τοῦ τόνου.

Ἐξιοσημείωτον ὡσαύτως εἶναι ὅτι κατὰ μέγα ποσοστὸν, πλὴν 6 παραδειγμάτων, τὰ σύνθετα εἶναι προπαροξύτονα, εἴτε μὲ ἀκεραίας τὰς ἀκολουθοῦσας τὸν τόνον συλλαβάς, εἴτε κατόπιν ἐκπτώσεως τοῦ ἀτόνου *i* ἢ *u*, προσυνθετικῶς, ὡς ἐτονίσθη. Ἐνίοτε καθίστανται παροξύτονα διὰ τῆς μετασυνθετικῆς ἐκπτώσεως τοῦ ἀτόνου, ὡς πανουτρέφ'λλα (ἀλλὰ τριφυλλ'), ὅπερ ὁμως δὲν ἀντιβαίνει εἰς τὸν κανόνα, διότι τὸ ἐκπεσὸν ἄτονον δύναται νὰ ἐπανέλθῃ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς συνθέτου λέξεως.

*Άλλη ἀπόδειξις τῆς ἀπόψεώς μου εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὰ ὑπ' ἐμοῦ καταγραφέντα ἄτονα παραδείγματα-ἀρχικοὶ τύποι τῶν τονουμένων, κατὰ ποσοστὸν 14%, τὰ *i* > *e*, καὶ 17% τὰ *u* > *o*, ἔχουν ἀντιστοιχοῦς ἄλλους τύπους ἢ παράγωγα αὐτῶν τονούμενα, ἀν δὲ συνεχισθῇ ἡ ἔρευνα εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, πιθανὸν νὰ εὑρεθοῦν καὶ τῶν λοιπῶν παραδειγμάτων, καὶ δὴ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὁ καθηγητῆς Ἀνδριώτης, ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσίν του μέχρι τότε στοιχείων, ἀπέκλεισε¹.

Δέον ὡσαύτως νὰ σημειωθῇ ἡ ἀντίστοιχος σχέσις ἀναλογίας παραδειγμάτων μεταξὺ ἰδικῶν μου *i* > *e* ἔναντι τῶν *u* > *o*, 110 πρὸς 54 (ἦτοι τὰ δεύτερα κατὰ ποσοστὸν 50% ὡς πρὸς τὰ πρῶτα) καὶ τοῦ *i* > *e* ἔναντι τοῦ *u* > *o*, τοῦ Ἀνδριώτη², 70 πρὸς 46 (66%). Ἐὰν εἰς τὰς ἰδικὰς μου περιπτώσεις τοῦ *u* > *o* συμπεριλάβω καὶ ἄλλας 12, ὅπου ὁ μεταβαλλόμενος φθόγγος εὐρίσκεται ἐν τέλει λέξεως, τότε τὸ ποσοστὸν ἀνερχόμενον εἰς 60%, ὀλίγον ἀφίσταται τοῦ 66% τοῦ Ἀνδριώτη.

1. Βλ. Ν. Ἀνδριώτ., ἐνθ' ἀν., σ. 260-261, ὅπου ὁ συγγρ. δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψει του ἐκ τοῦ Ἀρχείου πολλὰ νεώτερα παράλληλα παραδείγματα κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ἀρθρου του : «Εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα οὐδεμία περίπτωσις ὑπάρχει, καθ' ἣν τὸ ἄτονον *u* τῆς ἀρχικῆς λέξεως νὰ προῆλθεν ἐκ κωφώσεως τοῦ *o*, ὥστε αἱ παρουσιάζουσαι τὸ *o* παράγωγοι λέξεις νὰ θεωρηθοῦν σχηματισθεῖσαι πρὸ τῆς κωφώσεως τοῦ *o* εἰς *u*. Δὲν ὑπῆρξε δηλαδὴ ποτὲ τύπος λολούδι, ἀπὸ τὸν ὁποῖον νὰ εἶχε σχηματισθῇ τὸ γηλιουλὸλ'δου, οὐδὲ κοράζομαι, ὁπόθεν νὰ προῆρχετο τὸ 'πικόρασ'... Εἴμεθα λοιπὸν ἠναγκασμένοι νὰ δεχθῶμεν ὡς μόνην πειστικὴν ἐρμηνείαν τῆς τροπῆς τοῦ ἀτόνου *u* εἰς τονούμενον *o* τὴν διαμορφωθεῖσαν εἰς τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα τῶν λαλούντων ἐντύπωσιν, ὅτι εἰς πᾶν ἄτονον *u* ἀντιστοιχεῖ τονούμενον *o*. Ἡ δὲ ἐρμηνεία αὕτη οὐσα καθ' ἑαυτὴν ἀναμφισβήτητος, καθιστᾷ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀναμφισβήτητον καὶ τὴν δοθεῖσαν ἀνωτέρω ἐρμηνείαν τοῦ ἀντιστοιχοῦ φαινομένου τῆς τροπῆς τοῦ γνησίου ἀτόνου *i* εἰς τονούμενον *e*». Διὰ μίαν ὁμως ἀκόμη φερόν ἀποδεικνύεται ὅτι εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων αἱ πλέον ἀπίθανοι προϋποθέσεις δύναται νὰ καταστῶσι πραγματικότης : κατὰ σύμπτωσιν ὅλως καὶ χωρὶς νὰ ἔχω ὑπ' ὄψει μου κατὰ τὰς περιουσίας μου τὰ παραδείγματα τοῦ Ἀνδριώτη, εὔρον καὶ τὸν τύπον λολούδι (ἐν Πενταλόφῳ), καθὼς προεῖπον, καὶ τὸν ξεκοράζομαι (ἐν Κερασόβῳ)!

2. Πρέπει νὰ σημειωθῇ πλεον ὅτι τὰ ἀναγραφόμενα ὡς παραδείγματα τοῦ Ἀνδριώτη δὲν προέρχονται μόνον ἐκ τῶν εἰς τὸ ἀρθρον του περιλαμβανομένων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων προστεθέντων διὰ χεῖρὸς τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέως εἰς τὰ περιθώρια τοῦ κειμένου τοῦ ἀρθρου του καὶ εἰς τὸ ἀντί-

Κατὰ τὴν ἀποψὶν μου λοιπὸν τὰ εἰς τὰς σελ. 256-257 παραδείγματα τοῦ Ἐνδριώτη δύνανται νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς ἐξῆς : βουτέρατα Θεσσαλ. καὶ ἰδικόν μου, ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μου βούτερο¹. οὐβέρα² Μακεδ. ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μου ὄβερός Ζούζουλ.· κιτέρῳσα Ἡπ. (Ζαγόρ.) καὶ ἰδικόν μου, ἐκ τοῦ κιτρηνίζουν³. μαγέριψα-ἀμαγέριψους ἐκ τῶν ἰδικῶν μου μάερας, -εῦον· τὰ μέρασα, μέρασμα, μέρασ' Ἰμβρ. ἐκ τοῦ ἰδ. μου μεράζω· πέραξα, ἀπέραχτους Ἰμβρ. ἐκ τοῦ ἰδ. μου περάζου· τέραγνα Ἰμβρ. ἐκ τοῦ ἰδ. μου τεράννια· τέρους, βρουμουτέρ'⁴ Θεσσαλ. ἐκ τοῦ τερί, κλπ., παλιουμαξέλλαρον Ἰμβρ. ἐκ τοῦ μαξελλάρ'· κουλέμπ'σα Ἡπ. ἐκ τοῦ κουλεμβάου· κουκῆ' νουπέπιρου Ἰμβρ. ἐκ τοῦ πεπέρ'. Τέλος, τὰ ἰδικά μου ἀχέρατα, νὰ καθέσης, τσέπα ἐκ τῶν ὁμοίως ἐν τῇ περιοχῇ ἀπαντῶντων ἀχερο, κάθεσε, φτενότσεπος.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΝΕΣΗΣ

τυπον τοῦ τόμου τῆς «Ἀθηναῖς» τὸ κατατεθειμένον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ συγγρ. ὑπῆρξε συντάκτης ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τὰ προσέθηκε δὲ ἀφοῦ τὰ ἀνεῦρεν εἰς τὸ Ἄρχειον διὰ μεταγενεστέρως ἐρεῦνης.

1. Βλ. Ν. Ἐνδριώτ., ἐνθ' ἀν., σ. 259. Πβ. καὶ βρουμουτέρ' κατωτέρω.

2. Ἐκ τοῦ βιγὸς-σλαβ. *vír*. Βλ. καὶ ΙΑ ἐν λ.

3. Πβ. καὶ Ν. Ἐνδριώτ., σ. 259 : κιτρηνίζω.

4. Πβ. καὶ μπατζουτέρ' Μακεδ. (Βελβ.), ὅπερ ἐν Βοῖω ἤκουσα ὑπὸ τὸν τύπ. μπατζουτέρ'.

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ

A

ἀβρεὰ ἡ 20, 28, 30
 ἀγέριφτους 58
 ἀγρέγουρ'νου 58
 Ἄδε 26, 29, 30, 37, 40
 ἄκογα 44, 48, 50
 ἄλεσίδα 17, 21, 28
 ἀμαγέριφτους 58, 60, 61
 ἀμεβῆ 26, 29
 ἀμουνόχ'γους 58
 ἀνασκομπωθῆς 44
 ἀνεγμένα 25, 38, 39
 ἀνεξες 25, 31, 37, 39
 ἀν'κουκέριφτους 58, 60
 ἀπέραχτους 58, 61
 ἀρεστερός 17, 18, 27, 39
 ἀρκ'δουπρόναρον 58
 ἀρτένομαι 56
 ἀρτένω 56
 ἀρχιληστὴ 57
 ἀρχιμέρμηγκας 19
 ἀσπροδερός 42, 47
 ἀσπροκάνοτη 44, 48, 52, 53
 ἀσπρονόρ'κου 58
 ἀτσέρουτους 58
 αὐτοκένητο 56
 ἀφελότιμος 13
 ἀφτὲ 57
 ἀφώρεσα 38
 ἀφωρεσμένος 18, 27, 38, 39
 ἀχέρατα 18, 56, 61
 ἄχερο 18, 27, 38, 56, 61
 ἀχεροκάλ'βες 56
 ἀχερώνα 18, 27
 ἀχρέγιαστους 58
 ἀψεὰ 24
 ἀψελά 24
 ἀψελέ 24
 ἀψελός 24

B

βασίλεα 21, 28, 30
 βατόμορα 40

βεράνι 18
 βεράν'κος 18, 27
 βεριάνι 18
 βλιούτερο 18
 βοιδοτσέμβουρο 57, 58
 βοινιά 44, 48
 βολᾶνε 13
 βολειέμαι 21, 42, 48, 51, 57
 βολειέσαι 42
 βόλεσεν 21, 28, 36, 39, 42, 57
 βολλώσωμε 42, 48, 52, 53
 βολοῦμαι 21, 42, 48, 57
 βονά 13
 βοινιά 44, 48
 βονό 44, 48, 51, 52, 53
 βονοχώρ' 13
 βουδουτόλουμου 58
 βουτέρατα 18, 56, 61
 βούτερες 17
 βούτερο 18, 20, 27, 38, 56, 61
 βρουμουσκοπ'δα 58
 βρουμουτέρ' 58, 61

Γ

γεναιίκα 25, 29, 38, 39
 γεναιίκες 25, 29, 37
 γένομαι 56
 γενός 25
 γένω 56
 γερεύω 17
 γερίζ'(ει) 14, 18, 27, 35, 39
 γερίσης 14, 18, 35, 39
 γερονάει 14, 18, 27
 γερολόγοι 14, 18, 27, 35
 γετιὰ 27, 30
 γηλιουλλόλ'δου 58, 60
 γαβλουσπέρ' 58
 γκαβουμέταρα 58
 γκαλντερίμι 18, 27, 35, 39

γκελάη 21, 28, 31, 35
 γκιόλ-μπαξέ 57
 γλυκομελιά 22, 29, 37

Δ

δάρμενεία 25
 δάρμενευτής 25
 δάρμενεύω 25
 δεκαστήριο 26, 29, 40
 δελ'νó 21, 28, 35
 δελ'νοῦσα 21, 28, 35, 36
 δενατόν 29
 δενατός 25, 29
 δεχαλωτός 26, 29
 διερμενέας 25, 29, 38, 39
 διορέα 56
 δολεῦ'νε 42, 48
 δολεύομε 42, 48
 δολεύονται 42
 δολέψωμε 13

E

ἐγεναν 13
 ἐθιά 27
 ἐκκλησία 23
 ἐκκλησίτσα 21, 28, 37, 39
 ἐκότσαινε 46
 ἐλατόμος 21, 28
 ἐλατουμία 21, 28, 30, 40
 ἐλιάστρα 21, 28, 30
 ἐλλερικά 21, 28, 39
 ἐλλενόμβαιδα 21, 28, 30, 36, 39
 ἐλουτουμία 21, 28
 ἐπετρέπ'(ει) 13
 ἐπιθεωρητής 18
 ἐρήρ' 18, 27, 30, 32, 35, 39
 ἐρ'νοδικεῖο 18
 ἐτέα 27
 ἐτιὰ 27
 ἔχε 13

Θ

θελός 24, 29, 30
 θελώνω 24, 29
 θεμιάμα 26, 29
 θερίο 18, 27
 θεριό 18, 27
 θιόρανα 58

Κ

κάθεσε 26, 30, 39, 57, 61
 καθέσης 57, 61
 καθεστέρησ' 13
 καιτερέση 56
 καλαμουτσέκρικον 58
 κανέστρ' 56
 κανέστρα 56
 καρτερέσω 56
 κατεγορήσουν 26, 29
 κατίβα 59
 κατουτρέφ'λλα 58
 κεδεία 27, 29, 30
 κελάει 21, 28, 35
 κελό 21, 28, 38
 κενήματα 25, 29, 56
 κενό 25, 29, 30
 κεντρεκός 19, 27, 39
 κεπριά 27, 29, 30
 κερά 19, 28, 30, 36, 37
 κερκέλλα 19, 28, 38, 39
 κετάζει 27, 29, 35, 37
 κετάζω 26, 27, 29, 30
 κετάτε 27, 29, 37
 κετοῦσαν 27
 κιτερνίζονν 19, 28, 39, 56, 61
 κιτέρνισαν 19, 56
 κιτέρνισε 19, 56, 61
 κιτρενίζω 19, 61
 κλεδι 22
 κλεδιά 21, 28, 36
 κοβέντα 45, 48, 51
 κοβεντιάζει 45
 κοβεντιάζω 45
 κοβέντιασε 45
 κοβεντούλα 45
 κοκκάκια 45
 κοκκιά 45
 κοκκίν 45
 κοκκούδ' 45
 κοκκοψώματα 45

κοκκόψωμο 45
 κολεμπάον 43
 κολεμπήσωμε 22, 28, 31
 κομπάρος 31, 43, 48
 κομπασσάρω 43, 48, 51
 κομπάσσο 43, 48
 κομπέδες 43, 48
 κομπές 43
 κομπιά 43, 48
 κόμπολα 43
 κομπολιά 42, 43, 44, 48,
 52 53
 κοράζομαι 40, 60
 κοράζου 40
 κοραμάνα 40
 κόρασι 40
 κορέας 40
 κορεμάδι 40
 κορεμένο 40
 κορεύαμε 40
 κόρευε 40
 κορεύομε 40
 κορεύου 40
 κορεύω 40
 κορέγαμε 40, 47, 51
 κορκότι 47
 κορνέζα 56
 κορόιδο 40
 κορομ'λιά 43
 κόρος 40
 κορφοξυλάντια 46
 κορφοξυλιά 46
 κοσάφτης 45
 κοσίλια 46
 κοσ'λοῦν 35, 46, 48
 κοσοκέρα 45
 κοσόριος 46
 κοτάλ' 45, 48
 κοτζαθῆ 45, 46
 κοτζάφτης 45
 κοτζίζω 45
 κοτζομάνικος 46
 κοτζοπατῶ 46
 κοτζοπλύνω 46
 κοτζόπλυση 46
 κοτζορρῦμ' 46
 κοτζός 46
 κοτζώνω 45
 κοτι 45, 48
 κοτσάκια 43, 48

κοτσαμάρα 45, 48
 κοτσαύλης 45
 κοτσάφτα 45
 κοτσάφτης 45
 κοτσαφτίζω 45
 κοτσάφτικο 45
 κοτσιδιά 46
 κοσίζω 45
 κοτσίζω 45
 κοτσιλιά 46
 κοτσιλῶ 46
 κοτσῖν 45
 κοτσ'λιά 46, 48
 κοτσο- 45
 κοτσοδάχτυλο(ν) 45
 κοτσοκέρα 45
 κοτσοκέρι 45
 κοτσοκεφαλιάζεται 45
 κοτσοκεφαλίζω 46
 κοτσοκέφαλον 46
 κοτσόκωλο 46
 κοτσοκορφᾶς
 κοτσολαίμης 46
 κοτσολαιμιάζω 46
 κοτσομάνικος 46
 κοτσομούρα 46
 κοτσομπόλης 46
 κοτσομπολιάζω 46
 κοτσονόρης 46
 κοτῶνονούρα 46
 κοτσόπηχο 46
 κοτσοπλύσιμον 46
 κοτσοπόδαρος 45
 κοτσορρῦμ' 46
 κοτσός 45-46
 κοτσοουλιά 46
 κονδουπόροναρον 58
 κονῆκ'νονπέπιρον 61
 κουλέμπ'σα 61
 κουλιομπήθρα 43, 48
 κουλουμέρ' 58
 κουμπουκέδουνου 58
 κοφέττα 13, 46
 κοφοξυλολούλουδο 46
 κοφο- 45
 κρένω 56
 κρεφά 19, 28, 36
 κωδών' 44
 κωδώγι 44
 κωδώνιν 44

Λ

λαδουπέλαφον 58
 λαένα 56, 58
 λεβάδ' 22, 28, 35
 λεγουστεύ'(ει) 22, 28, 35
 λεθάρ' 22, 28, 35, 36, 37
 λεμέρ' 22, 28, 35, 37, 38,
 39
 λεμέρια 22, 28, 37
 λενός 22, 28, 30, 37
 λερὶ 14, 19, 28
 λεχνάρι 21
 λιαλέτσα 56
 λολούδ' 42, 48, 60
 λολούδια 13, 42, 51
 λομάκι 42, 48
 λομάτσι 42

Μ

μάερας 19, 28, 32, 38, 61
 μαερέματα 19, 28, 38, 39
 μαερεύ'(ει) 19, 28, 35, 38,
 39
 μαξελλαράκι 22, 28, 31,
 36
 μαξελλάρον 22
 μαυροκάνοτη 44, 48, 52,
 53
 μέ' 26
 μεδὲ 26
 μεδὲν 26, 29, 38, 39
 μεὲ 26
 μεκρόβιο 13
 μελάνορα 40
 μελιά 22, 28, 37
 μένα 57
 μεράδ' 19, 28, 35, 36
 μεράζ'(ει) 28, 35
 μεράζω 19, 56, 61
 μέρασε 56, 61
 μέρασμα 19, 56, 61
 μεριάδες 19, 23, 28, 38
 μερμῆγκες 19, 28, 39
 μερμῆγκι 39
 μερμῆγκοι 39
 μέρμηκας 19
 μερμηκοφάγος 19, 28
 μέσκει 57
 μετέρα 26, 29, 38, 39

μηλουκέδουνου 58
 μὸ 54
 μπατζουτέρ' 61
 μπελετζίκια 22, 29, 31, 39
 μπονάρ' 31, 44, 48
 μποντρούμια 44, 48, 51
 μπορέκι 40, 47
 μπορέκιν 40
 μ'σόρανα 58

Ν

νεθιά 27
 νεοθέτησ' 25, 29, 30
 νεροδικεῖο 18, 28
 νεροδίκης 18, 28
 νετέα 27
 νετιὰ 27
 νοικεουστάσιου 27, 29, 30
 νορά 40, 41
 νοριὰ 17, 41
 ντελάπ' 24, 29, 40, 43
 ντελεγραφιζώ 23
 ντελεγράφισμα 23
 ντελεγραφοξύλο 23
 ντελέγραφος 23
 ντερειοῦμαι 19, 28, 31, 36,
 38
 ντοβάρ' 47, 48
 ντοβάρια 47
 ντοβαρτζής 47, 48
 ντολάπα 43, 48
 ντολάπ(ι) 31, 43, 48
 ντοφέκι 47, 48, 51
 ντοφέκια 47, 51
 νυχτολόλ'δου 58

Ξ

ξεκοράζομαι 40, 60
 ξεκοράζω 40
 ξεκόρασμα 40
 ξεκοραστής 40, 47, 50
 ξεράφια 19, 28, 31
 ξεροπαῖα 13
 ξίψομα 59

Ο

ὄβερός 19, 28, 61
 ὄβρεά 20

ὄιντάου 44
 ὄιντίζω 44
 ὄντζιὰ 18
 ὄντζιουν 31, 44, 48
 ὄρα 30, 40, 41, 47
 ὄρανός 17
 ὄργκιὰ 41
 ὄριὰ 17, 41
 ὄρjà 40
 ὄσια 30, 47, 49
 ὄσιὰ 47
 ὄσιες 47
 οὐβέρα 19, 61

Π

παλιουγόστιρα 58
 παλιουκότ' 58
 παλιουλαένα 56, 58
 παλιουμαξέλλαρου 58, 60,
 61
 παλιουπέρονου 58
 παλιουρρόφιαν' 58
 πανουτρέφ'λλα 58, 60
 πεγαίνω 26, 30, 38, 39
 πεθιάσ'(η) 26, 30, 35
 πενάκι 25, 29
 πενακουτά 25
 πενακώτα 25
 πενακωτή 25, 29
 πεπερ' 26, 30, 35, 38, 39, 61
 περάζ'(ει) 19, 28, 61
 περγιόν' 20, 32
 περεμέν'(ει) 35
 περεμένοντας 19, 28, 38, 39
 περετός 19, 28, 39
 περνάρ' 13
 περουστιὰ 19, 28
 πεστεύ'(ει) 26, 30, 35
 πεστεύω 13
 πέτερου 20
 πετιὰ 26, 30
 πεχτή 26
 πεχτός 26, 30
 'πικόκ'ναρου 58, 59
 'πικόρασ' 58, 60
 πιρζόβελους 24, 29, 30
 πίτερα 20, 28
 πιτορόπ'ττα 12, 42, 47, 52,
 53

ἴπιτσέγαρου 58
 πὸ 13, 57
 πολάω 43, 48
 πολλάκι 43, 48, 51
 πολλὶ 43, 48
 πολλοῦπα 43
 πολοῦν 43, 51
 Πολυγεῖνός 13
 πορνάσ' 13, 42, 47
 πορτσαλειῶντι 41, 47
 ἴπουσόσ' 58, 59
 πρεόνα 20, 28, 30, 32
 πρόκειται 30
 προσφεργιὰ 13
 πωροῖ 17

P

ρ'ζουπέλαφου 58
 ρομποκομπολόγηδες 42
 ρομποκομπολόγης 42, 47,
 52
 ρομποκομπολογιὰ 42
 ρομποκομπολόγια 42

Σ

σεμφέσ' (ει) 26, 29, 35, 38,
 39
 σέσ' 56
 σερτάρ' 20, 28, 35, 56
 σεστάσ'ς 27, 30, 35
 σκάλεζαν 23, 29, 37
 σκαλεστό 23, 29
 σκοθιὰ 46, 48
 σκομπωθῆς 44, 48, 52, 53
 σκοπίδια 13
 σκοριασμένον 17
 σκοτιὰ 46, 48
 σκούπερα 20, 28
 σκουρδουρόπανα 58
 σκωριασμένον 17
 σοβλίζω 47, 49
 σοβλισμένα 47, 51
 σογλι 47
 σορβιὰ 41, 47

σορροπών' (ει) 41 47, 52,
 53
 σούρροπο 41
 σουτέμ'σα 58
 σοχλίζω 47
 σποδάση 13
 σποργίτες 41
 σπορίτια 41, 47
 στομπίζομε 44, 48
 στομπίζουν 44, 48
 στομπίζω 14
 στραβουκ'λέγαδου 58
 στρατεγός 26, 29
 συγκενωία 25, 29, 31
 σύνερο 21, 28, 30
 σφεράκι 20, 28, 35
 σφοντζίζει 17

T

ταχεδρομός 13
 τελεγράμμα 23, 29, 39
 τελεγραφεῖο 23
 τελεγραφήσω 23, 29, 39
 τελεγραφικός 23
 τελεγραφοξύλο 23
 τελέγραφος 23, 39
 τελογραφίζω 23
 τελογράφισμα 23
 τενάξης 25, 29, 35
 τέραγνα 61
 τεράννια 20, 28, 61
 τερὶ 18, 20, 28, 61
 τερόγαλο 20, 28
 τέρους 61
 τολάπι 43
 τοφέκι 47, 48, 51
 τραγοδάνε 13
 τρεβέλλα 20, 28, 38, 39
 τρεῦου 20, 29, 32
 τρεφερός 13, 20, 39, 40
 τρεχιά 20, 28, 40
 τσεμβούρ' 57
 τσέπα 57, 61
 τσοκνίδια 31, 47, 49
 τσοκνιδόπ'ττα 47

Υ

ὑπερέτης 20, 28, 35, 38, 39

Φ

φελέττο 23, 29, 38, 39
 φειτετό 17
 φελόλογος 13
 φερός 20, 28
 φίβγα 59
 φιδουπόζαμ'σου 58, 59
 φλοριά 13, 42, 47, 51
 φοντωτό 17, 22, 31, 44,
 48, 51, 52, 53
 φορκιώτ'κο 41, 47, 52, 53
 φορλέτσ'κος 41, 47
 φοσκή 47
 φοσκι 47, 49
 φοτσι 47
 φτενότσεπος 61

X

χαεσ'λιδ'κος 20, 28, 30,
 32, 39
 χαεσ'λίτ'κος 20, 28, 39
 χελιάδες 19, 23, 29, 37
 χεράμ' 20, 28, 35
 χερόβολο 13
 χεροπρίονο 20
 χεχεμπλίδια 25, 29, 39
 χοιό'νουλόζαν'κου 58

Ψ

ψεά 23, 24
 ψεγὸ 24
 ψελά 24, 29, 31, 37
 ψελέ 24
 ψελό 24
 ψελός 23, 24
 ψένω 56
 ψ'χουκέρ' 58

Ω

ὠφελέση 56

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

<i>Ἄε-Λιά</i> 13, 24, 32	<i>Εὐαγγελή</i> 12	<i>Κρεμ'νιῶτ'κος Λάκκος</i> 19, 28, 35
<i>Ἄης-Ἐλιάς</i> 13, 24	<i>Καλόερος</i> 19, 38	<i>Κωστανδινόπολη</i> 57
<i>Ἄοστος</i> 18	<i>Καραεννάδ'κα</i> 25, 29, 30	<i>Λεβάδᾶ</i> 22
<i>Ἄρκοδάλωνο</i> 44, 48, 50	<i>Κλεφτοπέγαδο</i> 57, 58	<i>Λεβάδια</i> 22, 28
<i>Ἄρκοδότρυπα</i> 44, 45, 48, 50, 52, 53	<i>Κοκάλωνο</i> 45	<i>Μεροβλήτης</i> 19, 28, 35, 40
<i>Ἄρμερός</i> 14, 18, 27, 36	<i>Κοκκιά</i> 45, 48	<i>Μοδανιά</i> 13
<i>Ἄχερῶνες</i> 18, 27	<i>Κοκκίς(τι)κα</i> 45	<i>Ὀρανία</i> 13
<i>Βεθανία</i> 26, 30, 36	<i>Κοκκίστρα</i> 45	<i>Πετρόστρογκα</i> 31, 41, 47, 52, 53
<i>Βεθός</i> 26, 30	<i>Κοκκόβουνο</i> 45	<i>Σορβιά</i> 41, 53
<i>Βεργενία</i> 12, 18, 27, 38, 39	<i>Κοκκόραχη</i> 45	<i>Τορκιά</i> 41, 47, 51
<i>Βεργινάδα</i> 18, 27, 39	<i>Κοσομύτης</i> 46	<i>Τορκοχώρ'</i> 41, 47, 52, 53
<i>Γκαλντερίμια</i> 18, 27, 39	<i>Κοτσομύτης</i> 31, 45, 46, 48, 52, 53	
<i>Γοδι</i> 46, 48	<i>Κοτδομύτης</i> 46	
<i>Ἐλληνας</i> 21	<i>Κουδονόβρυσ'</i> 44, 48, 52, 53	
<i>Ἐλπενίκη</i> 25, 29, 39	<i>Κοφοξ'λιά</i> 46, 48, 52, 53	
<i>Ἐρμεόνη</i> 26, 29	<i>Κρεμίν'</i> 19, 28, 35, 39	